

**EESTI STALINISTLIKU KOOLIMAJA
RUUMIPROGRAMM JA SELLE
KASUTUSVÕIMALUS 21. SAJANDI
ÕPPEKESKKONNANA
SPACE PLAN OF AN ESTONIAN STALINIST
SCHOOLHOUSE AND IT'S USABILITY AS A 21. CENTURY
LEARNING ENVIRONMENT**

MAGISTRITÖÖ

Üliõpilane: Maria Nagel

Üliõpilaskood 165272EAEI

Juhendaja: Epi Tohvri, dotsent

Tartu 2021

(Tiitellehe pöördel)

AUTORIDEKLARATSIOON

Olen koostanud lõputöö iseseisvalt.

Lõputöö alusel ei ole varem kutse- või teaduskraadi või inseneridiplomit taotletud.

Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, olulised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

"....." 20.....

Autor: Maria Nagel

/ allkirjastatud digitaalselt /

Töö vastab magistritööle esitatud nõuetele

"....." 20.....

Juhendaja: Epi Tohvri

/ allkirjastatud digitaalselt /

Kaitsmisele lubatud

"....."20... .

Kaitsmiskomisjoni esimees

/ nimi ja allkiri /

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks¹

Mina Maria Nagel (sünnikuupäev: 27.12.1996)

1. Annan Tallinna Tehnikaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose: „EESTI STALINISTLIKU KOOLIMAJA RUUMIPROGRAMM JA SELLE KASUTUSVÕIMALUS 21. SAJANDI ÕPPEKESKKONNANA“, mille juhendaja on Arhitektuuri ja urbanistika akadeemia arhitektuuriajaloo dotsent Epi Tohvri

1.1 reprodutseerimiseks lõputöö säilitamise ja elektroonse avaldamise eesmärgil, sh Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Tehnikaülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et käesoleva lihtlitsentsi punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest ning muudest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

¹*Lihtlitsents ei kehti juurdepääsupiirangu kehtivuse ajal, välja arvatud ülikooli õigus lõputööd reprodutseerida üksnes säilitamise eesmärgil.*

_____ (allkirjastatud digitaalselt)

_____ 2021.a(kuupäev)

TalTech Tartu kolledž
LÕPUTÖÖ ÜLESANNE

Üliõpilane: Maria Nagel, 165272EAEI

Õppekava, peeriala: EAEI02/12Tartu - Ehitiste projekteerimise ja ehitusjuhtimise
eriala ehitiste projekteerimise ja arhitektuuri peeriala

Juhendaja: Dotsent, Epi Tohvri, 5272081

Konsultant: Dotsent, Aime Ruus

TalTech Tartu kolledž, 6204805, aime.ruus@taltech.ee

Lõputöö teema:

Eestis stalinistliku koolimaja ruumiprogramm ja selle kasutusvõimalus 21. sajandi
õppekeskkonnana

Space plan of an Estonian stalinist schoolhouse and it's usability as a 21. Century
learning environment

Lõputöö põhieesmärgid:

1. Kaardistada stalinismi perioodil ehitatud koolimajad Eestis
2. Analüüsida Tartu maakonna stalinistlikke koolihooneid ning selgitada välja nende ehitusaegne sobivus hetkel kehtivate tervisekaiste- ja tuleohutusosalaste nõuete ja Eesti Arhitektide Liidu juhendiga "Muutuv kooliruum"

Lõputöö etapid ja ajakava:

Nr	Ülesande kirjeldus	Tähtaeg
1.	Arhiivimaterjali kogumine	07.05.2021
2.	Tulemuste analüüs	21.05.2021

Töö keel: eesti keel

Lõputöö esitamise tähtaeg: 27. mai 2021 a

Üliõpilane: Maria Nagel ".....".....2021.a
/allkiri/

Juhendaja: Epi Tohvri ".....".....2021.a
/allkiri/

Konsultant: Aime Ruus ".....".....2021.a
/allkiri/

Programmijuht: Aime Ruus..... ".....".....2021.a
/allkiri/

Kinnise kaitsmise ja/või lõputöö avalikustamise piirangu tingimused formuleeritakse pöördel

SISUKORD

EESSÕNA	6
SISSEJUHATUS	7
1. Sissejuhatus stalinistlikku arhitektuuri	10
1.1 Stalinismi perioodi Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi koolisüsteem ja uued koolitüübid	13
1.2 Stalinismiaegseid koolihoonete tüüpprojekte.....	19
2. Eestisse ehitatud stalinistlike koolihoonete ülevaade.....	24
3. Tartumaa stalinistlikud koolihooned	32
3.1 Kallaste Keskkool	32
3.2 Lähte Keskkool	36
3.3 Tartu 8. Keskkool	38
3.4 Elva Keskkool	40
3.5 Kõrveküla 7-klassiline Kool	42
3.6 Tartu 6. Keskkool	44
4. Analüüs ja järeldused	47
4.1 Koolide vastavus tervisekaitsenõuetele	47
4.2 Koolide vastavus tuleõhutusnõuetele	51
4.3 Tartumaa stalinistlike koolihoonete võrdlus Eesti Arhitektide Liidu juhendiga „Muutuv kool“	53
KOKKUVÕTE	56
SUMMARY	58
KASUTATUD KIRJANDUSE LOETELU	60
LISAD	72
Lisa 1 Kallaste Keskkooli joonised	73
Lisa 2 Lähte Keskkooli joonised	76
Lisa 3 Tartu 8. Keskkooli joonised	78
Lisa 4 Elva Keskkooli joonised	81
Lisa 5 Kõrveküla 7-klassilise kooli joonised	84
Lisa 6 Tartu 6. Keskkooli joonised	86

EESSÕNA

Käesolev magistritöö on koostatud Tallinna Tehnikaülikooli Arhitektuuri ja urbanistika akadeemia arhitektuuriajaloo dotsendi Epi Tohvri juhendamisel.

Töös antakse ülevaade stalinismi perioodil (1945-1957) Eestisse ehitatud koolimajadest ning seejärel keskendutakse põhjalikumalt kuuele Tartumaal asuvale koolihoonele. Esmalt analüüsitakse Tartu maakonda kerkinud stalinistlikke koolihooneid lähemalt ning seejärel hinnatakse nende ruumiprogrammi vastavust tänapäeval kehtivate tervisekaitse- ja tuleohutusnõuete ning Eesti Arhitektide Liidu juhendiga „Muutuv kool“. Analüüs põhineb kohapealsel vaatlusel, vanadel fotodel ning Rahvusarhiivist saadud joonistelt ja toimikutest.

Magistritöö uurimiseesmärkideks on:

1. Kaardistada Eestisse ehitatud stalinistlikud koolimajad
2. Analüüsida Tartu maakonna stalinistlikke koolihooneid ning selgitada välja nende ehitusaegne sobivus hetkel kehtivate tervisekaiste- ja tuleohutusnõuetega ning Eesti Arhitektide Liidu juhendiga „Muutuv kool“

Töö autor tänab juhendajat Epi Tohvrit ning konsultanti Aime Ruusi nõustamise ja abi eest. Lisaks tänab autor ka töös uuritud Tartumaa koolide direktoreid, kes lubasid autoril koolihooneid ka seest vaatamas käia.

Märksõnad: stalinistlik kool, ruumiprogramm, haridus, magistritöö

SISSEJUHATUS

Antud magistritöö on kirjutatud Eesti stalinistlikest koolihoonetest. Töös uuritakse lähemalt kuut Tartumaal asuvat koolihoonet ning võrreldakse nende ruumiprogrammi sobivust hetkel kehtivate tuleohutus- ja tervisekaitse nõuete ja Eesti Arhitektide Liidu juhendiga „Muutuv kooliruum“. Töö on oluline, kuna hetkel õpib suurem osa Eesti koolilastest 1950.–1980. aastatel ehitatud tüüpikoolihoonetes, mis erinevad oma ruumiprogrammis kaasaja õppekeskkonnale esitatud nõuetele [1].

Stalinistlikke koolimaju hakati Eestisse ehitama pärast Teist maailmasõda, kuna vajadus uute koolihoonete järele kasvas. Seda tingis asjaolu, et ühelt poolt oli vanu koolihooneid vähemaks jäänud, sest paljud neist hävinesid sõjategevuse käigus ning teiselt poolt suurenes kooliõpilaste arv, kuna juba 1946. aastal kehtestati 7-klassiline koolikohustus. Stalinistlike hoonete projekteerimise lõpetas NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrus 4. XI 1955. aastal „Liialduste likvideerimisest projekteerimise alal ja ehitustegevuses“, kuid stalinistlike hoonete ehitus kestis veel mõni aasta peale seda enne määruse välja andmist valminud projektide järgi. Stalinistlike koolide projekte ja juba ehitatavaid hooneid lihtsustati vastavalt 1955. aasta määrusele.

Käesoleva töö autor on kasvanud üles Ida-Virumaal, kus on väga palju erinevaid stalinistlikke hooneid. Sellest tulenes ka autori idee kirjutada magistritöö stalinismi perioodi arhitektuurist, et nende kohta rohkem teada saada ja neid ka teistele tutvustada. Ideed juhendaja ja konsultandiga arutades otsustati uuritavaks hoonetüübiks valida koolihooned, kuna varasemalt pole Eesti stalinistlike koolihoonete kohta eraldi uurimust koostatud. Kuna Eestisse ehitati palju stalinistlikke koolihooneid ning antud magistritöös kõiki neid lähemalt uurida ei jõua, siis valiti nende hulgast välja Tartumaa maakonda ehitatud kuus koolihoonet, millele töös põhjalikumalt keskendutakse. Valim valiti arvestades autori praegust elukohta.

Töö üheks eesmärgiks on koostada nimekiri kõikidest Eestisse ehitatud stalinistlikest koolihoonetest ning märkida üles nende asukoht, ehitusaasta ja praegune kasutusviis. Töö teiseks eesmärgiks on kirjeldada Tartumaal asuvaid stalinistlikke koolihooneid ning seejärel selgitada välja, kuidas sobib nende algne ruumiprogramm tänapäeval kehtivate tuleohutus- ja tervisekaitse nõuete ning Eesti Arhitektide Liidu juhendiga „Muutuv Kooliruum“.

Andmeid üle-eestilise koolide nimekirja jaoks koguti kvalitatiivsel meetodil peamiselt Rahvusarhiivi infosüsteemi AIS andmebaasidest ning Eesti Rahvusraamatukogu

digitaalarhiivist DIGAR. AIS-st ning DIGAR-st leitud andmete põhjal koostati nimekiri Eestisse ehitatud stalinistlikest koolimajadest. Juhtumiuuringutena keskendutakse kuuele Tartumaal asuvale stalinistlikule koolihoonele. Nende kohta leidis allikmaterjali Rahvusarhiivi Riikliku projekteerimisinstituudi Eesti Projekt Tartu osakond EAA.5294 ja Tartumaa Hooneregister EAA.T-1168 fondidest. Antakse ülevaade hoonest ja selle ruumiprogrammist ning seejärel võrreldi ka hoonete vastavust hetkel kehtivate tervisekaitse- ja tuleohutusnõuetele.

Töös on kasutatud ka teemakohast kirjandust. Kaks põhilist magistritöö teemat avavat teost on Mart Kalmu „Eesti 20. sajandi arhitektuur“ [2] ja Liivi Uueti „Haridusministeeriumi sajand“ [3]. Lisaks andis autorile ülevaate Stalini ajal kehtivast haridussüsteemist ning koolide ehitamisest Nõukogude-aegne ajaleht „Nõukogude Õpetaja“ [4] ning nõutavat arhitektuuriarengut kajastasid „Eesti NSV Arhitektide Almanahhid“ [5]. Stalinismi perioodi linnaplaneerimist käsitleb Siim Sultsoni doktoritöö „Stalinist Urban Ensembles in East Estonian Oil-Shale Mining and Industrial Town Centres : Formation Mechanisms and Urban Space Identity as the Potential for Spatial Development“ [6]. Stalinistliku arhitektuuri juhatavad sisse kaks venekeelset kirjandust: Darja Kosolapkina „Монументальная пропаганда в СССР в 1930-е - начале 1950-х гг. (на примере г. Москвы)“ [7] ning M. M. Iskandrovi ja A. Y. Mikhailovi „Советский неоклассицизм 1930-1950-х гг. : проблема трансформации традиций российской классической архитектуры XVIII-XX веков“ [8]

Käesolev magistritöö on jagatud neljaks peatükiks.

Esimeses peatükis antakse ülevaade stalinistlikust arhitektuuristiilist, selleaegsest haridussüsteemist ning tüüpprojektidest.

Teises peatükis on koostatud tabel, kuhu on koondatud Eesti stalinistlikud koolihooned. Tabelis on iga koolihoone juurde lisatud selle aadress, ehitusaasta, praegune kasutusviis ja foto hoonest.

Kolmandas peatükis kirjeldatakse fotode ning Rahvusarhiivi allikate alusel Tartu maakonna stalinistlikke koolihooneid.

Neljandas peatükis kontrollitakse eelnevas peatükis kirjeldatud koolihoonete ehitusaegset sobivust tänapäevaste terviseameti- ja tuleohutusnõuete ja Eesti Arhitektide Liidu juhendiga „Muutuv kooliruum“.

Eesti hariduse edendamiseks on Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt on välja töötatud Eesti elukestva õppe strateegia 2020, mille rakendamiseks on koostatud koolivõrgu programm 2018–2021. Programmi eesmärgiks on korrastada üldhariduskoolide võrk

arvestades demograafilisi muutusi ning tagades kvaliteetse hariduse kättesaadavuse üle Eesti. Programmiga soovitakse muu hulgas vähendada ka koolide kasutamata köetavat pinda ning olenevalt koolihoonetest ja kohaliku omavalitsuse kavast leitakse vanadele koolimajadele uus avalik funktsioon või satuvad endised tühjaks jäänud koolihooned lammutamisele [9]. Käesolev uurimustöö on abiks omavalitsustele nende piirkonda jäävate stalinistlike koolihoonete nõuetele vastavuse hindamisel.

1. Sissejuhatus stalinistlikku arhitektuuri

Stalinism on Jossif Stalini järgi nime saanud kunstistiil, mis sai alguse totalitaarses Nõukogude Liidus 1930. aastatel. Stalinism laienes erinevatele kunstialadele, kuid peamiselt tähistab see mõiste siiski arhitektuuri stiilisuunda, mida algselt kutsuti ka sotsialistlikuks realismiks. Stalinism lähtus klassitsistliku arhitektuuri vormist ning detailidest, kuid lisaks kombineerib neid ka rahvuslike elementidega. Selle arhitektuuristiili üheks oluliseks osaks kujunes linnaplaneerimine, mis sümboliseeris uue Nõukogude riigi ülesehitamist. Parimad stalinistlikud näited Eestis asuvad Ida-Virumaal Sillamäel ja Kohtla-Järvel ning ka Tallinnas, kuid võrreldes ülejäänud Nõukogude Liiduga, ei saavutanud stalinistlik arhitektuur sellist monumentaalsust ja dekoorirohkust nagu teistes Liidu Vabariikides. [10]

20. mail 1929. aastal toimus Moskvast 1. partei konverents, kus kinnitati ka esimene viisaastaku rahvamajanduse plaan. Selle plaani alusel pidid arhitektuurilised ehitised täitma tõsisemaid nõukogude korra propaganda funktsioone. Hakati uuesti üles ehitama Venemaa Sotsialistliku Föderatiivse Nõukogude Vabariigi pealinna Moskvat kui kommunistliku süsteemi triumfi näidist. Selle käigus planeeriti pompoosseid hooneteansambleid ning laiendati magistraale ja linnade peaväljakuid. Hoonete ansambleid hakati küllaltki kiiresti nimetama hariduse-, teaduse-, tervise- jm templiteks, mis oli oluline ideoloogiline instrument, et formuleerida kodanike usku „Nõukogudemaa igavikulisusest“. Rahvast kutsuti üles töötama helge kommunistliku tuleviku hüvanguks. Sellise tulevikupildi loomisel omasid erilist tähtsust arhitektid, kes väljendasid kommunistlikku ideoloogiat rikkaliku fassaadidekoori ja skulptuuriplastika abil. [7]

Nõukogude neoklassitsismi võib kirjeldada, igavikulisuse taotlusega klassitsistlikku vormikeelt. See stiil sobis nõukogude aja jaoks, kuna omas endas mastaapsust, reaalse sotsialismi utopiat ning internatsionaalsust. Vanade Euroopa impeeriumite klassitsismist arenes välja uus vene rahvuslik stiil koos kõigi oma ilmingutega. Neoklassitsism vastas ühele inimkonna progressiivsele ajajärgule, kus kanti edasi Prantsuse revolutsiooni ideed. Linnaplaneerimises kajastub stalinism hoonete hierarhilisuses ning kompleksuses. Planeeritud hoone või hoonete ansambel ei olnud mõeldud edasiarendamiseks või muutmiseks. [8]

Esimesel nõukogude aastal 1940–41 suuri muutusi Eesti arhitektuuris ei toimunud, vaid arhitektid jätkasid hoonete planeerimist juba enne sõda väljakujunenud esindustraditsionalistlikus stiilis [11]. Eesti okupeerimisel alustati koheselt sovetiseerimist, mille käigus natsionaliseeriti maa ja ettevõtted. Kui sõja esimesel aastal

ehitati ainult venelaste jaoks sõjaväebaase, siis nüüd oli vaja juurde ka elamispiinda, et majutada saabunud sõjaväelasi ning nende pärast väljatõstetuid, mistõttu anti välja sundmäärus pooleli olevate majade lõpuni ehitamiseks. Uus võim soovis näidata ennast ka tööliste riigina, mistõttu pöörati tähelepanu rahvakorterite ehk RA-KO ehitamisele, kuid laiaulatuslikult suudeti nende ehitamine ellu viia vaid Pelgulinnas Alar Kotli kavandatud puust kahekorruseliste kivist trepikodadega hoonete näol. [2]

Teises maailmasõjas said Eesti linnad tugevasti kannatada, eriti Tallinn, Tartu ja Narva. Stalinismi perioodil võeti Moskvast vastu otsus, et nende linnade puhul ei taastata varasemat ajaloolist hoonestust, vaid purustatud alad planeeritakse ümber ning hoonestatakse ajapikku elamukvartalitega. [2] Kui võrrelda iseseisva Eesti 1930. aastate ning 1940. ja 1950. aastate nõukogude aja linnaplaneeringuid selgub, et nõukogude okupatsiooni ajal tutvustatud stalinistlikud ideed selles osas on esteetiliselt üsna sarnased kohalikele ning erinevad peamiselt ainult suuruse ja teostuse poolest. Hoolimata sõja purustustest ja nõukogude võimu terrorist sobisid stalinistlikud linnaplaneerimise põhimõtted kokku Eesti arhitektide nägemustega linnaplaneerimisest. Tänu sellele oli Eesti arhitektidel võimalus viia ellu enne sõda tekkinud ideid, mis kuni selle ajani eksisteerisid ainult paberil. Ideid oli ka lihtsam ellu viia, kuna maa oli natsionaliseeritud ning linnades oli sõja käigus hävitatud suuri alasid, kuhu arhitektid said uue kujunduse planeerida. [6]

1940. aastate teisel poolel kestis liberaalse stalinismi periood, mis tähendas, et üleliidulisi ideid ei surutud veel nii rangelt peale ning see andis arhitektidele võimaluse järgida neid nii vähe kui võimalik. Pidades ortodoksset stalinismi koledaks, ülepakutuks ning ebaratsionaalseks, tuginesid Eesti arhitektid eelkõige 1930. aastate lõpu esindustraditsionalismi aegsetele kogemustele, kuigi ametlikult olid nad sunnitud tõstma eeskujuks vanemate liiduvabariikide arhitektuuri. Sõjaeelse esindustraditsionalismi kohaselt pidid väljakuäärsed haldushooned olema monumentaalsed ning mitte nii tähtsad hooneliigid võisid parteilisi suuniseid vähem järgida. Peale sõda jätkati eelnimetatud hooneliikide hierarhiaga, tänu millele rakendati liberaalse stalinismi ajal ka 1930. aastate funktsionalismi päraseid võtteid. Hoolimata Nõukogude germanofoobsest ühiskonnast, kus sakslane kujutas vaenlast, sai Eesti 1940. aastate teise poole stalinism mõjutusi ka Saksamaa arhitektuurist, kuna arhitektidel leidis küllaldaselt saksakeelset kirjandust ning nii mõnigi neist oli enne sõda mõnes Saksamaal ülikoolis õppimas käinud. [2]

Alates 1947. aastast muutusid riiklikud kontrollmehhanismid jäigemaks ning individuaalprojektide kasutamine muutus võimalikuks ainult erandjuhtumitel. Üha süvenevas korterikriisis võeti kasutusele üleliidulised tüüpseksioonid nr. 7 ja nr. 11 ning

nende variatsioonid, mis olid teadlikult projekteeritud nii, et ühte korterisse saaks majutada mitu perekonda. Kesklinna korterelamute suursugust väljendati nii eksterjööris, kui interjööris. Selleks kasutati karniise ja rosette korterite laes, ustel olid viilungid, elutoa põrandatel parkett, kuid samas jäeti odavuse ja ehituse lihtsustamise huvides keskkütte-, kanalisatsiooni- ja veevarustustorustikud ning elektrijuhtmestik seintel katmata. Eestlaste jaoks olid aga mitme pere poolt asustatud ühiskorterid võõras nähtus, millega ei suudetud harjuda terve nõukogude aja vältel. [12]

Lisaks kortermajade ehitamisele hoogustus ka eramuehitus, mida soodustas tüüpprojektide levitamine. Elamute hulgas sai domineerivaks riskülikukujulise põhiplaaniga hoonetüüp, mida kattis kivi või sindliga viilkatus ning mille sissekäiku rõhutati lihtsa katusealuse ja dekoratiivse uksega. Hoonete fassaadid olid enamasti ilmestatud kohalike materjalidega. Eramuehitusega sarnast arhitektuuri rakendati esialgu ka erinevates maaehitistes, seal hulgas koolide projekteerimisel, kuid aja möödudes hakati üha enam kasutama klassitsistlikke võtteid maa-asulate administratiivhoonete ja kolhoosi keskuste puhul, kus kelpkatusega ühe- või kahekorruselise hoone esifassaadi rõhutas sammastega portikus. Tavaliselt eraldati need uued hooned klassitsistlikule mõisaarhitektuurile sarnaselt muust keskkonnast piduliku väljaku või väikese pargiga. [13]

Vene stalinismi Eestisse jõudmiseks oli mitu moodust. Näiteks saadeti Venemaalt Eestisse arhitekte, kes hakkasid tööle kohalikes projekteerimisbüroodes. Lisaks telliti suuremad projektid otse Leningradist või Moskvast üleliidulistelt büroodelt ning samas rajasid ka mitmed üleliidulised ametkonnad oma filiaalid Baltikumi. Venepärast arhitektuuri mõju sõjajärgses Eesti ühiskonnas võib näha kui abina ülesehitustöödel, kuid samas oli sellel ka oluline roll uue võimu kehtestamisel. [2]

Liberaalne stalinism lõppes 1949. aastal, kui toimus märtsiküüditamine, mille käigus viidi Siberisse üle 20 000 inimese. Moskva poliitilise surve all olid kohalikud Eesti arhitektid sunnitud järgima näidisteks seatud Leningradi ja Stalingradi linnaruume. [6] Nõukogude võimu silmis oli suureks puuduseks, et Eesti linnades (näiteks Tallinn ja Tartu) ei ehitatud esimeses järjekorras välja kesklinn paljukorruseliste hoonete ja terviklike ansamblitega, vaid pigem ehitati vähekorruselisi hooneid linnaäärtele. Uueks suunaks pidi saama linnadesse massiline 4-6-korruseliste ning üksikute veelgi kõrgemate elamute ehitamine. [14]

1950. aastal anti välja seadus „Maarajoonide moodustamise kohta Eesti NSV-s“ [15]. Seoses sellega moodustati 39 uut maarajooni keskust ning nende tarvis koostati uued stalinistlikud rajoonikeskuste generaalplaanid. Kogu elukeskkonna arengut kontrollisid ja suunasid selle jaoks loodud riiklikud institutsioonid. Arhitektuuri vastavust kontrollisid

näiteks Arhitektuuri Valitsus ja ENSV Arhitektide Liit ning linnaehituslike kavandite läbivaatamiseks ja ühiskondlike hoonete projekteerimiseks moodustati Vabariiklik Projekteerimistrust „Estonprojekt“. Otsustava tähtsusega oli kunstilise kujundi väljatöötamine eriti just avalikele hoonetele, et selle kaudu näidata ja ülistada nõukogude suurepärast tegelikkust. [16]

1951. aastaks oli Eesti linnade ja asulate jaoks välja töötatud üle 20 generaalplaani, mille järgi planeeriti need 20–25 aasta jooksul välja ehitada. Erilist tähtsust omasid põlevkivirajoonide ülesehitus ning areng. Generaalplaanide koostamisel arvestati selleaegse linnatranspordi vajadustega ning pöörati tähelepanu parkide ning haljasalade rajamisele. Arvestati ka linnade eripäradega: Tallinnas säilitati vanalinn, Kohtla-Järve oli tööstuslinn, Haapsalu ning Pärnu ravi- ja kuurortlinnad ning Tartu kui ülikoolilinn. Linnaehituse edendamiseks pidid arhitektid kiirendama kvartalite detailplaneeringute läbitöötamist. [17]

1953. aastal suri J. Stalin ning võimule tuli Nikita Hruštšov. Sellest alates nähti külluslikku dekoori ning pidulikke ansambleid liialdustena. Äärmuseni jõudnud korteripuuduses omandati Läänest modernistliku arhitektuuri põhimõtted. Eestis lõpetati venelastest arhitektide eelistamine ning enamus hoonete projekteerimine toodi Venemaalt üle Eestisse. Vaid spetsiifilise tehnoloogiaga ehitised projekteeriti üleliidulistes projekteerimisbüroodes. [2]

1955. aastal andsid NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu välja määruse „Liialduste likvideerimisest projekteerimise alal ja ehitustegevuses“ [18], kus tehakse maha stalinistlikku arhitektuuri, mille puhul erinevate hoonete kaunistamisele kulutati miljoneid rublasid riigi raha. Määruse järgi tuli edaspidi pöörata tähelepanu vormide lihtsusele, ökonoomsele ehitamisele ning hoonete otstarbekusele. Seetõttu oli vaja koostada ka uued ökonoomsemad tüüpprojektid, mille koostamisel võeti eeskujuna Lääne-Euroopa massehitusest ning mis pidid ehitamise kiiresti odavamaks muutma. Anti välja käsk kolme kuu jooksul üle vaadata ehitamisel olevate hoonete projektid ja eelarved ning eemaldada neilt „liialdused arhitektuurilises kujundamises, planeerimises ja konstrueerimise lahenduses.“ [19]

1.1 Stalinismi perioodi Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi koolisüsteem ja uued koolitüübid

Eesti okupeeriti 1940. aastal NSV Liidu poolt. Selleks ajaks polnud Eesti hariduskorraldus veel lõplikult väljakujunenud, vaid oli alles muutumise ja edasiarenemise etapis. Uue võimu all seati eesmärgiks ühtlustada Eesti haridussüsteem

NSV Liidu omaga, kus kehtis riiklik koolisüsteem ning mis erines tunduvalt Lääne-Euroopast. Erakoolid reorganiseeriti riiklikeks või suleti, õppekavast eemaldati usuõpetus, oluliseks sai vene keel ning õpetus pidi lähtuma marksismi-leninismi seisukohtadest. Kommnoorte ja pioneeride allorganisatsioonid said mitmete koolide osaks. Hariduse osa inimese isiksuse kujundamisel langes tahaplaanile ning algas hariduse politiseerimine ja uue inimtüübi kujundamine. [20]

Pärast Eesti okupeerimist moodustati 21. juunil ultimaatumvalitsus, mille peaministriks määrati Johannes Vares-Barbarus ning haridusministriks Johannes Semper. Järgneva paari kuu jooksul ilmus mitmeid dekreete haridus- ja teaduselu ümberkorralduste kohta. 6. juulil kehtestatud seadusemuudatusega määrati koolikohustuse kestus kuni 6. klassi lõpetamiseni või 15. aastaseks saamiseni. 1940. aasta juuli lõpuks olid likvideeritud Õpetajate Koda, Eesti Teaduste Akadeemia ja Tartu ülikooli usuteaduskond ning lõpetati üliõpilasorganisatsioonide tegevus. 25. augustil võeti vastu ENSV konstitutsioon, mille tagajärjel loodi haridusministeeriumi asemele hariduse rahvakomissariaat. Juba 29. augustil esitas hariduse rahvakomissariaat avalduse keskkoolide kursust lühendada, et 1941/42. õppeaastal saaks minna üle NSV Liidu süsteemile. 2. septembril saadigi luba keskkoolide õppetöö selliselt korraldada, et vajadusel saaks 5. klassi lugeda lõpuklassiks. Esimeseks Eesti haridussüsteemi NSV Liidu haridussüsteemiga ühtlustamise aktiks saab lugeda 3. septembril välja antud keskkoolide tegevuse korraldamise ajutist määrust, kus keskkooli määratleti ühtluskooli teise astmena, mis koosnes 7.-12. õppeaastast ning kinnitati koolide ajutised õppekavad 1940/41. õppeaastaks. 1940/41. õppeaastal tegutses Eestis 48 keskkooli ning 1185 algkooli, neist 211 nelja- ja 974 kuueklassilised. Algkoolide juures töötas veel 83 täienduskooli, mis lähtusid peamiselt keskkooli õppekavast. Linnades, kus oli rohkem kui üks keskkool või gümnaasium, kaotati koolide endised nimed ning moodustati ühtne numeratsioon nende nimetamiseks. [3]

1941. aasta 1. augustist jõustuvast määruses on öeldud, et Eesti NSV haridussüsteem on ühtne NSV Liidu haridussüsteemiga. Alg-, kesk-, kutse- ja kõrgema hariduse üleminek Nõukogude rahvahariduse süsteemile pidi lõppema 1941/42. õppeaastal, mille tulemusel anti linnades ja töölisasulates üldist keskharidust ning seitsmeaastast üldharidust maapiirkondades. Õppimine muudeti kohustuslikuks alates 8. eluaastast kuni 7-klassilise üldharidusliku kooli lõpetamiseni või kuni 16-aastaseks saamiseni. Laste vanematele ja hooldajatele määrati trahv kuni 100 rubla väärtuses, kui nende laps ei osalenud korrapäraselt õppetöös. Üldhariduslik kool jagunes kolmeks: 1. algkool (1.–4. klass); 2. mittetäielik keskkool (1.–7. klass); 3. keskkool (1.–10. klass). Kutsehariduse põhiliseks sisuks sai noorte ettevalmistamine majanduslikule

ülesehitustööle, töötavale rahvale tootmise, tehnilise ja agronoomilise õpetuse organiseerimine ning tööjõureservide ettevalmistamine ja kasvatamine. [21]

1941. aastal jõudis Teise maailmasõja rinne Eestisse ning okupeeriti Saksa vägede poolt, mis ajutiselt katkestas NSV Liidu poolt haridussüsteemi muutmist Eestis, kuid juba 1944. aasta lõpuks oli võim terves Eestis jälle NSV Liidu käes ning jätkus Eesti haridussüsteemi ühtlustamine Nõukogude Liidu omaga [3]. Nõukogude ühtluskooli idee oli rajada unifitseeritud kool, kus välditakse vähegi olulisi kohalikke ja rahvuslikke iseärasusi. Sellest hoolimata säilis Eestis 11-aastane üldharidussüsteemi korraldus, mis oli erandiks NSV Liidus, kus ametlikult kehtis 10-aastane üldharidussüsteem. Lisa-aasta vajalikkust põhjendati vene keele õpetamisega. Eesti üldhariduskoolide õppeplaani hakati koostama NSV Liidus kehtiva tüüpõppeplaani alusel Uuteks koolitüüpideks sõjajärgses Eestis said 4-klassiline algkool, 7-klassiline kool ehk mittetäielik keskkool ja 11-klassiline keskkool. [22]

Sõja ajal kasutati koolihooneid kasarmute ja ladudena ning paljud koolimajad olid saanud lahingutes kannatada või olid täielikult hävinud. Hävinud oli 119 ning põhjalikku kapitaalremonti vajasisid 338 koolihoonet. Sellest hoolimata pidi õppetöö jätkuma, mistõttu anti 27. detsembril 1944. aastal välja Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja EK(b)P Keskkomitee poolt määrus „koolide töö parandamise abinõude kohta“. Kuna mitmed koolid jätkasid oma tööd äärmiselt kitsastes tingimustes kästi määrukses koolide remontimine valmis saada 1945. aasta 20. jaanuariks. [23] Nõukogude võimu teise okupatsiooni alguses tähendas koolihoonete ehitamine eelkõige varasemate hoonete taastamist. 1945. aastal taastati 11 ja 1946. aastal 16 koolimaja. 1946. aastal ehitati ka üks uus koolihoone Pärnusse ja 1948. aastal valmisid kõik 6 uut koolihoonet Jõhvi maakonnas. 1950. aastaks olid kõik koolimajad taastatud ning sealt edasi jätkus vaid uute hoonete püstitamine. Uusi hooneid tuli küllaltki pikalt ehitada üleliiduliste tüüpprojektide järgi, mis aga andsid vähe võimalusi kohalike oludega arvestamiseks. Kavas oli minna üle täielikule keskharidusele, mis aga arvestuslikult tähendas 130 uue koolimaja ehitamist. Ka 1950. aastate esimesel poolel olid klassiruumid ülekoormatud ning linnades jätkasid koolid endiselt kahes või kolmes vahetuses. Samuti ei vastanud koolihoonetest umbes kolmandik isegi tolle aja nõuetele. [3]

1946. aasta veebruarist hakkas kehtima 7-klassiline koolikohustus, mis kehtis kõigile lastele, kes õppeaasta alguseks olid saanud 7-aastaseks kuni nende 16-aastaseks saamiseni või 7. klassi lõpetamiseni. Eesti NSV viisaastaku (1946–50) plaan oli suunata üldhariduskooli 8. klassi edasi õppima vähemalt 50% 7-klassilise kooli lõpetanutest. 7-klassiline koolikohustus suurendas õpilaste arvu, mis omakorda suurendas ruumipuudust. Probleemi lahendamiseks kasutasid maakoolid talude, sovhoosi- või

tööstuskeskuste ruume, kuid linnas sellised võimalused puudusid, mistõttu töötasid linnakoolid kuni neljas vahetuses. 29. juuli 1947 aasta määrusega kohustati asutusi, ettevõtteid ning organisatsioone vabastama õppetöö jaoks ruume, mis asusid endistes koolihoonetes. Tänu sellele saadi 1949. aasta lõpuks koolidele kasutamiseks juurde veel 38 hoonet. Uue koolivõrgu arendamisel lähtuti nõudest, et algkool ei tohi asuda õpilase elukohast kaugemal kui 3 km. Samuti oli eesmärgiks, et igas linnas ja asulas oleks oma keskkool. [22]

1946/47. õppeaastal tuli koolivõrgu kujundamisel arvestada muudatustega demograafilises situatsioonis. Linnaelanike arv hakkas tõusma tööstuse taastamise ja laiendamise tõttu ning samuti saabus Eestisse elanikke teistest ENS Liidu piirkondadest. Enim värvati tööjõudu Vene NFSV-st, mistõttu tõusis päevakorda vene õppekeelega koolivõrgu laiendamine. 1946. aasta sügisel oli linnades ja linnatüüpi alevites kokku 63 mittetäielikku keskkooli, millest 12 olid vene õppekeelega ning 65 keskkooli, neist 16 vene õppekeelega. 7-klassilise koolihariduse täitmine kulges küllaltki edukalt. Linnades puudus koolis vaid 2,3% ning maal 5,8% kooliealistest lastest. Põhiliselt puuduti koolist majanduslikel põhjustel: puudusid rõivad, jalanõud, õppimise asemel tuli käia tööl. Maalt pärit linnakooli õpilasi takistas ka elukoha puudumine, kuna internaadid olid vaid 20 linnakoolil, siis enamik õpilasi pidi elama üürikorterites või sugulaste juures. Võrreldes 1944. aastaga oli 1946. aasta septembriks alg- ja mittetäieliku keskkooli astmes õpilaste arv suurenenud 40914 õpilasele ehk 1,7 korda ning 8.–11. klassi õpilaste arv 12035 õpilasele ehk 1,8 korda. [24]

1946. aasta kevade mittetäieliku keskkooli lõpetajal oli mitmeid võimalusi oma haridustee jätkamiseks: üldhariduslikud keskkoolid, õpetajate seminarid, kutsealased tehnikumid, tööjõureservide koolid, põllumajanduslikud kutsekoolid ning mitmesugused ministeeriumite koolid. Üldhariduslikke keskkooli oli Eestis sel ajal kokku 56 ning need olid vajalikud, et saada ettevalmitus kõrgematesse koolidesse sisseastumiseks. Õpetajate seminare oli 4 ning need asusid Tallinnas, Tartus, Rakveres ja Haapsalu. Seminaride lõpetajad omandasid õpetaja kutse ning võisid alustada õpetamist mittetäielikus keskkoolis, kuid said jätkata oma õpinguid ka ülikoolis. Tehnikume oli Eestis 18 ning seal anti edasi vastava eriala nii teoreetilisi kui ka praktilisi teadmisi. Enamus tehnikumidest olid tööstustehnikumid, kuid leidis ka näiteks majandust ja toitlustust puudutavaid erialasid. Tööjõureservide koole asus Eestis kokku 17, neist 10 olid tööstuskoolid, 3 vabrikukoolid ning nii mere- kui raudteekooli oli kumbagi 2. Koolid valmistasid ette erinevaid oskustöölisi (puusepad, pottsepad, vedurijuhtide abid, masinistid, madrused, telegraafi mehaanikud jne). Põllumajanduslikud kutsekoolid jagunesid põllunduse, aianduse, loomakasvatuse, piimatööstuse, põllumajanduse mehhaniseerimise, maakorralduse, põllumajandusliku raamatupidamise, tehniliste

kultuuride ja kodumajanduse erialadeks. Mitmesuguste koolide alla kuulusid erinevad ministeeriumite alluvuses töötavad õppeasutused. Rahandusministeeriumi alla kuulus Tallinna Rahandustehnikum, Tervisehoiu Ministeeriumi alluvuses töötas 4 meditsiinilist kooli, Toiduainetööstuse Ministeeriumi süsteemis töötas 2 Vabriku-Tehase Õpilaste Kooli, NSV Liidu Kalatööstuse Ministeeriumi alluvuses tegutses Tallinna Merekalanduse Tehnikum ning Kohtuministeeriumi alluvuses Tallinna Juriidiline Kool. [25]

1948. aasta kevadel avaldati ajalehes „Nõukogude Õpetaja“ Eesti NSV Haridusministeeriumi ringkiri, mis käsitles lisaks kooliaedadele ka kogu kooliümbrust. Sõltuvalt maa-ala suurusest ning ümbritsevast hoonestusest tuli kooliümbruse planeerimisel ruumi jätta õpilaste mängu- ja spordiväljakule, iluaiale, pargile, õppeaiale ning kui maa-ala suurus võimaldas siis ka puu- ja köögiviljaaiale. Kooliaia eesmärgiks oli toetada laste õpinguid. Seal pidi saama korraldada vabaõhu-tunde ning erinevaid vaatlusi ja katseid. Õpilaste osalemine aiatöodes andis neile vajalikke teadmisi ja oskusi ning valmistas neid ette iseseisvaks eluks. Kooliaed pidi olema eeskujuks ümbruskonna inimestele ning varustama õpilaste kodusid seemnete ning istutusmaterjalidega. Aiasaadused kasutati ära õpilaste toitlustamisel. [26] Lisaks aedadele soovitati koolidel rajada „elavaid nurki“, mis pidid võimaldama õpilastel jälgida loomi - näiteks kalu, konni või vaskusse - pikaajalisemalt. Õpilaste kohuse- ja vastutustunnet kasvas elava nurga elanikke hooldamine ning söötmine. [27]

Eesti üldhariduse lõhenemine eesti ja venekeelseks algas 1950. aasta 14. augusti ENSV Ministrite Nõukogu määrusega, millega otsustati vene keskkoolid muuta 10-klassilisteks ja 1952/53. õppeaastast viia üle üleliidulistele õppekavadele. Haridusministeerium ja kohalikud haridusosakonnad küll jätkasid venekeelsete koolide töö kontrollimist, kuid ei saanud enam otsustada õppetöö sisu üle. Eesti keel muutus õppekavas vabatahtlikuks, mistõttu õpiti seda vähe ning see omakorda üha suurendas eesti keelt mitte oskavate õpetajate ja ametnike arvu. Samal ajal aga ei osanud ka paljudes eesti koolides mitmed õpetajad ikka veel vene keelt. 1952. aasta ÜK(b)P XIX kongressil väideti, et haridus on muutunud liiga humanitaarseks ning reaalinete osa on jäänud liiga väikeseks. Koolidesse otsustati luua õppetöökodasid ja katseaedu. Alates viiendast klassist nähti õppekavas ette tööpraktika, mis väljendus tihti tööstusettevõtetes abitööde tegemises ja kolhoosides või sovhoosides juurviljavagude kõplamises. Kongressil tunnustati ka õpetajate puudujääke hariduses ning õpilaste halba õppe edukust, mis oli eesti koolides kõige madalam vene keeles. [3]

1956. aasta veebruaris võeti NLKP 20. kongressi päevakorda internaatkoolide loomine ning juba sama aasta novembris võttis Eesti NSV Ministrite Nõukogu vastu määruse „Abinõudest internaatkoolide organiseerimiseks“, millega kinnitati ka internaatkoolide

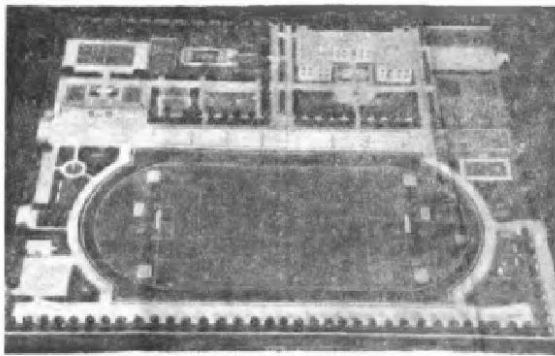
põhimäärus. Hoolimata sellest, et internaatkoolid võeti ametlikult päevakorda alles 1956. aastal, ehitati neid Eestisse ka enne seda. Juba 1949. aastal koostasid üleliidulised projekteerimise organisatsioonid internaatkoolide ehituslikke tüüpprojekte. Projektide põhjal ehitati Nõukogude Liidus 660-, 330- ja 180-kohalisi koolihooneid, mille juurde kuulusid kõrvalhoonetena internaat-magalad. Internaatkoolid omasid omas ajas olulist tähtsust, kuna sõja tagajärjel oli tekkinud palju purunenud ja poolikuid perekondi, ilma isata kasvavaid lapsi, väikese sissetulekuga peresid ja kehvade elutingimustega kodusid. 1956. aastal vastu võetud määrusega otsustatigi esmajärjekorras internaatkoolidesse vastu võtta just sellistest kodudest lapsi. [28]

Kogu Nõukogude aja vältel kandsid humanitaarained olulist rolli noorte ideoloogia kasvatamisel, mistõttu lõpetati Eestis külma sõja mõjutusena rahvusliku ajaloo õpetamine juba 1940. aastate lõpul, kuid taastati jälle umbes 10 aastat hiljem. 1952. aastal jõuti arusaamale, et majanduse areng sõltub tööliste haritusest, mis tõttu püüti üldharidust polütehniliseerida. Hoolimata humanitaarainete olulisusest ideoloogia edasi andmisel langes 1950. aastate alguses ajutiselt humanitaarainete osakaal selliste tootmisega seotud õppeainete kasuks nagu keemia, matemaatika, bioloogia ja füüsika. 1958-1959. aastatel toimus taaskord haridusreform, millega mingi üle kohustuslikule 8-klassilisele haridusele ning arendati tootmisõpetust. Reformiga nähti ette ka humanitaarainete senisest suuremat seotust ideoloogilise kasvatusesega. [29]

Ka sport oli NSV Liidus olulise tähtsusega. Seda kasutati ühtse rahva kasvatamiseks, et ühendada erineva taustaga inimesi. Regulaarne füüsiline liikumine aitas kaasa tervisenäitajate kiirele paranemisele, mistõttu propageeriti kehakultuuri, et parandada inimeste hügieeni ja võidelda raskete haigustega. Lisaks kujunes sport pärast Teist maailmasõda peamiseks välispoliitika eesmärgiks. Ka Külma sõja üheks väljundiks oli rahvusvaheline tippспорт, millega eriti just rahvusvahelistel olümpiamängudel sooviti saavutada sportlik üleolek kapitalistlikest riikidest. [30] Juba 1930. aastatel hakati NSV Liidus looma spordikooli, mis valmistasid ette sportlasi, instruktoreid ja kohtunikke. Spordikoolid kuulusid ühelt poolt haridussüsteemi alla, kuna neis õpetati üldkeskharidust, kuid teiselt poolt kuulusid need riikliku tippспортlaste ettevalmistamise süsteemi. Pärast Teist maailmasõda käivitati ka Eestis spordikoolide süsteem. Juba 1945. aastal avati siin viis spordikooli 200 õpilasega ja aasta hiljem veel kaks tükki. [31] Spordi tähtsust Nõukogude Liidus rõhutab ka 1945. aastal ENSV RKN ja EK(b)P poolt välja antud määrus „Eesti NSV HRK koolide ja tehnikumide juurde spordiväljakute ehitamise kohta“. Määruses oli täpselt reguleeritud, milliste koolide juurde, millise tüüpprojekti järgi spordiväljak ehitada tuleb [32].

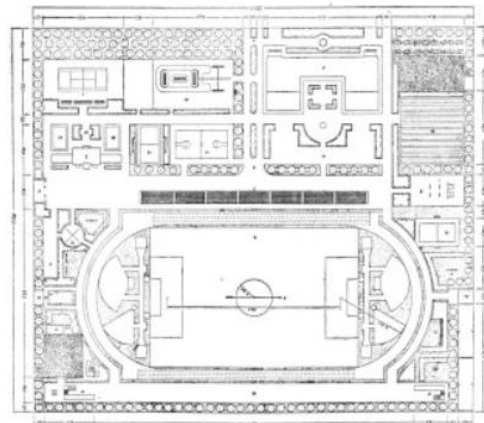
1.2 Stalinismiaegseid koolihoonete tüüpprojekte

Moskva eeskujul jõuti NSV Liidu koolide arhitektuuri standardiseerimiseni 1930ndate keskpaigaks. Uued koolid projekteeriti 280-880 õpilasele ning nende ruumiprogramm pidi toetama nõukogude noorsoo ideoloogilist kasvatust. Hoonete fassaadid nagu ka interjöörid olid rikkalike kaunistustega. Koolides toimusid tähtsaimad üritused Nõukogude õpilase elus ning neid õpetati mõistma NSV Liidu sümboleid, revolutsiooni teemalisi seinamaalinguid, loosungeid ning tundma ära revolutsiooni liidreid. Uute koolide rajamine Vene SFNV-i parandas õpilaste ning õpetajate õpi- ja töökeskkonda. Kolides välja enne revolutsiooni aegsetest hoonetest leidsid nad ennast uutest, ruumikatest ja valgusküllastest ehitistest, mis järgisid selleaegseid sanitaar- ja hügieeninõudeid. Uute koolide ehitamise juures oli oluline ka, et need asuksid selle piirkonna inimestele võimalikult lähedal. See muutis koolid NSV Liidu linnade elurajoonide orgaaniliseks osaks. Koolide arendamine oli oluline faktor Nõukogude Liidu väärtuste õpilastesse ja õpetajatesse sisestamisel. [33]

Spordiväljaku tüüp nr. 0 maketi kujutis

Foto 1.1 Spordiväljaku tüüp nr 0 maketi kujutis [34]

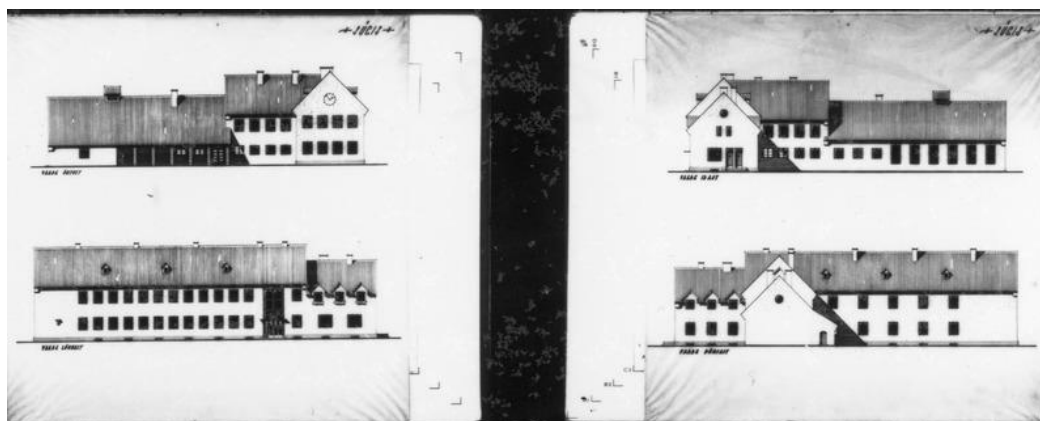

Joonis 1.1 Spordiväljaku tüüp nr 0 plaan [36]

21. juunil 1945. aastal andsid Eesti Rahvakomissaride Nõukogu ja EK(b)P Keskkomitee välja määruse „Eesti NSV Hariduse Rahvakomissariaadi koolide ja tehnikumide juurde kooli-sportiväljakute ehitamise kohta“ [35]. Selle tagajärjel pidid kohalikud täitevkomiteed eraldama vastavad maa-alad 1945. aasta 1. septembriks sportiväljakute ehitamiseks. 1945. aasta suveks oli välja töötatud neli koolide juurde rajatava sportiväljaku tüüpi (nr 0 – nr 4). Kõige suurem neist oli nr 0 (Foto 1.1 ja Joonis 1.1), üldpinnaga 4,0 ha, mis tuli ehitada vähemalt ühe vallas töötava koolimaja juurde, et igal vallal oleks olemas oma keskne sportiväljak. Vastavast sportiväljakust tehti ka makett, mis pidi andma täpse ettekujutuse, milline näeb välja eeskujulik maastaadion. Maketil on kujutatud staadion, koolimaja koos juurvilja-, puuvilja-, ja marjaaiaga ning majandusõuega, spordimängudele mõeldud väljakud (võrkpall, korvpall, tennis, kurn,

kriket), sõjaväeline spordiplats, kiiged, lasketiir, kelgumäed jms. Spordiväljak nr 0, oli heaks näiteks, kuna tüübid nr 1, 2 ja 3, sisaldasid samu elemente [34].

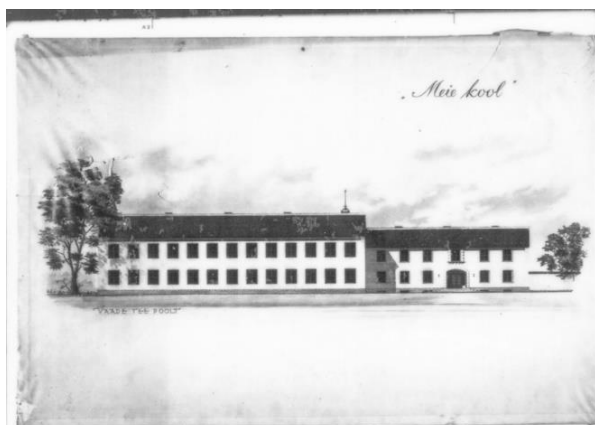
1945. aastal korraldati ENSV Ministrite Nõukogu Arhitektuuri Valitsuse poolt projektide võistlus kahel teemal: koolihoone maa-alkkoolile kahe ja nelja klassiga. Kahe klassiga maa-alkkooli eest said esikoha arhitektid Endel Laas ja Lorenz Haljak. E. Laasile anti esimene auhind hea põhiplaani proportsiooni ja rahuliku välisilme eest ning L. Haljakule proportsionaalse saalilahenduse eest. Mõlema projektis olid kooli- ja kõrvalruumid viidud ühise hoonemahu alla, mida kattis kõrge astmeline viilkatus. Hea näitena toodi välja ka Edgar Velbri koolihoone projekt, kus kõrvalruumid, õpetaja korter, köök jne paiknesid omaette peahoonega liidetud tiivas ning hoone sissekäik oli maitsekalt esile toodud kui kompositsiooni rikkalikum osa. 4-klassiliste koolihoonetele mõeldud projekte nii headeks ei hinnatud, kuna programmis nõutud väikese kubatuuri tõttu ei suutnud arhitektid projekteerida hea proportsiooniga saali. Rahule jäädi vaid Grigori Jommi projektiga, mille põhiplaani lahenduse alusel koostati Adolf Käsperi poolt tüüpprojekt. Võistlusele esitatud hoonete fassaadid olid lihtsa välisilmega, tõestades esile hoone sissekäiku.

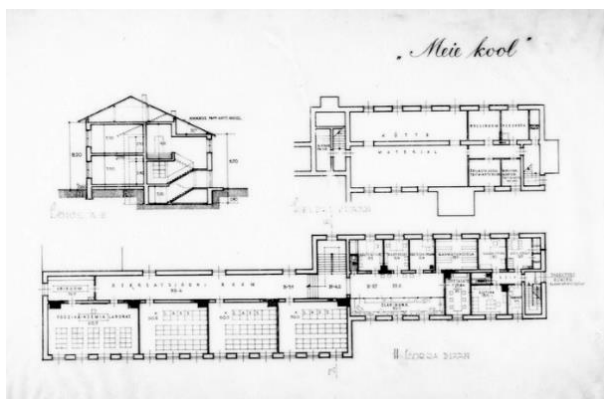
Joonis 1.2 Ilmar Laasi 7-klassiline maakoolihoone [36]

Kolmandana toimus 1946. aastal 7-klassilise koolihoone tüüpprojekti võistlus. Programmi tingimuste kohaselt pidid koolihoone olema kahekorruseline ja kivist. Projektide puudustena toodi välja tagasihoidlikkust fassaadide kujundamisel, kus esile toodi ainult sissepääsu, kuid mis kahekorruselise hoone puhul ei mõjunud enam piisavalt domineerivalt. Edaspidi soovitati panna rohkem rõhku üksikosade detailiseerimisele, et muuta hoonet rikkalikumaks. Esitatud projektidest valiti parimaks E. Laasi „Meie kool”. [37] Teise koha vääriliseks tunnistati Ilmar Laasi (Joonis 1.2) projekt ning kolmanda koha said lausa kolm projekti: E. Laasi „Kaks varianti”, Erika Nõva „Aula” ning Raimund Pritsu ja Henn Roopalu „Kooli kell”. [38]

1946. aastal koostatud 4-klassilise maa-alkkoolihoone tüüpprojekti seletuskirjas on määratud, et kool tuleb ehitada umbes 2 ha suurusele krundile, mille laius on 150 m ja sügavus vähemalt 133 m. Lisaks koolihoonele pidi krundile veel mahtuma majandusõu, juurvilja- ja puuviljaaed ning spordi- ja mänguväljakud. Koolihoone tuli ehitada rööbiti tänavaga nii et selle peafassaad oleks suunatud kas lõunasse või kagusse. Tüüpprojektis kirjeldatud hoone oli ühekorruseline, madala sokli ning kõrge viilkatusega tellisehitis. Koolimaja oli asümmeetriline ning selle peasissekäiku toonitas lahtine rõdu ning välisseinu ilmestasid grupeeritud aknad. Hoone esimesele korrusele planeeriti neli klassiruumi 160 õpilase jaoks ning rekreatsiooni- ja kõrvaruumid. Katusekorruse viilu ossa projekteeriti 2-toaline korter juhatajale. Hoonel pidi olema kaks sissepääsu, millest üks avaneb tänavale ja teine kooliõuele. Peasissekäigu juurde olid planeeritud garderoob, mille järel pääses vestibüüli ja alles siis ülejäänud kooli ruumidesse. Kooli majandussissekäik asetses hoone hoovipoolselt küljel. Selle lähedusse olid kavandatud käimla, köök ja teenija eluruum. Klassiruumid asetsesid rekreatsiooniruumi juures ning nende aknad olid suunatud lõunasse või kagusse. [39]

Joonis 1.3 Eendel Laasi projekt "Meie kool" [40]

Joonis 1.4 Endel Laasi "Meie kooli" lõige ja plaanid [40]

1946. aastal ENSV Ministrite Nõukogu Arhitektuuri valitsuse poolt korraldatud 7-klassilise maakoolihoone tüüpprojekti võistluse võitnud E. Laasi projektis „Meie kool“ (Joonis 1.3 ja Joonis 1.4) on kujutatud kahekorruselist hoonet, mille mõlemat korrust läbib pikk ja avar koridor. Peale seitsme 50 m² suuruse klassiruumi planeeriti hoonesse veel füüsika-keemia laboratoorium, arsti kabinet, kantselei, isetegevuslaste ruum, raamatukogu ja õpetajate tuba. Lisaks asetsesid esimesel korrusel võimla, mida sai kasutada ka aktusesaalina, garderoob, õpilasköök ja söökla. Hoonesse olid ette nähtud ka kaks korterit - üks direktorile ja teine majahoidjale. Direktorile oli planeeritud teisele korrusele 4-toaline korter koos vannitoaga ning kojamehe korter pidi asuma hoone esimesel korrusel ning oli 2-toaline. [38]

1947. aastal koostati 7-klassilise maakooli hoone tüüpprojekti programm, milles vähemalt esialgu soovitati eeskujuks kasutada E. Laasi projekti „Meie kool”. Programmi üldnõuetes oli öeldud, et koolihoone peab olema kahekorruline ning et selles oleks seitse klassiruumi, mis mahutaks 40 õpilast, kusjuures hoone maht ühe õpilase kohta, pidi olema 16 m³. Samuti pidi ühe klassiruumi pindala olema 50 m², füüsika-keemia laboratooriumil 64 m² ning loodusteaduste kabineti ehk elava nurga suurus 20 m². Lisaks tuli veel hoonesse mahutada erinevaid abiruume ja kaks korterit. Üks 40 m² suurune korter oli ettenähtud direktorile ja teine 15 m² kooliteenijale. Hoone konstruktsioon pidi olema võimalikult lihtne ja ökonoomne. Uksed ja aknad tuli teha ENSV tüüpjooniste järgi, samal ajal erinevate tüüpide arvu minimaalsena hoides. Koolimaja alusmüürid pidid olema looduslikust kivist paksusega 70 cm, välisseinad telliskivist õhuvahega 55 cm ja sisemised kandeseinad telliskivist paksusega 40-50 cm. Lagede ehitamiseks tuli kasutada laekivi, põrandate viimistluseks tsementi, laudist ja parketti ning treppidel pidid olema paekivist astmed. Kivikatuse kaldeks oli ette nähtud 40°. Hoone kütmiseks tuli projekteerida pottahjud. [41]

Joonis 1.5 I. Rusanovi 7-klassilise koolihoone esifassaad [42]

koolimaja paralleelselt tänavajoonega ning selle peafassaad pidi olema suunatud lõunasse. Tegemist oli sümmeetrilise põhiplaani ning kõrge täiskelpkatusega 2-korruselise soklikorrusega hoonega. Ehitise peasissepääsu rõhutas avatud rõdu, mida toetasid nelinurksed rustreeritud sambad ning viie akna laiune kolmnurkfrontooniga keskrisaliit. Frontooni kaunistasid kolm ümarakent. Koolimaja esi- ja külgfassaade

Joonis 1.6 I. Rusanovi 7-klassilise koolihoone külgvaade [42]

Lisaks E. Laasi koostatud 7-klassilise maakoolihoone tüüpprojektile koostati 1947. aastal veel teinegi 7-klassilise mittetäieliku keskkooli hoone tüüpprojekt (Joonis 1.5 ja Joonis 1.6), mille autoriks oli I. Rusanov. Tüüpprojekti järgi asetses ilmestavad ristkülikukujulised 8-ruudu jaotusega suured aknad. Kooli soklikorrusel asusid erinevad laoruumid, seal hulga kaks kütteladu. Hoone peasissepääsust pääses sammastatud vestibüüli, millest kummalegi poole jäid garderoobid ning otse edasi koridor ning võimla. Kummalgi pool võimlat asusid riietusruumid, tualettruumid, trepikojad ning kaks abiruumi. Vestibüülist lääne pool asetsesid kantselei, elavnurk, füüsika-keemia kabinet koos abiruumiga

ning korter eraldi sissepääsuga. Hoone idatiiba oli kavandatud pikapäevarühm, raamatukogu, söökla sinna juurde kuuluvate köögi ja abiruumidega ning üks korter. Sööklal ja korteril oli kummalgi oma sissepääs. Lisaks eelnimetatutele oli hoonel veel kaks sissepääsu, mis asusid kummaski trepikojas. Hoone teisel korrusel ühendas kummalgi pool hoone otsas asuvaid trepikodasid koridor, mille ümber paiknesid seitse klassiruumi, õpetajate tuba, arsti kabinet ja kaks tualettruumi. [42]

2. Eestisse ehitatud stalinistlike koolihoonete ülevaade

Käesolevas peatükis antakse tabeli (Tabel 2.1) kujul ülevaade Eestisse ehitatud stalinistlikest koolihoonetest. Tabelis on kirjas hoone esialgne nimetus, ehitusaasta, aadress, praegune kasutus ning viimasesse lahtrisse on ka lisatud pilt hoonest. Tabelis olevad koolihooned on esitatud maakondade kaupa.

Tabeli koostamise esimese etapina tuli autoril leida informatsiooni uute koolihoonete ehitamise kohta Eesti NSV-s alates 1945. aastast kuni 1960. aastateni. Selleks vaatas autor üle 1950.–1960. aasta koolide nimekirju Rahvusarhiivi infosüsteemist AIS ning sirvis ajalehe Nõukogude Õpetaja väljaandeid, kus kajastati erinevate koolihoonete ehitustöid. Leitud informatsiooni põhjal koostas autor endale esmase nimekirja, mille põhjal hakkas olemas olevate koolihoonete kohta täpsemat informatsiooni otsima, et seda tabeli kujul süstematiseerida.

Tabel 2.1 Stalinistlikud koolimajad Eestis

Jrk	Koolihoone	Ehitus-aasta	Aadress	Hoone praegune kasutus	Pilt
Ida-Virumaa					
1.	Kohtla-Järve 3. Keskkool	1948	Pärna 20, Kohtla-Järve, Ida-Virumaa	Kohtla-Järve Kesklinna Põhikool [43]	 [44]
2.	Kiviõli I Keskkool	1949	Metsa 6, Kiviõli, Ida-Virumaa	Eravaldukeskuse [45] [46]	 [47]
3.	Kohtla-Järve 8. 8-klassiline kool	1960	Kooli 6, Kohtla-Nõmme alev, Toila vald, Ida-Virumaa	Kohtla-Nõmme kool [48][49]	 [50]

4.	Kohtla-Järve 7. Keskkool	1953	Sõpruse 33, Ahtme, Kohtla-Järve, Ida-Virumaa	Kunstide kool[51][46]	 [52]
5.	Sompa Keskkool	1949	Ülase 21, Sompa, Kohtla-Järve vald, Ida-Virumaa	Hoone lammutatud [53][54][55]	 [56]
6.	Sillamäe Keskkool	1950	Mere pst 3, Sillamäe, Ida-Virumaa	Hoone hetkel kasutuseta[57][58]	
Tartumaa					
7.	Tartu 6. Keskkool	1952	Puiestee 62, Tartu, Tartumaa	Tartu Kroonuaia Kool [59][60][61][62]	 [63]
8.	Lähte Keskkool	1959	Õpetaja 8/1, Lähte alevik, Tartu vald, Tartumaa	Lähte Ühisgümnaasium [64][65]	 [66]
9.	Kallaste Keskkool	1958	Oja 28, Kallaste, Peipsiääre vald, Tartumaa	Kallaste Lasteaed-Põhikool [67][68]	 [69]

10.	Elva Keskool	1958	Tartu mnt 3, Elva, Tartumaa	Elva Gümnaasium [70][71]	 [72]
11.	Tartu 8. Keskool	1957	Tähe 103, Tartu, Tartumaa	Tartu Forseliuse Kool [73][74][75]	 [76]
12.	Kõrveküla 7-klassiline kool	1952	Vasula tee 12, Kõrveküla alevik, Tartu vald, Tartumaa	Kõrveküla Põhikool [77][78]	
Võrumaa					
13.	Fr. R. Kreutzwald i nimeline Keskool	1960	Vabaduse 12, Võru, Võrumaa	Võru Kesklinna Kool [79]	 [80]
14.	Mikitamäe 7- klaasiline kool	1954	Kooli 5, Mikitamäe küla, Setomaa vald, Võrumaa	Mikitamäe Kool [81][82][83]	 [84]
15.	Väimela Zoo- tehnikum	1952	Kooli tee 1, Väimela alevik, Võru vald, Võrumaa	Võrumaa Kutseharidus- keskus [51][85]	 [86]
Harjumaa					

16.	Keila Keskool	1959	Pargi 2, Keila, Harjumaa	Keila Kool [87][88][89]	 [90]
17.	Tallinna 30. Keskool	1951	Valdeku 13, Tallinn, Harjumaa	Nõmme Maja [91][92]	 [93]
18.	Tallinna 5. Keskool	1955	Vana- Kalamaja 9, Tallinn, Harjumaa	GAG Kotzebue maja [94][95]	 [96]
19.	Tallinna 23. Keskool	1953	Juhkentali 36, Tallinn, Harjumaa	Tallinna Kesklinna Vene Gümnaasium [97][98]	 [99]
20.	Tallinna 25. Keskool	1957	Pae 5, Tallinn, Harjumaa	Tallinna Pae Gümnaasium [51][100] [101]	 [102]
21.	Tallinna 36. Mittetäielik Keskool	1950	Metsavahi tee 19, Tallinn, Harjumaa	Pirita Majandus- gümnaasium [103]	 [104]

22.	Tallinna 39. Keskool	1957	Pihlaka 12, Tallinn, Harjumaa	Nõmme Sotsiaalmaja [105][106] [107]	 [108]
23.	Tallinna I Internaat- kool	1961	Vabaduse pst 130, Tallinn, Harjumaa	Tallinna Muusika- keskkool [109] [110][111] [112]	 [113]
24.	Loksa Keskool	1956	Tallinna 47, Loksa, Harjumaa	Loksa Gümnaasium [114][115]	 [116]
25.	Klooga Mittetäielik Keskool	1956	Aedlinna tee 5, Klooga alevik, Harjumaa	Laulasmaa Kool [117][118] [119]	
26.	Turba Keskool	1956	Kooli 1, Turba, Saue vald, Harjumaa	Turba Kool [120]	 [121]
27.	Maardu Keskool	1957	Noorte 5, Maardu, Harjumaa	Kallavere Keskool [122]	 [123]
Jõgevamaa					
28.	Jõgeva Keskool	1952	Aia 34, Jõgeva, Jõgevamaa	Jõgevamaa Gümnaasium [124][125]	

29.	Mustvee II Keskool	1957	Narva 24, Mustvee, Jõgevamaa	Peipsi Gümnaasium [115][126] [127]	 [128]
Põlvamaa					
30.	Räpina Keskool	1961	Kooli 5, Räpina, Põlvamaa	Räpina Ühis- gümnaasium [129][130]	 [131]
31.	Põlva Keskool	1959	Kesk 25, Põlva, Põlvamaa	Põlva kool [126][132] [133]	 [134]
32.	Saverna Keskool	1956	Kooli tee 6/2, Saverna küla, Kanepi vald, Põlvamaa	Saverna Põhikool [135][136]	 [137]
Saare maakond					
33.	Orissaare Keskool	1955	Kuivastu mnt 29, Orissaare alevik, Saaremaa vald, Saaremaa	Orissaare Gümnaasium [126][138]	 [139]
Läänemaa					
34.	Ridala 8- klassiline Kool	1959	Kooli 4, Panga, Läänemaa	Ridala Põhikool [126][140]	 [141]
Valgamaa					

35.	Tsirguliina Mittetäielik Keskool	1952	Nooruse 1, Tsirguliina, Valgamaa	Tsirguliina Kool [142] [143]	
Lääne-Virumaa					
36.	Porkuni Kurt- tummade Kool	1955	Lossi 1/1, Porkuni küla, Tapa vald, Lääne- Virumaa	Eravaldu- ses [51][144][46]	 [145]
37.	Vaeküla Internaat- kool	1959	Mõisavahe tee 5, Vaeküla, Rakvere vald, Lääne- Virumaa	Eravaldu- ses [146][46]	 [147]
38.	Tudu 8- klassiline Kool	1959	Rakvere mnt 13, Tudu, Lääne- Virumaa	Tudu Kool [126][148]	 [149]
Järvamaa					
39.	Türi Aiandus- tehnikum	1956	Tehnikumi 4, Säravere alevik, Türi vald, Järvamaa	Järvamaa Kutseharidus- keskus [51][150]	 [151]
Pärnumaa					
40.	Tootsi Mittetäielik Keskool	1955	Kooli 7, Tootsi, Pärnumaa	Tootsi Lasteaed- Põhikool [152][153]	 [154]

41.	Pärnu 4. Keskkool	1959	Tallinna mnt 40a, Pärnu, Pärnumaa	Pärnu Ülejõe Põhikool [51] [155]	 [156]
42.	Pärnu-Jaagupi Keskkool	1960	Kooli 3, Pärnu-Jaagupi, Pärnumaa	Pärnu-Jaagupi Põhikool [157] [158][159]	 [160]
Viljandimaa					
43.	Nuia Keskkool	1960	Kooli 1, Karksi-Nuia, Viljandimaa	August Kitzbergi nim Gümnaasium [161][162]	

Autor leidis kokku 43 Eestisse ehitatud stalinistlikku koolihoonet. Tabelit uurides selgub, et kõige rohkem asub stalinistlikke koolimaju Harjumaal, kus neid on kokku 12, millest seitse on ehitatud Tallinnasse. Pärast Teist maailmasõda ehitati küllaltki palju uusi koolihooneid ka Ida-Virumaale ja Tartumaale, kus mõlemasse maakonda rajati 6 stalinistlikku koolimaja. Kõige vähem leidis töö autor koolihooneid Viljandi, Lääne, Saare, Järve ja Valga maakonnas, kus kõikides maakondades on ainult üks stalinistlik koolihoone.

Tabelis esitatud koolimajad põhinevad vähemalt 15 erineval tüüpprojektil, millest kõige populaarsemaks osutus neljakorruseline keldrikorrusega keskkooli projekt, mille aula ja võimla on planeeritud kõige ülemisele korrusele. Kuna selle projekti järgi ehitatud koolimajad valmisid alles 1950. aastate lõpul, on nad oma dekoorilt küllaltki tagasihoidlikud. Eelnevalt kirjeldatud projekti järgi on ehitatud ka Elva Keskkooli ja Tartu 8. Keskkooli hoone, mida analüüsitakse põhjalikumalt järgnevas peatükis. Stalinistlikku arhitektuurstiili väljendavad oma rohke dekooriga paremini 1950. aastate algusest pärit hooned. Näideteks võib tuua sama projekti alusel ehitatud Kohtla-Järve 7. Keskkooli ja Tallinna 23. Keskkooli hooned.

3. Tartumaa stalinistlikud koolihooned

Antud peatükis tegeletakse juhtumiuuringuga, mille uuritakse stalinistlike koolihoonete arhitektuuri ja ruumiprogrammi. Eelnevas peatükis toodud tabelist valiti välja üksikud koolihooned, mida põhjalikumalt uurida. Kuna autor elab hetkel Tartumaal, otsustati selle põhjal ka tabelist välja valida Tartumaa koolihooned, et oleks võimalikult lihtne vajadusel koolihooneid külastada. Tartumaal asuvad stalinistlikud koolihooned on:

1. Kallaste Keskkool
2. Lähte Keskkool
3. Tartu 8. Keskkool
4. Elva Keskkool
5. Kõrveküla 7-klassiline Kool
6. Tartu 6. Keskkool

Järgnevalt on koostatud iga koolihoone kohta eraldi alapeatükk, kus esmalt antakse lühiülevaade kooli ajaloost ning seejärel kirjeldatakse koolihoonet fotode ja Rahvusarhiivist pärinevate projektide, ülesmõõdistuste ja hooneregistri toimikute põhjal.

3.1 Kallaste Keskkool

Foto 3.1 Vaade Kallaste Põhikooli hoonele

Esimene kool avati Kallastel juba 1898. aastal. Tegemist oli venekeelse õppekeelega ministeeriumi kooliga. 1946. aastast muudeti kool keskkooliks ning 2016. aasta 1. septembrist põhikooliks. 2017. aastal võeti Kallaste linnavolikogu poolt vastu otsus lasteaia ja kooli ümberkujundamise kohta, mistõttu sai uueks asutuseks Kallaste Lasteaed-Põhikool. Töös

uuritav stalinistlik koolihoone (Foto 3.1) valmis Kallastel 1958. aastal aadressil Oja 28. 1988. aastal ehitati hoonele juurde uus tiib õpilaskodu ja sööklaga. [68] Tartumaa

stalinistlikest koolidest ainukesena toimub Kallaste Lasteaed-Põhikoolis õpe vene keeles ning 2020/2021. õppeaastal õpib selle põhikooli osas 36 õpilast [126].

Foto 3.1 Kallaste Keskkooli tagafassaad [69]

Järgnevalt kirjeldatakse koolihoonet ajalooliste fotode (Foto 3.1 ja Foto 3.3) ja 1956. aastal esitatud projekti alusel [163]. Keskkooli joonised on toodud Lisa 1. Projekti koostamisel kasutati Pärnu-Jaagupi 440 õpilasele mõeldud koolihoone projekti, mis oli ümbertöötatud tüüpprojekti 2-02-17 alusel. Kooli juurde kuulus 15 814 m² krunt, millele oli lisaks koolihoonele planeeritud üks kivist kõrvalhoone, köetav kasvuhoone ning spordiväljakud, õppeaiad ja haljastus. Kõrvalhoones oli kuur küttematerjalide hoidmiseks, garaaž, pesuköök ja tuulekoda, panipaik. Ehitusalune pind moodustas krundi pinnast 978 m².

Asendiplaanil on kogu kooli ümbrus küllaltki täpselt planeeritud. Koolihoone asetseb paralleelselt Oja tänavaga, kust saab ka alguse juurdepääsutee kooli peaukse juurde. Juurdepääsutee kummalegi poole pidid tulema kaks roheala dekoratiiv- ja kollektsioontaimede jaoks. Rohealade koolipoolsetesse nurkadesse olid kavandatud veel lisaks ilubasseinid veetaimede kasvatamiseks. Koolimaja juurest algab looklev lehtpuude rivi, mis ümbritseb nii koolihoonet kui spordiväljakuid, neid samaaegselt eraldades. Krundi idapoolsemasse serva spordiväljakute taha oli kavas rajada lasketiir. Spordiväljakutest olid plaanil kujutatud tenniseväljak, korvpalliväljak, kaks võrkpalliväljakut ning talvel pidi saama nende peale rajada hokiväljaku. Väljakutest veidike eemal põõsastega ümbritsetult pidi asetsema võimlemisplats. Õppetöö soodustamiseks olid samuti põõsastega ümbritsetud kaks vastastikku asetsevat väikest platsi, millest üks kandis nime vabaõhuklass ning teine meteoroloogiline ja geograafiline väljak. Nendest põhja poole jäi kasvuhoone kavandatav asukoht. Kasvuhoone ümbruses pidi saama kasvatada maasikaid ning samuti olid jäetud maa-alad kasvulavadele ja puukoolile. Krundi põhjapoolsemasse ossa olid planeeritud juurviljaosakond ning puuvilja- ja marjaaed.

Stalinistlik koolihoone on 3-korruseline soklikorrusega ehitus, mis asetseb põhja-lõuna suunas. Hoone on kõrge sokliga ning seda katab täiskelpkatus, milles asuvad nii hoone esi- kui tagaküljel kolm sümmeetriliselt paigutatud uuki. Selle fassaadi katavad ühtlaste vahedega ristkülikukujulised 4-ruudu jaotusega aknad. Hoone esifassaadil asub

ülejäanud hoonest eenduv kolme tiibuksega peasissekäik. Tagafassaad on liigendatud kummastki hoone otsast eenduva tiivaga ning nende vahele jääva ühekordse väljaehitise, mis muudab soklikorrusel asuva võimla kahe korruse kõrguseks. Peale võimla planeeriti soklikorrusele riietusruumid duši- ja inventari hoiuruumidega, garderoobid, polütehnilise õpetuse klass instruktori- ja inventariruumiga, 2-toaline kütja korter ning keskkütteruumide komplekt. Hoone esimesel korrusel asusid laboratoorium abiruumiga, puhvet, kantselei, direktorikabinet, 2 klassiruumi ja õpilaste sanitaarsõlmed. Teisele korrusele olid ette nähtud 5 klassiruumi, arsti kabinet ja sanitaarsõlmed ning kolmandale korrusele samuti 5 klassiruumi, kuid lisaks veel bioloogia kabinet, ringide ruum ja raamatukogu.

Foto 3.2 Vaade Keila Keskkoolile [90]

Foto 3.3 Vaade Kallaste Keskkoolile [69]

Koolimaja fassaadid tuli lihtsustada Keila 11-klassilise keskkoolihoone (Foto 3.2) fassaadide lahenduste eeskujul. Välisviimistlusena nähti ette fassaadi krohvimist segamördiga ning heledas toonis lubivärvi. Akende raamistused ja arhitektuursed detailid tuli värvida valgeks, aknaraamid valge õlivärviga, kuid piidad tumedamaga. Pööningul tuli korsten lubjata valgeks, katusepealne korstna osa aga laduda silikaatkividest puhtavuugiga. Katusekattematerjaliks valiti laineline eterniit. Siseviimistluses pidi tellisseinad krohvima segamördiga ja laed ning kipsplaatidest vaheseinad lubikipsmördiga. 1.–3. korruse üldkasutatavates ruumides, polütehnilise õpetuse ruumis, võimlas,

korteris ja trepikojas nähti ette lihtsaid krohviprofiile lagedel. Laed ning karniisid tuli valgendada valge liimvärviga. Klassides ja teistes üldkasutatavates ruumides määrati viimistluseks heledas toonis õlivärv kuni 1,6 m kõrguseni ning sealt edasi liimvärv. Trepikojas nähti ette 1,6 m õlivärvipaneel ning ülemine osa samuti liimvärviga. Trepikäsipuuvõre pidi olema betoonist ning selle peal omakorda puidust käsipuu, mis tuli heledas toonis peitsida ning lakeerida. Korteri eluruumidesse planeeriti seinte viimistlusena tapeet ning köögis õlivärvipaneeli 1,2 m, kus sein ülemine osa värvitakse taaskord valge liimvärviga. Võimla seinad tuli katta heledas toonis liimvärviga. Heledat tooni õlivärv nähti ette ka aknalaudade, akende ja uste värvimiseks, kuid laudpõrandate õlivärvi toon jäi määratlemata.

Hoone projekti järgi vastab ehitise $\pm 0,00$ looduses abs. kõrgusele $+41,4$ ning vundamendi taldmik toetub liivakivi ülemisele pinnale, mis asub kõrgusel $+37,0$. Hoone vundamendid on projekteeritud puttbetoonist, mida katab hüdroisolatsioonina 2 kihti ruberoid bituumeni. Soklikorruse välisseinad tuli kuni akendeni ehitada 50 cm paksusest puttbetoonist 12 cm kärgtellisvooderdusega ning sealt edasi punasest tellisest paksusega 64 cm, soklikorrusest kõrgemal paksusega 51 cm. Sokli siseseinte materjaliks valiti punane tellis ning maapealsetel korrustel kärgtellis paksusega 12 cm. Lagede konstruktsioon nägi üldiselt ette sardbetoonist talasid, mille vahed kaetakse monteeritavate sardbetoon plaatidega. Sansõlmede, trepikoja ja võimla laed projekteeriti monteeritavast sardbetoon ribiplaatidest, kusjuures võimlas toetatakse need monoliitsetele sardbetoon peataladele. Trepid tuli teha monteeritavast sardbetoonist, kossuuridest ja podesti taladest ning podestid monteeritavatest ribiplaatidest.

Hoone tehnilised näitajad 1956. aasta projekti järgi:

- Hoone ehitusalune pind on 752,0 m²
- Hoone maht 9286,0 m³
- Klassiruumide kogupindala 643,22 m²
- Kasulik pindala 1751,0 m²
- Kubatuur ühele õpilasele 21,1 m³
- Pindala ühele õpilasele 3,9 m²

Ehitisregistris esitatud hoone tehnilised andmed on kujutatud järgnevas tabelis (Tabel 3.1).

Tabel 3.1 Kallaste Lasteaed-Põhikooli tehnilised andmed EHR järgi (seisuga 02.05.2021)

Ehitisregistrikood	120303701
Ehitise liik	Hoone
Ehitise nimetus	Koolimaja
Ehitise seisund	Kasutusel
Peamine kasutatav otstarve	Põhikooli või gümnaasiumi õppehoone
Ehitise aadress	Tartu mk, Peipsiääre v, Kallaste linn, Oja tn 28
Ehitusalune pind (m ²)	714,4
Maapealsete korruste arv	3
Maa-aluste korruste arv	1
Suletud netopind (m ²)	1 940,05
Maht (m ³)	12 347,2

3.2 Läfte Keskkool

Foto 3.4 Vaade Läfte Ühisgümnaasiumile ehk B-korpuseks. Tänapäeval kutsutakse keeltemajaks. Tänaseks on koolil kokku kolm korpust, spordihoone, maadlusmaja ja õpilaskodu, tänu millele õpib koolis gümnaasiumiõpilasi üle Eesti. [65] Läfte Ühisgümnaasium asub Läfte alevikus, Õpetaja tänav 8 ning 2018 aasta seisuga õppis seal 517 õpilast. [126]

Järgnevalt kirjeldatakse koolihoonet autori ning ajalooliste (Foto 3.5) fotode ja Rahvusarhiivist [64] leitud plaanide põhjal, mis on toodud Lisa 2. Plaanide koostamise aeg ei ole teada, kuid hoonestuse põhjal võib arvata, et need on koostatud vähemalt 30 aastat tagasi. Selleaegse asendiplaani kohaselt kuuluvad koolihoone juurde internaat, pumbamaja, kuur, katlamaja, võimla, kaarhall ja puidutöökoda. Võrreldes Läfte Keskkooli plaane Kallaste Keskkooli omadega, on näha, et hoonete ruumiprogramm on peaaegu sama. Sellest saab järeldada, et ka Läfte Keskkooli projekti koostamisel on aluseks võetud tüüpprojekt 2-02.17.

Foto 3.5 Vaade Läfte Keskkoolile [164] Koolihoone asetseb ida-lääne suunas ning sellel on kolm maapealset korrust ja üks soklikorrus. Hoonel on kõrge sokkel ja täiskelpkatus, mille esifassaadipoolsel küljel asetseb algselt kolm uuki. Hoone igal korrusele on reastatud ühtlase vahega ristkülikukujulised 4-ruudu jaotusega aknad. Hoone peasissekäigu esiletoomiseks on see ehitatud esifassaadist väljaulatava osana, mille esiküljel asub madal trepp, mis viib kolme kõrvuti asuva tiibukseni. Uste ja akende klaasijaotus on sarnane. Nagu ka Kallaste Keskkooli hoonel liigendab Läfte Keskkooli hoone tagafassaadi kaks väljaulatuvat tiiba, mille

vahele jääb madalam võimla osa. Kooli soklikorruse plaanil on võimla siseseina taha märgitud abiruumid ning kaks riietusruumi koos WC-de ja pesuruumidega. Kummaski võimla otsas asub trepikoda, millest avanevad sissepääsud võimlasse ning ülejäänud soklikorrusele. Hoone lõunaküljel asub veel üks trepikoda, millest kummalegi poolele jäävad garderoobid ja majandusruum. Lisaks asuvad soklikorruse lääne küljes üks klassiruum ja üks korter ning ida küljes tööõpetuse klassiruumid, kus ühest ruumist saab alguse ka 9,45 m pikkune, 1,95 m laiune ja 2 m kõrgune tunnel. Kuna tegemist pole hoone esialgsete plaanidega, võib Kallaste soklikorruse plaani alusel oletada, et tööõpetusruumide asemel asusid enne katlamaja ehitamist kütteruumid. Kooli esimese korruse plaanile on märgitud koridor, mis ühendab hoone kummaski otsas asuvat trepikoda ja millest pääseb korrusel asuvatesse ruumidesse. Esimese korruse plaanide kohaselt asuvad seal õpetajate tuba, kaks kabinetti, tualettruumid ja kolm klassiruumi, millest ühel on abiruum. Hoone teise ja kolmanda korruse plaanid on peaaegu identsed. Nagu ka esimesel korrusel asub neil maja põhjaküljel koridor, mille ääres paiknevad klassiruumid. Nii teisel kui kolmandal korrusel on kuus klassiruumi ja kaks abiruumi. Teisel korrusel on hoone idaküljele märgitud veel kaks abiruumi, mille asemel on kolmandal korrusel hoopis pioneeride toad.

Puuduvad andmed hoone esialgsete tehniliste näitajate kohta, kuid võib eeldada, et need on sarnased Kallaste Keskkooliga. Ehitisregistri põhjal on esitatud hoone tänapäevased tehnilised andmed, mis on kujutatud järgnevas tabelis (Tabel 3.2). Andmetes on kujutatud ka 1966. aasta juurdeehituse suurused.

Tabel 3.2 Lähte Ühisgümnaasiumi tehnilised andmed EHR järgi (sisuga 16.05.2021)

Ehitisregistrikood	104035026
Ehitise liik	Hoone
Ehitise nimetus	Koolimaja
Ehitise seisund	Kasutusel
Peamine kasutatav otstarve	Põhikooli või gümnaasiumi õppehoone
Ehitise aadress	Tartu mk, Tartu v, Lähte alevik, Õpetaja tn 8/1
Ehitusalune pind (m ²)	1 389
Maapealsete korruste arv	3
Maa-aluste korruste arv	-
Suletud netopind (m ²)	3 216,1
Maht (m ³)	15 020

3.3 Tartu 8. Keskkool

Foto 3.6 Vaade Tartu Forseliuse Koolile

nimeliseks Tartu 8. Keskkooliks, 1991. aastast kandis kool taaskord Tartu 8. Keskkooli nime kuni 1997. aastal muudeti Tartu Forseliuse Gümnaasiumiks. 2013 muudeti kool põhikooliks ning nimetati ringi Tartu Forseliuse Kooliks. [73] 2020/21. õppeaastal õppis koolis kokku 511 õpilast. [165]

Järgnev hoone kirjeldus põhineb nii ajaloolistel kui autori fotodel (Foto 3.7) ning 1958. aasta jaanuaris koostatud hoone ülesmõõdistusel [74] ja 1957. aastal alustatud Tartu Forseliuse Gümnaasiumi hooneregistri toimikul [75]. Tartu 8. Keskkooli joonised on toodud Lisa 3. Koolihoone ehitamisega alustati juba 1954. aasta augustikuus. Ehitis planeeriti 22-klassilise keskkoolimajana ning selle esialgne aadress oli Tähe 149a. Hoone juurde kuulus 22 507 m² krunt, millest 1191,5 m² oli täisehitatud pind. Kooli ümbrusesse oli plaanis rajada spordiväljakud, basseini, lasketiir, kooliaed ning majanduskuur.

Foto 3.7 Tartu 8. Keskkool [76]

Enamjaolt katavad hoone fassaadi kindla rütmistikuga ühesuurused aknad, kuid neljandal korrusel, kus asuvad võimla ja aula, on kooli esi- ja tagakülje aknad kõrgemad

Tartu 8. Keskkool kool alustas oma tööd kahes õppehoones 1957. aasta septembris, kuid juba 10. oktoobril avati uus õppehoone aadressil Tähe 103, mis on kujutatud ka juures oleva joonisel (Foto 3.6). Õppeasutus on läbi aegade kandnud erinevaid nimesid. Avamise hetkel oli kooli nimi Tartu 8. Keskkool, 1970. aastal muudeti see Johannes Semperi

Tartu 8. Keskkool ehitati neljakorruselise keldrikorrusega kivist hoonena, mida katab täiskelpkatus. Selle fassaadi kaunistavad rohked liigendused: esifassaadist astuvad sammu võrra tagasi hoone tagafassaadist väljaulatuvad külgtiivad, kooli otsavaateid ilmestavad fassaadist eenduvad trepikojad ning hoone tagafassaadi keskel on kolme akna laiune ja kahe korruse peale toetuv

ning samuti on suuremad otsatrepikodade aknad. Fassaadi rikastavad vahekarniis neljanda korruse aknarea all ning tõusev karniis fassaadi ülaosas. Hoone peasissepääs on suunatud itta ning on kaetud kahele sambale toetuvale varikatusega.

Ehitise vasakusse soklikorruse tiiba planeeriti köök koos abiruumide ja söögisaaliga ning paremasse tiiba kütteruum koos abiruumide, küttelao, omaette wc ja pesuruumiga. Mõlemad tiivad pidid olema 2,8 meetri kõrgused ning neid ühendas 2,75 m kõrgune ja 42,5 m pikkune koridor, mille hoone esifassaadi poolse seina taha jäid riietusruumid ning kaks WC-d hoone kummaski otsas. Hoone ühest vasakpoolsemast riietusruumist pidi alguse saama tähe tänava suunaline 11,5 m pikkune ja 1,35 m kõrgune tunnel. Koolimaja peasissepääs avaneb hoone esimesel korrusel asuvale kahe sambaga vestibüüli. Vestibüül asub hoone keskel ning sellest läheb läbi üle terve korruse ulatuv koridor. Peasissepääsust otse edasi asub soklikorrusele viiv trepikoda. Esimese korruse plaanil on kujutatud 6 klassiruumi, kaks korterit, abiruumid ning tualett. Hoone lõunatiiba oli korterite jaoks kokku eraldatud 50 m². Suurem korter oli planeeritud 3-toalisenä, mille juurde kuulusid lisaks esik, köök, sahver ja vannituba. Väiksemasse korterisse olid mahutatud üks tuba, esik, köök, sahver ja tualett. Teise ja kolmanda korruse plaanid on küllaltki ühesugused. Mõlema põhjatiivas asub tualett ning lõunatiivas klassiruum abiruumiga, mille juures on ka ühekohaline tualettruum. Teise ja kolmanda korruse lagede kõrgus on 3,4 m ning neid läbib üks pikk koridor, millest pääseb kõikidesse ruumidesse. Kokku on kummalgi korrusel 8 klassiruumi, teisel korrusel lisaks õpetajate tuba ja kolmandal korrusel abiruumid ja pääs rõdule. Neljandal korrusel on hoone keskosas ruumide kõrguseks 5,0 m, kuna seal asuvad aula ja võimla, mille juurde kuuluvad kaks riietusruumi duširuumidega. Lõuna- ka põhjatiiva lagede kõrgus on 3,45 m. Nagu teisel ja kolmandal korrusel asub ka neljanda korruse lõunatiivas üks klassiruum abiruumiga, mille juures asub ühekohaline tualettruum. Korruse põhjatiiba on paigutatud veel üks klassiruum, raamatukogu abiruumiga ja tualettruum. Nii hoone põhja- kui ka lõunatiivas on trepikoda, mis algab keldrikorruselt ning lõppeb neljandal korrusel.

Hoone vundamendi paksuseks on märgitud 90 cm ja materjaliks paas. Välisseinte paksuseks lõikel on 60 cm ning materjaliks telliskivid, mis viimistletakse nii hoone seest kui väljast krohviga. Keldrikorruse vahelagi on 45 cm paksusest monteeritavast raudbetoonist, esimese kuni kolmanda korruse omad 40 cm paksusest ning neljanda korruse vahelagi 35 cm paksusest monteeritavast raudbetoonist. Koolimaja on kaetud kivikatusega. Rõdu barjäär tuli krohvida ning katta plekk-katetega.

Hoone tehnilised näitajad 1958. aasta andmetel:

- Hoone põhipind 960,2 m²

- Hoone maht 18 875 m³
- Krundi pindala 22 507 m²
- Täisehitatud pind 1 191,5 m²

Koolihoone tehnilised andmed ehitisregistri põhjal on esitatud järgnevas tabelis (Tabel 3.3).

Tabel 3.3 Tartu Forseliuse Kooli tehnilised andmed EHR järgi (seisuga 03.05.2021)

Ehitisregistrikood	104016456
Ehitise liik	Hoone
Ehitise nimetus	Tartu Forseliuse Kool
Ehitise seisund	Kasutusel
Peamine kasutatav otstarve	Põhikooli või gümnaasiumi õppehoone
Ehitise aadress	Tartu mk, Tartu linn, Tähe tn 103
Ehitusalune pind (m ²)	1 164
Maapealsete korruste arv	4
Maa-aluste korruste arv	1
Suletud netopind (m ²)	3 933,6
Maht (m ³)	19 075

3.4 Elva Keskkool

Foto 3.8 Vaade Elva Algkooli hoonele

Elva esimene kool oli 2-klassiline ministeeriumikool, mis avati 1913. aastal. Õpilaste arv koolis üha kasvas ning 1945. aastal avati Elvas ka keskkooli osa. Elva stalinistlik koolihoone (Foto 3.8) valmis 1958. aastal aadressil Tartu mnt 3. 1978. aastal oli Elvas kaks kooli: Elva I Keskkool aadressil Tartu mnt 3 ja Elva II Keskkool aadressil Oktoobri pst 2. 1991. aastal säilis kahe kooli süsteem, kuid Tartu mnt 3 asuv kool muudeti Elva Põhikooliks ning Elva teine kooli Elva Keskkoolist. 1995. aastal toimus uus muudatus, mille käigus Elva Põhikoolist sai Elva Algkool ning Elva Keskkoolist Elva Gümnaasium. 2002. aastal ühendati üheks Elva Gümnaasiumiks 3 kooli: Peedu Algkool, Elva Gümnaasium ja Elva Algkool. [70] 2017/2018. õppeaastal õppis Elva Gümnaasiumi algkooli osas 334 õpilast. [126]

Järgnevalt kirjeldatakse koolihoonet ajalooliste (Foto 3.9) ja autori fotode ning 1976. aastal koostatud projekti alusel (RA, EAA.T-1168.3.1928). Elva Keskkooli joonised on toodud Lisa 4. Võrreldes Elva Keskkooli ja Tartu 8. Keskkooli plaane ning fotosid, selgub, et need on üldjoontes üksteise peegelpildid. Selle põhjal saab järeldada, et koolihoonete projektide alusteks on sama tüüpprojekt.

Foto 3.9 Vaade Elva Keskkoolile [182]

Elva Keskkooli neljakorruselise soklikorrusega hoone fassaad on liigendatud täpselt nagu Tartu 8. Keskkooli hoone. Lisaks katab Elva koolihoonet samuti täiskelpkatus ning ka akende paigutus on sama. Neljanda korruse aknarea all on vahekarniis ning fassaadi ülaosas asuvale karniisile on kaunistuseks lisatud hammasfriis. Hoone läände suunatud peasissepääsu moodustavad kolm klaasitud tiibust, milleni viib kahele sambale toetuva varikatusega kaetud trepp. Stalinistliku koolihoone soklikorruse vasakusse tiiba olid planeeritud kütteruum koos abiruumidega, küttelao, wc ja pesuruumidega. Hoone vasakut tiiba ühendas parema tiivaga pikk koridor mille hoone esifassaadi poolse seina taga on garderoobid ning kummaski hoone otsas tualettruum. Hoone paremasse tiiba olid planeeritud köök koos abiruumide ja söögisaaliga. Keldrikorruse lagede kõrguseks on 2,70-2,79 m. Koolimaja peasissekäik avaneb nagu Tartu Forseliuse Koolilgi esimese korruse kahe sambaga vestibüüli. Esimese korruse plaanile on märgitud 6 klassiruumi, abiruumid, tualettruum, neid ühendav korrust läbiv koridor ning 2 korterit. Üks korteritest on väiksem 1-toaline ja teine suurem 3-toaline. Mõlemad paiknevad hoone lõunatiivas ning omavad ühist sissepääsu. Hoone teise ja kolmanda korruse plaanid on peaaegu identsed. Mõlemal korrusel asub põhjatiivas tualett ning lõunatiivas klassiruum koos abiruumi ja ühekohalise tualettruumiga. Kummalgi korrusel asub 8 klassiruumi, kuid teisel korrusel on ka õpetajate tuba ja kolmandal korrusel abiruumid ning pääs rõdule. Nii teisel kui kolmandal korrusel on koridor, mis ühelt poolt piirneb välisseinaga ja teiselt poolt ruumidega. 1.-3. korrusel langeb lagede kõrgus vahemikku 3,42–3,58 m. Nagu alumisel kahel korrusel asub ka neljandal korruse põhjatiivas tualettruum ning lõunatiivas klassiruum abiruumi ja ühekohalise tualetiga. Hoone keskele jäävad 5,06 m kõrgused aula ja spordisaal, mille juurde kuuluvad kaks riietusruumi duširuumidega maja lõunatiivas. Neljanda korruse põhjatiiba on paigutatud veel üks klassiruum, raamatukogu abiruumiga ning tualettruum. Hoone kummaski otsas on üks soklikoruselt neljanda korruseni viiv trepikoda.

Hoone soklikorruse põrandad on betoonist ning välisseinad maakivist paksusega 80 cm. Keldrikorruse seinte viimistlusena kasutatakse krohvi. Sokli kõrgus maapinnalt on 80 cm ning sealt edasi jätkuvad välisseinad kãrgtellistest paksusega 55 cm. Kãrgtellised viimistletakse nii seest kui väljast krohaviga. Hoone vahelagedeks on mãrgitud 40 cm paksune monteeritav raudbetoon. Põrandate viimistluseks kasutatakse parketti ning laed krohvitakse. Trepid ning trepipodestid on betoonist. Koolimaja on kaetud kivikatusena.

Elva Algekooli hoone tehnilised andmed ehitisregistri põhjal on esitatud järgnevas tabelis (Tabel 3.4). Andmete hulgas on kajastatud ka 1970. aastal valminud juurdeehituse suurused.

Tabel 3.4 Elva Algekooli tehnilised andmed EHR järgi (seisuga 05.05.2021)

Ehitisregistrikood	120265703
Ehitise liik	Hoone
Ehitise nimetus	Koolihoone
Ehitise seisund	Kasutusel
Peamine kasutatav otstarve	Põhikooli või gümnaasiumi õppehoone
Ehitise aadress	Tartu mk, Elva v, Elva linn, Tartu mnt 3
Ehitusalune pind (m ²)	2 369,7
Maapealsete korruste arv	4
Maa-aluste korruste arv	-
Suletud netopind (m ²)	6 155
Maht (m ³)	26 626,8

3.5 Kõrveküla 7-klassiline Kool

Foto 3.10 Vaade Kõrveküla Põhikoolile

Kõrveküla esimene kool asutati juba 1766. aastal. 1860. aastal ehitati Miina Härma sünnikoduna tuntud koolihoone, mida kasutati kuni 1952. aastani, kui valmis uus stalinistlikus stiilis koolimaja aadressil Vasula tee 12 [77], mis rajati 1944. aastal hävinenud Raadi vallamaja vundamendile [166]. Aasta enne uue koolihoone valmimist muudeti kool 7-klassiliseks ning 1961. aastal 8-klassiliseks. 1988. aastast on kool 9-klassiline ja 1991. aastast kannab nime Kõrveküla Põhikool (Foto 3.10). Kõrveküla stalinistlikule hoonele on teostatud mitu juurdeehitust, millest esimene valmis juba

Kõrveküla esimene kool asutati juba 1766. aastal. 1860. aastal ehitati Miina Härma sünnikoduna tuntud koolihoone, mida kasutati kuni 1952. aastani, kui valmis uus stalinistlikus stiilis koolimaja aadressil Vasula tee 12 [77], mis rajati 1944. aastal hävinenud Raadi vallamaja vundamendile [166]. Aasta enne uue koolihoone valmimist

1962. aastal. [77] Kõrveküla Põhikoolis 2018. aasta seisuga 404 õpilast ning kooli õppekeeleks on eesti keel [126].

Järgnevalt kirjeldatakse koolihoonet autori fotode (Foto 3.11) ja inventariseerimistoimiku alusel, mille juurde kuuluvad ka 1953. aastal koostatud ülesmõõdistused [78], mis on toodud Lisa 5. Kooli juurde kuulunud krundi suurus pole autorile teada, kuid 1956. aastal Botaanika aia laborandi poolt koostatud kooli aia kavandil on kõrvalhoonetena kujutatud puukuur ja kasvumaja [167].

Kavandil asetseb koolihoone krundi idapoolseimas servas tee ääres. Kooli esifassaad on suunatud tee poole. Hoone tagumisel küljel on plats, mille keskel asub kaev. Platsist läände jäävad viirpuu hekiga ümbritsetud vabaõhu klass ja meteoroloogiline väljak ning läätsepuu hekiga ümbritsetud mesila. Koolimaja põhjaküljel pidi paiknema mänguväljak ja lõunaküljele iluaed erinevate püsililled, puude, põõsaste ning lehtlaga. Krundi edela nurgas asus viljapuuaiad mitut sorti õunapuude, pirnide ja ploomipuudega ning marjaaed sõstarde, tikrite ja vaarikatega. Koolil oli ka oma köögivilja osakond ning puukool. Lisaks oli kogu kooli ümbrusesse märgitud erinevaid puid, põõsaid ning peenraid.

Foto 3.11 Vaade Kõrveküla Põhikoolile

Kõrveküla koolihoone on 2-korruselise keldriga ehitis. Hoone idasuunalist peasissekäiku rõhutab neljale sambale toetuv altaan ning selle kohal asetsev kolmnurkfrontoon, mille keskel asub dekoreeritud ümaraken. Hoone mõlemat küljeust katab konsoolne karniisiga varikatuse. Ka fassaadi ülaosas ning frontooni alla jäävate akende kohale on kaunistuseks lisatud karniis. Hoone fassaade katavad rütmistatud ristkülikukujulised aknad. Stalinistliku hoone keldrikorruse pindala on kokku 37 m² ning sinna planeeriti ainult kaks hoiuruumi. Hoone esimese korruse plaanile on märgitud 2 klassiruumi, 2 tualetti, kantselei ja 2-toaline korter. Korterial oli oma välisuks, kuid lisaks pääses sinna ka kantselei ruumist. Hoone teise korruse keskel oli saal, millest pääses peasissekäigu kohal asuvale rõdudel. Ümber saali asetses 3 klassiruumi, 2 abiruumi ning korter ühe toa ja köögiga. Koolimaja üks trepikoda asub peasissekäigu vastas hoone keskel ning teine hoone põhjaküljel.

Hoone on ehitatud maakivist vundamendile. Kandeseinte paksuseks on märgitud 58 cm ning need on laotud tellistest. Vaheseinte ehituseks kasutati puitu. Seinte viimistluseks on kasutatud krohvi. Väljast kaeti seinad lubivärviga, sees kasutati nii liim- kui õlivärvi.

Vahelagede ehituseks kasutati puitu. Esimesel korrusel on vahelae paksuseks märgitud 35 cm ja teisel 40 cm. Katusekattematerjaliks valiti eterniit.

Hoone tehnilised näitajad 1953. aastal:

- Hoone põhipind 427 m²
- Täisehitatud pind 456 m²
- Hoone maht 3802 m³

Koolihoone tehnilised andmed ehitisregistri põhjal on esitatud järgnevas tabelis (Tabel 3.5). Ehitise tehnilistes andmetes kajastuvad ka koolile teostatud juurdeehitused.

Tabel 3.5 Kõrveküla Põhikooli tehnilised andmed EHR järgi (seisuga 12.05.2021)

Ehitisregistrikood	120284652
Ehitise liik	Hoone
Ehitise nimetus	Koolimaja
Ehitise seisund	Kasutusel
Peamine kasutatav otstarve	Põhikooli või gümnaasiumi õppehoone
Ehitise aadress	Tartu mk, Tartu v, Kõrveküla alevik, Vasula tee 12/5
Ehitusalune pind (m ²)	3 727,9
Maapealsete korruste arv	4
Maa-aluste korruste arv	0
Suletud netopind (m ²)	7 059,5
Maht (m ³)	24 111

3.6 Tartu 6. Keskkool

Foto 3.12 Vaade Tartu Kroonuaia kooli tagafassaadile

1950. aasta septembris koostatud akti alusel, anti Tartus Puiestee 62 asuv 13 424 m² suurune krunt 8. Mittetäieliku Keskkooli direktori kasutusse, et sinna ehitada 4-korruseline koolihoone, mis pidi valmima hiljemalt 1952. aastal. Hoone võetigi vastu 1952. aasta 13. detsembril. 1953. aastal otsustati, et Puiestee 62 (Foto 3.12) koolimaja kuulub Tartu 6. keskkoolile ning 1954. aastal registreeriti majavaldus Tartu 6. keskkooli nime all. [61] Lisaks

venekeelsele 6. Keskkoolile kasutas koolihoonet paralleelselt ka eesti õppekeelega Tartu

3. keskkool [59]. 1973. aastal kolis koolimajja Tartu Raadi Gümnaasium [168], mis kuni 1997. aastani kandis Tartu 9. keskkooli nime [61]. 2002. aastast tegutseb hoones Tartu Kroonuaia kool, kuid ka see kool kolib praeguste plaanide kohaselt 2023. aastal uude asukohta [169]. Tartu Kroonuaia Koolis õppis 2020/21. õppeaastal 143 õpilast [165].

Järgnev hoone kirjeldus põhineb ajaloolistel (Foto 3.13) ja autori fotodel ning 1954. aastal koostatud ülesmöödistustel [60][62] ja 1953. aastal alustatud hooneregistri toimikul [61]. Koolihoone joonised on toodud Lisa 6. 1952. aastal ehitati hoone 22-klassiliseks koolimajaks. 1954. aastal oli kooli 14 320 m² suurune maa-ala piiratud aiaga ning ainukese kõrvalhoonena kuulus kooli juurde krundi ida servas asuv kuur.

Foto 3.13 Vaade Tartu 6. Keskkoolile [170]

Puiestee tänava koolihoone on neljakorruseline soklikorrusega ehitise. Hoone asetseb paralleelselt Puiestee tänavaga, mistõttu on selle peasissekäik suunatud edelasse. Hoone esifassaadil asuvat peasissekäiku on rõhutatud kahe korruse kõrguseliste piilaritele toetuva portikusega ning tagafassaad on liigendatud ehitise kummastki otsast väljaulatuva tiivaga. Mõlema otsatiiva tagafassaadidel on esile toodud üks suur ristkülikukujuline aken, mida raamib kahele pilastrile toetuv kolmnurkfrontoon. Sama motiivi on kasutatud ka ehitise külgedel petikakende jaoks. Koolihoone fassaadi ilmestavad tõusvad karniisid, mis asuvad teise korruse akende all, neljanda korruse akende kohal ja katuse servas. Koolil on suured 9-ruudu jaotusega ristkülikukujulised aknad. Ehitist katab kelpkatus, mille loodepoolsest otsatiivast on välja ehitatud kahekorruseline nelinurkse põhiplaani vaatetorn.

Ehitise soklikorruse plaanil koosneb vasaktiib põhiliselt kuni 22 m² suurustest ruumidest. Hoone paremasse tiiba oli ehitatud kaks 36 m² suurust ruumi ning kaks veel suuremat ruumi, millest ühes hoiti küttematerjali ja teises olid keskkütte seadmed. Kummaski tiivas olid tualettruumid ja kõiki korruseid läbiv trepikoda, millest pääses ülemistele korrustele. Lisaks oli soklikorrusel veel kolm väljapääsu, mis viisid otse maainnale. Kaks tiiba olid omavahel ühendatud kolme koridori meenutava ruumiga. Kõik keldrikorruse ruumid olid üksteisest eraldatud paksude müüridega. Koolihoone peasissepääs avanes esimese korruse keskel asuvasse vestibüüli, kust pääses edasi mõlemal pool asuvasse riidehoidlatsesse. Lisaks vestibüülile asus hoone keskel ka võimla, millest kummalegi poole jäid koridorid. Koolimaja vasakus tiivas asetsesid arstikabinet ja pioneeride tuba ning paremas tiivas bioloogiakabinet. Mõlemas tiivas olid lisaks üks 2-toaline korter,

kantseleiruumid ja tualettruumid. Teine, kolmas ja neljas korrus olid oma planeeringu poolest sarnased. Kõikide korruste planeeringul oli kesksel kohal 249 m² suurune jalutusruum, mis ühendas kahte kummaski hoone otsas asuvat trepikoda, mille kõrvale olid igal korrusel ehitatud tualettruumid. Jalutusruumide ümber paiknesid erinevad kooliruumid. Teisel korrusel oli kokku 7 klassiruumi ning selle paremas tiivas asus 2 tuba raamatukogu jaoks. Kolmandal korrusel oli 6 klassiruumi ning lisaks asusid hoone vasakus tiivas einelaud, õpetajate tuba ja meetodiline kabinet. Kooli neljandal korrusel asus samuti 6 klassiruumi, kuid lisaks ehitati hoone vasakusse tiiba veel üks keemia ja üks füüsika klass, mille mõlema juurde kuulus oma abiruum. Hoone neljandalt korruselt pääses kahekorruselisse vaatetorni.

Koolihoone vundamendi ehituseks on kasutatud paekivi ning kandeseinte materjaliks on krohviga viimistletud telliskivi. Ehitis kaeti plekk-katusega. Kuni kolmanda korruse klassiruumide ja kogu esimese korruse vahelagede paksus jääb vahemikku 33–45 cm, ja terve neljanda korruse ning jalutusruumide kohale jäävate vahelagede paksuseks on 70–75 cm. Klassiruumide kõrgus on kõikidel korrustel ligikaudu 3,5 m ning jalutusruumides 3,15-3,48 m. Keldrikorrusel asuvad madalamad ruumid, mille kõrgus ulatub 2,18 m.

Hoone tehnilised näitajad 1954. aasta andmetel:

- Hoone põhipind 907,2 m²
- Hoone maht 16 458 m³

Järgnevas tabelis (Tabel 3.6) on esitatud koolihoone tehnilised andmed EHR põhjal.

Tabel 3.6 Tartu Forseliuse Kooli tehnilised andmed EHR järgi (seisuga 12.05.2021)

Ehitisregistrikood	104016223
Ehitise liik	Hoone
Ehitise nimetus	Koolihoone
Ehitise seisund	Kasutusel
Peamine kasutatav otstarve	Põhikooli või gümnaasiumi õppehoone
Ehitise aadress	Tartu mk, Tartu linn, Puiestee tn 62
Ehitusalune pind (m ²)	996
Maapealsete korruste arv	4
Maa-aluste korruste arv	-
Suletud netopind (m ²)	3 519,6
Maht (m ³)	16 450

4. Analüüs ja järeldused

Käesolevas peatükis analüüsitakse Tartumaa stalinistlikke koolihoonete vastavust terviskaitse- ja tuleohutusnõuetele. Hoone ruumiprogrammi võrdluse aluseks võetakse Eesti Vabariigi Valitsuse määrus: Tervisekaitsenõuded koolidele 2. peatükk „Nõuded kooli maa-alale, hoonetele, ruumidele ja ruumide sisustusele“ [171] ja tuleohutusnõuete aluseks Majandus- ja taristuministri määrus: „Ehitisele esitatavad tuleohutusnõuded“ ning määruse lisad [172]. Lisaks võrreldakse hooneid Eesti Arhitektide Liidu poolt koostatud juhendiga „Muutuv kooliruum“, milles selgitatakse tänapäevase õpikäsitlust toetava koolikeskkonna kavandamist [1].

4.1 Koolide vastavus tervisekaitsenõuetele

Eesti Vabariigi Valitsuse määruse: Tervisekaitsenõuded koolidele 2. peatükk „Nõuded kooli maa-alale, hoonetele, ruumidele ja ruumi sisustusele“ [171] tingimused on järgnevad:

- §4. Kooli maa-ala kohaselt peab koolil olema omaette maa-ala, mille haljastus ei tohi takistada loomuliku valguse pääsemist õpperuumidesse ning kooli juurdepääsutee peab olema valgustatud kasutamiseks pimedal ajal.
- §5. Koolihoone järgi peab koolihoonesse ja -ruumidesse olema tagatud ohutu sisse- ja väljapääs vastavalt ehitusseaduse alusel kehtestatud evakuaatsiooniteede nõuetele. Hoone asendiga peab olema tagatud optimaalne loomulik valgus.
- §6. Kooliruumid kohaselt peavad einestamisruumid vastama sotsiaalministri määruse nõuetele. Sotsiaalministri määruses on öeldud, et einestamisruumi suurus ja asetus peavad võimaldama toitlustada kõiki lasteasutuste lapsi söögiaegadel ning et selle läheduses peab olema piisav hulk valamuid käte pesemiseks [173]. Ruumides, kus tegevus seda eeldab või õppetöö käigus võivad käed määrduda peab käte pesuks olemas olema soe vesi.
- §7. Õpperuumidele kehtivad nõuded on välja toodud, et õpperuumid võivad asuda kõigil maapealsetel korrustel, kus on õppetöö läbiviimiseks piisav loomulik valgustus ning mõõdud: õpperuumi kõrgus peab olema vähemalt 2,5 m ja pindala vähemalt 2,0 m² põhikooli õpilase kohta.

- §8. Nõuded keemiakabinetile, tehnoloogiaruumile ning õppeköögile kohaselt peab keemiakabineti abiruum asuma klassitahvli poolel ning olema kahe uksega, millest ühest pääseb keemiakabinetti ja teisest koridori. Tehnoloogiaruumis tuleb seadmetel või õppetöökohtadel tagada piisav kohtaratõmme või tsentraalne puruimemissüsteem. Õppeköög peab olema varustatud vajalike seadmete ja sisustusega, mille paigutus tagab ohutu töökeskkonna ruumis.
- §9. Tualett- ja duširuumid on nõutud, et igal koolimaja korrusel, kus toimub õppetöö, peavad olema tualettruumid. Tüdrukutele ja poistele peavad olema eraldi duši- ja tualettruumid välja arvatud ühekohaliste tualettruumide korral. Tualetikabiinid peavad olema eraldatud üksteisest seintega ning neid peab olema võimalik seestpoolt lukustada. Peale kehalise kasvatuse tundi, peab kõikidel õpilastel olema võimalus ennast vahetunni jooksul sooja veega puhtaks pesta.

§4 sobivalt kuulub kõikide Tartumaa stalinistlike koolihoonete juurde omaette maa-ala. Koolide kruntide pindalad on toodud järgnevas tabelis (Tabel 4.1). Autorile pole teada kõikide koolihoonete algseid kruntide suurusi, kuid arvestades selleaegseid nõudeid, mille kohaselt tuli koolihoonete juurde rajada kooliaedu ning staadione, võib eeldada, et kõikide koolihoonete juurde on algusest peale kuulunud omaette maa-ala. Kõrveküla 7-klassilise koolile on 1956. aastal koostatud aia kavand, kuid pole märgitud kooliaia suurus. Koolihoonete vahetus läheduses ei asu suuremaid puid, mis võiksid takistada loomuliku valguse pääsemist õpperuumidesse. Kõikide koolihoonete juurdepääsuteed on valgustatud tänavavalgustuslampidega ning lisaks on vajadusel paigaldatud prožektorid või tänavalaternad.

Tabel 4.1 Tartumaa stalinistlike koolide kruntide pindalad

Kooli nimi	Kooli algne krundi pindala (m ²)	Krundi praegune pindala (m ²)
Kallaste Keskkool (Kallaste Lasteaed-Põhikool)	15 814	23 752 [174]
Lähte Keskkool (Lähte Ühisgümnaasium)	-	27 248 [175]
Tartu 8. Keskkool (Tartu Forseliuse kool)	22 507	24 010 [176]
Elva Keskkool (Elva Gümnaasium, Tartu mnt 3)	-	41 719 [177]
Kõrveküla 7-kl. kool (Kõrveküla Põhikool)	-	35 820 [178]
Tartu 6. Keskkool (Tartu Kroonuaia Kool)	13 424	13 418 [179]

§5 vastavalt on kõikidesse koolihoonetesse ja -ruumidesse tagatud ohutu sisse- ja väljapääs, tänu laiadele koridoridele ning mitmele väljapääsule. Täpsemalt analüüsitakse evakuaatsiooniteede nõudeid järgmises alapeatükis. Kõik Tartumaa stalinistlikud keskkoolid on ehitatud tüüpprojektide järgi, kus igal korrusel asetsev koridor asub hoone tagafassaadipoolisel küljel ning ülejäänud suundades paiknevad klassiruumid. Tartumaa koolidest kõige parema loomuliku valgustuse tagab oma asendiga Lähte Keskkool, mille peasissepääs on suunatud lõunasse, kuhu on suunatud ka 9 klassiruumi aknad. Kokku on koolimajas 15 klassiruumi, millest järele jäänud 3 on suunatud itta ning teised 3 läände. Kallaste Keskkooli ja Tartu 8. Keskkooli peasissekäigud avanevad idasuunas, mis tähendab, et enamuse kooli klassiruumidesse paistab hommikupäike. Täpsemalt on Kallaste Keskkooli 14 klassiruumist 10 aknad suunatud itta, 2 põhja ja 2 lõunasse. Tartu 8. Keskkoolil on kokku 24 klassiruumi, millest 14 on suunatud itta, 5 põhja ja 5 lõunasse. Ka teistsuguse planeeringuga Kõrveküla 7-klassilise kooli esifassaad on suunatud itta, tänu millele on kooli 5 klassiruumist 3 aknad suunatud itta ning ülejäänud 2 läände. Tartu 6. Keskkooli esifassaad on suunatud edelasse, kus asuvad ka 13 klassiruumi aknad, ülejäänud 8 klassiruumi akendest pooled on suunatud kagusse ja pooled loodesse. Arvestades koolipäevade ülesehitus on Elva Keskkoolil kõige halvem asetis ilmakaarte suhtes. Kooli 24 klassiruumist 14 klassi aknad avanevad läände, 5 lõunasse ja 5 põhja.

§6 nõuetele ei vasta Tartu 8. Keskkooli 1956. aasta plaanile märgitud 49,2 m² suurune söökla, mis jääb väikeseks 2020/21. õppeaastal koolis õppiva 511 õpilase toitlustamiseks, kui arvestada 0,75 m² ühe istekohta kohta söögisaalis [180]. Plaanil on märgitud söögisaali kaks kraanikaussi. Lisaks on korruste plaanidel märgitud kraanikausid köögi abiruumidesse, tualettruumidesse, 1.-3 korruse koridoridesse, 2.-4. korruse lõunatiivas asuvasse klassiruumidesse ja nende abiruumidesse. Tartu 6. Keskkooli kolmanda korrusele on märgitud 67 m² suurune einestamisruum, mille ühes seinas asuvad kolm valamut. Einestamisruumi suurusest peaks piisama 2020/21. õppeaastal koolis õppiva 143 õpilase toitlustamiseks. Ainukesed klassiruumid, millesse on märgitud valamute asukoht, on füüsika ja keemia klassid, kuid kindlasti oleks valamuid vaja ka näiteks kunstiklassis. Kõrveküla 7-klassilise koolis on valamud märgitud tualettruumidesse, kantseleisse ja esimese korruse koridori, kuid mitte ühtegi klassiruumi. Elva Keskkooli korruste plaanidel on märgitud kraanikausid tualettruumidesse, teise ja kolmanda korruse koridoridesse, 2.-4. korruse lõunatiivas asuvasse klassiruumidesse ja nende abiruumidesse. Lähte Keskkoolis on lisaks tualettruumidele valamud märgitud viite klassiruumi ja Kallaste Keskkoolis kahte klassiruumi.

§7 esitatud õpperuumi kõrguse nõudele vastavad kõik Tartumaa stalinistlikud koolihooned. Lõigete järgi on kõige madalamad õpperuumid Tartu 8. Keskkooli teisel ja kolmandal korrusel, kus on nende laekõrguseks 3,4 m. Ainult Kallaste ja Lähte Keskkoolides asub soklikorrusel õpperuume, millele tuleb nõuetekohaselt leida uued asukohad. Tartu 8. Keskkooli ja Elva Keskkooli enamused klassiruumide pindala on vahemikus 47,6–53,5 m², kuid lisaks on neil ka 3 suuremat klassiruumi, mille pindala on 65 m². Arvestades klassiruumide suurusi ja Põhikooli- ja gümnaasiumi seadust [181] võib klassiruumides õppida korraga 24 õpilast. Kallaste Keskkoolis on peaaegu kõik klassitoad mõõtmetega 48,7–49,5 m². Hoonel on lisaks teisel korrusel üks väiksem klassiruum pindalaga 30,7 m² ja esimesel korrusel üks suurem klassiruum pindalaga 66,4 m². Arvestades hoone enamused klassiruumide pindala saab neis korraga õppida kuni 24 õpilast ning väiksemas ruumis kuni 15 õpilast. Lähte Keskkooli enamused õpperuumide pindala jääb vahemikku 46,6–48,0 m², kuid esinevad ka neli erandit. Esimesel korrusel asub klassiruum, mille pindala on 65,9 m², teisel korrusel on klassiruumid pindaladega 34,4 m² ja 43,4 m² ning kolmandal korrusel on klassiruum pindalaga 29,8 m². Arvestades enamused klassiruumide pindalaid, võib ühes klassis ulatuda õpilaste arv 23 õpilaseni. Kõrveküla 7-klassilises koolis on klassiruumide pindalad vahemikus 46,1–51,2. Arvestades väikseima õpperuumi pindala, võib ühes klassis korraga õppida kuni 23 õpilast. Tartu 6. Keskkooli kõikide, välja arvatud kahe, õpperuumide pindala jääb vahemikku 47,5–51,6 m². Eranditeks on keemia ja füüsika kabinet, mille pindalad on vastavalt 60,6 m² ja 59,7 m². Arvestades enamused õpperuumide suurusi ning Põhikooli- ja gümnaasiumiseadust [181] võib klassides korraga õppida kuni 24 õpilast.

§8 keemiakabineti ja selle abiruumi nõuetele vastab Kallaste Keskkoolil üks klassiruum esimesel korrusel ning Lähte Keskkoolil, Tartu 8. Keskkoolil ja Elva Keskkoolil 3 klassiruumi. Nõuetele ei vasta ükski klassiruum Kõrveküla 7-klassilises hoones ning Tartu 6. Keskkooli plaanidel näidatu keemiakabinet, kuid selle nõuetele vastab keemiakabineti kõrval asuv füüsikakabinet, mille abiruumil on kaks ust, millest ühest pääseb koridori. Ruumid ringi vahetades on võimalik saavutada tänapäeva nõuetele vastav keemiakabinet. Tehnoloogiaruum on ainukesena märgitud Kallaste Keskkooli ja Lähte Keskkooli plaanidel, kus see on märgitud soklikorrusele, mistõttu tuleb neile leida koht mõnes maapealses ruumis, kus tagatakse ka tehnoloogiaruumi nõuetele vastavused. Õppekööki pole mainitud üheski projektis ega ülesmõõdistusel.

§9 nõuetele vastavad Tartu 8. Keskkool ja Elva Keskkool, kus kõikidel koolimaja korrustel, kus toimub õppetöö, on olemas vähemalt üks mitmekohaline tualettruum ning teisel, kolmandal ja neljandal korrusel on lisaks veel üks ühekohaline tualettruum. Kallaste Keskkoolis asub üks tualettruum koolimaja esimesel ja teisel korrusel, kuid kolmandal korrusel puudub. Lähte Keskkoolil asub ainult esimesel korrusel üks

mitmekohaline tualettruum. Kõrveküla 7-klassilise Keskkooli plaanide kohaselt on esimesel korrusel kaks eraldiseisvat tualettruumi, mille kabiinid on eraldatud üksteisest vaheseintega. Hoone teisel korrusel tualettruumid puuduvad. Tartu 6. Keskkooli teisel, kolmandal ja neljandal korrusel on olemas kaks mitmekohalist tualettruumi ning hoone esimesel korrusel on neli ühekohalist tualettruumi. Pesemisruume pole märgitud ainult 6. Keskkooli ning Kõrveküla 7.-klassilise kooli plaanidele, kuid Kõrveküla koolil puudub ka võimla.

4.2 Koolide vastavus tuleõhutusnõuetele

Järgnevalt kontrollitakse tuleohutusnõuetele vastavust majandus- ja taristuministri määruse: „Ehitisele esitatavad tuleohutusnõuded“ ning selle lisad põhjal [172]. Hooned on jaotatud kahte rühma: TP1 ehitise klassi kuuluvad Lähte, Kallaste, Elva, Tartu 8. ja Tartu 6. Keskkooli hooned ning TP2 klassi kuuluv Kõrveküla 7-klassilise kooli hoone.

Tuleohutusnõuete alusel kuuluvad Lähte, Kallaste, Elva, Tartu 8. ja Tartu 6. Keskkool kõik IV kasutusviisi, omavad ehitise klassi TP1 ning põlemiskoormust alla 600 MJ². Sellest tulenevalt kehtib hoonete jäigastava ja kandekonstruktsioonidele tulepüsivuse nõue R60 ning kandetarindid peavad olema vähemalt A2-s1,d0 klassi kuuluvast materjalist. Ehitiste seinte ning lagede nõutud tuletundlikkus on C-s2,d1, põrandatel puudub. Hoonete tuletõkkekonstruktsioonidele keldris ja maapealsetel korrustel kehtib nõue EI60 ning pööningutel EI30. Omaette tuletõkkesektsioonideks tuleb jaotada evakuatsioonitrepikojad. Takistamaks tule levikut ühelt hoonelt teisele peab hoonetevahelise kuja laius olema vähemalt 8 m või tuleb kasutada muid tule leviku piiramise abinõusid. IV kasutusviisiga hoonetes on ette nähtud automaatne tulekahjusignalisatsioonisüsteem. Koolihoonetel peab olema rohkem kui üks evakuatsioonipääs. Evakuatsioonitee peab olema lihtsalt juurdepääsetav ja kasutatav, selle maksimaalne pikkus võib olla ühe evakuatsioonipääsu korral kuni 30 m ja kahe evakuatsioonipääsu korral kuni 45 m, laius vähemalt 1200 mm ja kõrgus 2100 mm maapealsetel korrustel ning keldris vähemalt 1900 mm. Päästetöö tagamiseks peab päästemeeskonnal olema võimalik pääseda iga välisukse juurde ning keldrikorrusele maapinna tasandilt, läbimata maapealse korruse väljapääsu.

Kõikidel Tartumaa stalinistlikel keskkoolidel asub mõlemas kooli otsas üks trepikoda, mis läbib hoone kõiki korruseid. Trepikojad saab eraldada omaette tuletõkkesektsioonideks varustades need tuletõkkeustega. Arvestades stalinistlike hoonete sümmeetriat, võib arvata, et esialgu oli kõikide koolimajade hoone otstes

asuvatest trepikodadest väljapääs õue, kuid hilisemalt on Lähte, Kallaste ja Elva Keskoolide ühe trepikoja külge lisatud juurdeehitus. Kallaste ja Lähte Keskooli hoonetel on kaks väljapääsu keldrikorruselt ning peale juurdeehitust kaks väljapääsu esimeselt korruselt. Tartu 6. Keskooli hoonel asub soklikorrusel kolm väljapääsu ning esimesel korrusel veel kolm. Elva Keskooli hoonel asusid algselt kolm väljapääsu hoone erinevatel külgedel, nagu ka Tartu 8. Keskoolil, kuid hilisemalt liideti ühe väljapääsu külge juurdeehitus. Tartumaa keskkoolide evakuatsiooniteed on lihtsasti juurdepääsetavad ja kasutatavad. Evakuatsioonitee ei ületa üheski koolihoones 45 m ning on kõikides koolides laiem kui 1200 mm ja maapealsetel korrustel kõrgem kui 2100 mm ning keldrikorrustel kõrgem kui 1900 mm. Päästemeeskonnal on võimalik pääseda kõikide välisuste juurde ning Kallaste, Lähte ja Tartu 6. Keskooli hoonetel on olemas ka maapinnalt sissepääsud keldrikorrusele. Elva Keskooli ja Tartu 8. Keskooli hoonetel saab keldrisse sisenemiseks kasutada aknaid. Tartumaa stalinistlike koolihoonete 8 m raadiuses kõrvalhooned puuduvad.

Kõrveküla Põhikooli stalinistlik hoone kuulub samuti IV kasutusviisi, kuid klassi TP2, millest tulenevalt kehtib hoone jäigastava ja kandekonstruktsioonile nõue R30. Ehitise seinte ning lagede nõutud tuletundlikkus on B-s1,d0, kusjuures kaitsekatte pealispinna nõue on A2-s1,d0, põrandatel puudub. Hoone tuletõkkekonstruktsioonidele pööningul ja maapealsetel korrustel kehtib nõue EI30 ning keldris EI60. Omaette tuletõkkesektsiooniks tuleb jagada evakuatsioonitrepikoda. Takistamaks tule levikut ühelt hoonelt teisele peab hoonetevahelise kuja laius olema vähemalt 8 m või tuleb kasutada muid tule leviku piiramise abinõusid. IV kasutusviisiga hoonetes on ette nähtud automaatne tulekahjusignalisatsioonisüsteem. Koolihoonel võib olla üks evakuatsioonipääs, kuid sealjuures peab evakuatsioonialalt olema ka hädaväljapääs. Evakuatsioonitee peab olema lihtsalt juurdepääsetav ja kasutatav, selle maksimaalne pikkus võib olla ühe evakuatsioonipääsu korral kuni 30 m ja kahe evakuatsioonipääsu korral kuni 45 m, laius vähemalt 1200 mm ja kõrgus 2100 mm. Päästetöö tagamiseks peab päästemeeskonnal olema võimalik pääseda iga välisukse juurde ning keldrikorrusele maapinna tasandilt, läbimata maapealse korruse väljapääsu.

Koolihoone mõlemad trepikojad saab jagada eraldi tuletõkkesektsiooniks ning varustada need tuletõkkeustega. Stalinistliku hoone 8 m raadiusesse ei jää ühtegi kõrvalhoonet. Koolil on kolm väljapääsu hoone kolmel küljel, mida saab kasutada evakuatsiooniks ning vajadusel saab hädaväljapääsuna kasutada teise korruse rõdu. Evakuatsioonitee on lihtsasti juurdepääsetav ja kasutatav ning selle maksimaalne pikkus jääb alla 45 m. Evakuatsiooni tee ületab ka kitsamates kohtades laiuse 1200 mm ning samuti on ka üle 2100 m kõrge. Päästemeeskonnal on võimalik pääseda kõikide välisuste juurde. Keldrikorrusele pääsemiseks saab vajadusel kasutada keldriakent.

4.3 Tartumaa stalinistlike koolihoonete võrdlus Eesti Arhitektide Liidu juhendiga „Muutuv kool“

Antud alapeatükis esitatakse algul Eesti Arhitektide Liidu juhendi „Muutuv kool“ [1] ideed ning seejärel võrreldakse neid Tartumaa stalinistlike koolihoonetega.

Eesti Arhitektide Liidu juhendis pööratakse tähelepanu laste liikumisele, kuna Eestis ei liigu piisavalt kolmveerand kooliõpilastest. Seetõttu on 2016. aastast arendatud pilootprogrammi „Liikuma kutsuv kool“. Kuna lapsed veedavad suure osa oma päevast koolis ning istuv eluviis on praeguse aja üks suurimaid terviseriske, soovitakse programmiga laste koolipäevad muuta liikuvamaks. Programmiga arendatakse laste ja noorte mitmekülgset liikumisostust nii vahetunni ajal kui ka peale kooli. Liikuma kutsuva kooli kolme esimese aasta jooksul selgus, et õuevahetunnid kahekordistavad aktiivsete laste osakaalu. Lisaks mõjub õues viibimine soodsalt laste tervisele ning looduses viibimine aitab parandada ka laste mälu, tähelepanu, enesedistsipliini ja käitumist ning stressi. Seetõttu tuleb koolimajade kujundamisel erilist tähelepanu pöörata kooli õuealale.

Aastaringse õuevahetunni jaoks tuleb luua koolitingimustele vastavad aktiivsusruumi lahendused, mis arvestavad ka Eesti kliimat. Kooliõue kujundamisel soovitatakse kasutada Bullerby mudelit, mis on lapsesõbralik inspireeriv ja turvaline keskkond, kus on jõukohaseid tegevusi kõigile. Mudeliga soositakse laste ja noorte iseseisvat ringiliikumist, pakkudes mitmekesiseid valikuid ja liikumisvabadust, mis omakorda motiveerib uurimist ja liikumist jätkama. Koolihoovides tuleks kasutada vaheldusrikkaid maastikulahendusi, väikevorme ja välimööblit. Lihtsad puust käigurajad või ümarad pinnavormid loovad koolihoovi uusi võimalusi nii õppetöökse kui puhkuseks. Liikumise muudavad atraktiivsemaks põnevad pinnavormid ja materjalid. Neid saab kasutada rulatamiseks, triki- või tõukerattaga sõitmiseks, teha tasakaalu harjutusi või mõelda ise mängu välja. Keskkond peaks arendama lapse või noore loovust ning laskma tal endal välja mõelda selle kasutusvõimalusi. Kooliõue peaks olema avatud, kuna see aitab kaasa kogukonna loomisele ja kodukoha väärtustamisele. Kooliesine ala on osa kooli ja kogukonna identiteedist ning koht, kust koolipere ja kogukond saab kohtuda ja suhelda. Hästi leitav ja avatud kooliesine toimib kohaliku elu südadena aastaringsest ja iga ilmaga. Autode juurdesõidu ja parkimise lahendamisel tuleb tähele panna, et need ei ristuks kooli peamiste käiguteedega.

Ka koolihoovi haljastusel on tähtis roll, sellega saab pakkuda varju, liigendada ruumi ning luua elupaiku eri liikidele. Kasutades kujunduses kohalikke liike, saab neid lähemalt uurida loodusõpetuse tunnis. Koolihoovi soovitatakse luua ka tarbeaedu, kus lapsed

saaksid õppida aiatöid ning vastutust taimede eest hoolitsemisel, kasvatades oma saaki ning seda hiljem koolisööklas kasutada. Et ühendada kogukonda kooliga, saab suvel teha koostööd ümbritsevate inimestega, kes aia eest koolivaheajal hoolitseks. Lisaks saab kooliõue kasutada keskkonnahariduse teemade käsitlemiseks, õpetades sademevee käitlemist, kompostimist, taimede ja loomade tundmist jne. Olemasolevat looduskeskkonda saab rakendada nii õppetöös kui mängudes.

Kooli asukoht peaks olema asula keskel ning kodudele mugaval kaugusel, et soodustada koolipere liikumist jalgsi, jalgratta või ühistranspordiga, mis soodustab laste iseseisvumist ning liikumisharjumusi. Lisaks annab kooli lähedus elukohtadele võimaluse korraldada selles kogukondlikke üritusi, mis muudab kooli igapäevaelu loomulikuks osaks. Samuti võivad nii sise- kui välisruumid olla erinevate sihtrühmade riskasutuses. Kool on väärtuslikuks vahendiks kahaneva elanikkonnaga linnas, kus see tugevdab kogukonda.

Hea kool on nagu väike linn, kus on kohad nii omaette olemiseks kui koostegutsemiseks, see pakub nii avarust kui õdusust ning nii liikumise, mõtlemise kui ka puhkamise kohti. Kohtumispaike, kuhu suubuvad ja kust hargnevad kõik kooliruumid, on koolimaja südameks, mis aitab kaasa suhtlusele ja kuuluvustundele. Kooliruumid peaksid olema paindlikud ning mitmeotstarbelised. Ülejäänud kooliruumiga tuleks liita auala, raamatukogu ja võimla, mida saab kasutada nii vahetundides kui peale kooli aktiivseks suhtlemiseks, liikumiseks ja huvitegevuseks. Ka suhtlemisruum peaks laienema õue, kus saab iga ilmaga olla ja tegutseda. Ühisruum, mis on liigendatud ja vaheldusrikas, mõjub tasakaalustavamalt. Ruumide riskasutus on otstarbekas ning lisab paindlikkust. Kooli garderoobid peaksid asuma sissepääsu lähedal, mitte keldris. Liikumisvõimalustele tuleks erilist tähelepanu pöörata siseruumides, kuna selle kasutusvõimalused pole nii mitmekülgsed nagu õuealal. Olenemata oskustest, kogemustest või vanusest, peaks liikuma kutsuvas koolis iga õpilane leidma endale sobiva füüsilise väljakutse ning sealjuures ei ütle ruum täpselt ette, kuidas mingit kohta või vormi kasutada, vaid ergutab lapsi loovusele nii mängudes kui õppetöös. [1]

Ka stalinismi perioodil ehitati kooli võimalikult lähedale kogukonnale, tänu millele paiknevad Elva, Kallaste ja Kõrveküla koolid küllaltki soodsal asukohal neid ümbritsevate asulate suhtes, mis annab igal koolipere liikmel võimaluse valida endale meelepärane liiklemisviisi. Lähte koolihoone paikneb aleviku servas ning seda eraldab elumajadest Jõgeva maantee, kuid tänaseks on maantee alt ehitatud läbi jalakäijate tunnel, mis võimaldab õpilastel iseseisvalt ning ohutult kooli pääseda. Tartu Forseliuse Kool ja Tartu Kroonuaia Kool asuvad Tartu linna hästi asustatud piirkondades ning lisaks on mõlema kooli ees linnaliinipeatus, mis muudab need hästi kättesaadavaks.

Bussipeatused asuvad ka Lähte Ühisgümnaasiumi ja Kõrveküla Põhikooli ees, mis muudab ka kaugemal elavatel kooliõpilastel iseseisva liiklemise lihtsamaks..

Arhitektide Liidu juhendi koolihoovide käsitluses on mitmeid sarnaseid jooni stalinistlike koolihoovidega. Juhendis soovitatakse tähelepanu pöörata haljastusele, luua tarbeaedu ja parke ning kasutada kooliaeda hariduse edasiandmisel. Samad põhimõtted olid ka stalinistlike koolihoovide rajamisel. Näiteks võib tuua Kallaste Keskkooli asendiplaani ja Kõrveküla 7-klassilise kooli aia plaani. Mõlemad olid detailselt planeeritud haljastusega, kus olid esindatud ka tarbeaiad, mille saadusi sai kasutada õpilaste toitlustamisel. Juhend näeb ette, et õpilased hoolitsevad ise tarbeaedade eest, õppides nii praktilisi oskusi ja vastutustunnet. Samu väärtusi sooviti edasi anda ka stalinistlikus koolis, kus lisaks tarbeaedadele tuli rajada „elavaid nurki“, kus loomade eest hoolitsemine, pidi samuti arendama õpilaste vastutus- ja kohusetunnet. Stalinistliku kooli aias pidi saama teha katseid ja korraldada vaatlusi, kuid sama ideed pakub ka Eesti Arhitektide Liidu juhend. Erinevusena võib vaid välja tuua, et kui stalinistliku kooli aiast leidis mitmeid võõrliike, siis juhendiga soovitatakse kasutada kujunduses kohalikke liike, mida saaks loodusõpetuse tunnis tundma õppida. Juhendis soovitatakse luua ka koolide juurde parke, mis olid samuti stalinismi perioodil väga olulisel kohal, kuna pidid olema eeskujuks kogukonnale. Paralleelina „Liikuma kutsuvale koolile“ julgustati ka stalinismi perioodil lapsi ja noori rohkem liikuma, sest väga olulisel kohal olid sport ja kehakultuur. Tänu sellele loodi koolide juurde erinevaid mängu- ja spordiväljakuid, mida tuleks nüüd muuta Bullerby mudeli eeskujul kaasaegsemaks, lisades sinna erinevaid materjale ja vorme. Samuti tuleks mõelda, kuidas luua õpilastele aastaringseid õuevahetunni võimalusi, mis stalinistlike koolimajade juures puuduvad.

„Muutuvas kooli“ soovitatakse luua liigendatud ning vaheldusrikkaid ühisruume ja üks kooli südameks olev kohtumispaik, kust hargnevad ja kuhu suubuvad kõik kooliruumid. Sellised ühisruumid stalinistliku kooli ruumiprogrammis puuduvad. Olenevalt koolihoonest on võimalik luua koosolemise kohti koridoridesse. Näiteks Tartu 6. Keskkooli hoone teisele, kolmandale ja neljandale korrusele oli planeeritud peaaegu 8 m laiune jalutusruum, mis ulatus üle terve korruse. Et iga õpilane leiaks endale meelepärase tegevuse, võiks teise ja kolmanda korruse jalutusruumidesse planeerida tegevusi „Liikuma kutsuva kooli“ programmist eeskujuvõttes ning neljanda korruse jalutusruum jagada vaiksemate tegevuste ning omaette olemise kohtadeks. Ka teiste Tartumaa keskkoolide koridorides saaks sellist ideed rakendada, kuid kindlasti tuleks sealjuures ära kasutada võimalikud ja raamatukogusid, mis võiksid olla vahetunni ajal lastele ja noortele ligipääsetavad. Juhendis on ka öeldud, et garderoobid ei tohiks asuda keldrikorrusel, kuid kuuest stalinistlikust koolihoonest neljal on need keldrikorrusele planeeritud.

KOKKUVÕTE

Antud magistritöö on koostatud Eesti stalinistlikest koolihoonetest. Töös on lähemalt uuritud kuut Tartu maakonnas asuvat koolihoonet, mille ruumiprogramme on võrreldud hetkel kehtivate tuleohutus- ja tervisekaitse nõuete ning Eesti Arhitektide Liidu juhendiga „Muutuv kooliruum“.

Töö teoreetilises osas andis autor ülevaate stalinistlikust arhitektuurist ning selle kujunemisest Eestis. Seejärel tutvustati Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi stalinismi perioodi (1945–1957) koolisüsteemi ning uusi koolitüüpe. Teoreetilise osa lõpetuseks on toodud näiteid stalinistlike koolihoonete ja staadionite tüüpprojektidest.

Magistritöö üheks eesmärgiks oli koostada nimekiri kõikidest Eestisse ehitatud stalinistlikest koolihoonetest ning märkida üles nende asukoht, ehitusaasta ja praegune kasutusviis. Töö teiseks eesmärgiks oli kirjeldada Tartumaal asuvaid stalinistlikke koolihooneid ning seejärel selgitada välja, kuidas sobib nende algne ruumiprogramm tänapäeval kehtivate tuleohutus- ja tervisekaitse nõuete ning Eesti Arhitektide Liidu juhendiga „Muutuv Kooliruum“.

Üle-eestilise koolide nimekirja koostamiseks sirvis autor ajalehte „Nõukogude Õpetaja“, kus kajastati koolihoonete ehitustöid ning lisaks vaatas autor ka koolide nimekirju Rahvusarhiivi infosüsteemist AIS. Leitud informatsiooni põhjal koostas autor esmase nimekirja, mille põhjal hakkas olemas olevate koolihoonete kohta täpsemat informatsiooni otsima, et seda tabeli kujul süstematiseerida. Tabelis on maakondade kaupa esitatud 43 stalinistlikku koolihoonet. Iga koolihoone kohta on pandud kirja selle esialgne nimi, ehitusaasta, aadress, praegune kasutusviis ning lisatud pilt hoonest. Kõige rohkem ehitati stalinistlikke koolihooneid Harjumaale, kus neid on kokku 12 ning üheks kõige populaarsemaks tüüpprojektiks osutus neljakorruseline keskkooli hoone projekt, mille aula ja võimla asuvad kõige ülemisel korrusel. Sama projekti järgi on ehitatud ka Tartu 8. Keskkooli ja Elva Keskkooli hooned, mida on analüüsitud täpsemalt Tartumaa stalinistlike koolihoonete peatükis.

Töö kolmandas peatükis analüüsiti põhjalikumalt kuut Tartumaal asuvat koolihoonet. Otsus, uurida lähemalt Tartu maakonna stalinistlikke koolihooneid, langetati autori praeguse elukoha põhjal. Tänu sellele oli autoril võimalik kõiki Tartumaa stalinistlikke koolihooneid külastada ja nendega vahetult tutvuda. Projektide, hooneregistri toimikute ja ülesmõõdistuste analüüsiks kasutati allikamaterjali Rahvusarhiivi Riikliku projekteerimisinstituudi Eesti Projekt Tartu osakond EAA.5294 ja Tartumaa Hooneregister EAA.T-1168 fondidest. Ajaloolisi fotosid leiti Eesti Muuseumide

Veebiväravast MuIS ja Rahvusarhiivi fotode infosüsteemist FOTIS. Analüüsi tulemusel selgus, et ühe tüüpprojekti järgi on ehitatud Kallaste ja Lähte Keskkoolid ning teise tüüpprojekti järgi Elva ja Tartu 8. Keskkooli hooned.

Töö neljas peatükk jagati kolmeks alapeatükiks, kus analüüsiti Tartumaa stalinistlike koolihoonete ehitusaegset sobivust tervisekaitse- ja tuleohutusnõuete ning Eesti Arhitektide Liidu poolt koostatud juhendiga „Muutuv kooliruum“. Hoone ruumiprogrammi võrdluse aluseks võeti Eesti Vabariigi Valitsuse määrus: Tervisekaitse- ja tuleohutusnõuded koolidele 2. peatükk „Nõuded kooli maa-alale, hoonetele, ruumidele ja ruumide sisustusele“ [171] ning tuleohutusnõuete aluseks Majandus- ja taristuministri määrus: „Ehitisele esitatavad tuleohutusnõuded“ koos lisadega [172]. Võrdlusest tervisekaitse- ja tuleohutusnõuetega selgus, et koolihoonetel esines mitmeid puudusi peamiselt tualettruumide ning puudulike kooliruumide osas, kuid hoonete asetus ilmakaarte suhtes oli enamuse koolidel hea. Tuleohutusnõuetega sobivusel koolihoonetel puudusi ei esinenud. Stalinistlike koolihooneid Eesti Arhitektide Liidu juhendiga võrreldes selgus, et koolihoovide osas oli neil mitu kattuvat ideed, näiteks õpilastega tarbeaia loomine ning koolihariduse edasi andmine õues õppides. Hoolimata sellest tuleks koolihoovidesse lisada kaasaegseid lahendusi, sealhulgas luua aastaringse õuevahetunni võimalus. Ka stalinistlike koolihoonete siseruumides tuleks mõelda välja uusi lahendusi, et õpilastel oleks rohkem liikumisvõimalusi ning nii puhke kui ka ühise aja veetmise kohti.

Autori hinnangul täitis magistr töö eesmärgi, milleks oli koostada nimekiri stalinismi perioodil Eestisse ehitatud koolimajadest ning seejärel juhtumiuuringuna üksikuid neist lähemalt analüüsida, et saada teada, kui hästi sobivad stalinistlikud koolihooned tänapäeva nõuetega.

SUMMARY

This Master Thesis investigates Estonian Stalinist school buildings. In the thesis, the space plans of six Stalinist school buildings are compared to current fire safety and health protection requirements, and to the Union of Estonian Architects guide „Muutuv Kooliruum“.

The theoretical part gives an overview of the Stalinist Architecture and its formation in Estonia. Next the school system and new school types of the Estonian Soviet Socialist Republic during the Stalinist period (1945-1957) are introduced. To conclude this section, examples are provided of the standard projects of Stalinist school buildings and stadiums.

One aim of the thesis was also to compile a list of all Stalinist school buildings built in Estonia, with their location, year of construction, and method of current use. Another aim was to describe the Stalinist school buildings of Tartumaa in more detail, and to find out, how their original space plan complies with current fire safety and health protection requirements and with the Union of Estonian Architects guide „Muutuv Kooliruum“.

To compile the nation-wide list of Stalinist school buildings, the author used a soviet newspaper „Nõukogude Õpetaja“, where constructions of school buildings were reflected. In addition the National Archive information system AIS was used. An initial list was compiled based on these sources and it was used to seek more detailed information, with the aim to systemize the results as a table. In the final table, 43 Stalinist school buildings are presented, with their respective names, years of construction, addresses and pictures. The majority of Stalinist schoolhouses were built in Harjumaa where there are 12 of them. The most popular standard project is four-story schoolhouse which gym and aula are placed on the last floor. Based on the same project are built Tartu 8. Highschool and Elva Highschool which are analysed in the Stalinist schoolhouses of Tartumaa chapter.

The third chapter analyses in more detail the six Stalinist school buildings located in Tartumaa. The decision to analyse the school buildings in Tartumaa was made based on the current residence of the author. Due to this, it was possible for the author to visit all Stalinist school buildings in Tartu and get to know them directly. To analyse the projects, surveys and files of the building register, the source material from the funds with the names Riikliku projekteerimisinstituudi Eesti Projekt Tartu osakond EAA.5294, and Tartumaa Hooneregister EAA.T-1168 of the Estonian National Archive was used.

Historical photos were found from Estonian Museums Public Portal MuIS and from the photo information system FOTIS of the Estonian National Archive. The analysis revealed that the school buildings of Kallaste and Läfte high schools were based on the same standard project, and Elva and Tartu 8. high school were based on another standard project.

The fourth chapter was divided into three subsections, where the compliance of the Stalinist School buildings of Tartumaa in their original form was analysed with respect to the current health inspection and fire safety requirements and with the Union of Estonian Architects guide „Muutuv kooliruum“. The compliance analysis of fire safety and health inspection requirements is based on the following documents: the regulation of Republic of Estonia: Tervisekaitse nõuded koolidele 2. peatükk „Nõuded kooli maa-alale, hoonetele, ruumidele ja ruumide sisustusele“ [171], and the regulation of the minister of Economics and infrastructure: „Ehitisele esitatavad tuleohutusnõuded“ with appendices [172]. The comparison with health inspection requirements revealed that the school buildings had a number of shortcomings mainly related to bathrooms and lacking classrooms, but the alignment relative to the cardinal direction was good for most of the school buildings. The comparison to the fire safety regulations did not reveal any shortcomings. The comparison with the guide by the Union of Estonian Architects revealed that in terms of schoolyards they had several similar ideas, for example creating a utility garden with students and passing on the education while studying outdoors. Despite that, modern means could be added to the schoolyards, among them an opportunity for a year-round outside recess. New solutions should also be considered indoors for the Stalinist school buildings, to grant the students more options for moving and also places for resting and spending time together.

The author's opinion is that the thesis fulfilled its purpose to compile a list of school buildings constructed in Estonia during the Stalinist period and to analyse some individual buildings in a case study to assess, how well the Stalinist school buildings comply with the current regulations.

KASUTATUD KIRJANDUSE LOETELU

- [1] K. Klementi, K. Koov, ja O. Terje, *Muutuv Kooliruum*. 2019.
- [2] M. Kalm, *Eesti 20. sajandi arhitektuur*. Tallinn: Prisma Prindi Kirjastus, 2001.
- [3] L. Uuet, *Haridusministeeriumi sajand 1918–2018*. Rahvusarhiiv, 2018.
- [4] „Nõukogude Õpetaja“, *DIGAR Eesti artiklid*.
<https://dea.digar.ee/publication/noukogudeopetaja>.
- [5] „Eesti NSV Arhitektide Almanahh“, *E-kataloog ESTER*.
https://www.ester.ee/record=b1435786*est.
- [6] S. Sultson, „Stalinist Urban Ensembles in East Estonian Oil-Shale Mining and Industrial Town Centres : Formation Mechanisms and Urban Space Identity as the Potential for Spatial Development“, 2019.
- [7] Д. Косолапкина, „Монументальная пропаганда в СССР в 1930-е - начале 1950-х гг. (на примере г. Москвы)“, Пензенский Государственный Университет, 2017.
- [8] М. М. Искандаров ja А. Ю. Михайлов, „Советский неоклассицизм 1930-1950-х гг. : проблема трансформации традиций российской классической архитектуры XVIII-XX веков“, *Известия КГАСУ*, kd 4 (22), 2012.
- [9] „Koolivõrgu programm“, *Haridus- ja Teadusministeerium*.
<https://www.hm.ee/et/koolivorgu-programm>.
- [10] L. Välja, *Stalinistlik maja, Kortermaja tüübid ja säästev uuendamine*. Tallinn: Tallinna Kultuuriväärtuste Amet, 2012.
- [11] M. Kalm, *Arhitekt Alar Kotli*. Tallinn: Kirjastus „Kunst“, 1994.
- [12] E. Lankots, „Klassid klassideta ühiskonnas“, lk 11–41, 2002.
- [13] L. Lapin, „Nõukogude Eesti arhitektuur aastatel 1944-1957“, *Kunst*; 59-1, 1982.
- [14] H. Arman ja I. Starostin, „Arhitektuurialastest saavutustest ja ülesannetest Nõukogude Eestis“, *Eesti NSV Arhit. Almanahh IV*, 1951.
- [15] „Maarajoonide moodustamise kohta Eesti NSV-s“, *Eesti NSV Teat.* 11, kd 114, 1959.

- [16] L. Lapin, *Eesti XX sajandi ruum*. Tallinn: Pakett, 1999.
- [17] V. Meigas, „Eesti NSV linnaehitusest“, *Eesti NSV Arhit. Almanahh IV*, 1951.
- [18] EKP Keskkomitee ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu, *Määrus „Liialduste likvideerimisest projekteerimise alal ja ehitustegevuses“*. 1955.
- [19] N. Hruštšov ja N. Bulganin, „NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu Määrus Liialduste likvideerimisest projekteerimise alal ja ehitustegevuses“, *Sirp ja Vasar*, nr 45, lk 3, nov 11, 1955.
- [20] V. Sirk, „Hariduskriis Nõukogude Eestis“, 2005, doi: 10.1300/J123v53n01_15.
- [21] Eesti NSV Hariduse Rahvakomissariaat, „Hariduse rahvakomissariaadi teataja NR. 27“, nr 27, 1941.
- [22] V. Nagel, „Hariduspoliitika ja üldhariduskorraldus Eestis aastatel 1940-1991“, Tallinna Ülikool, Tallinn, 2006.
- [23] A. Veimer ja N. Karotamm, „Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja EK(b)P Keskkomitee määrus“, *Nõukogude Õpetaja*, nr 1, jaan 13, 1945.
- [24] A. Kits, „ldhariduskoolid Eesti NSV linnades aastail 1944-1946“, *Haridus*, nov 1989.
- [25] H. Maran, „Kuhu suunata 7-klassilise kooli lõpetajaid?“, *Nõukogude Õpetaja*, nr 20, mai 17, 1946.
- [26] A. Raud, „Haridusosakondade juhatajaile, õppe- ja kasvatusasutiste direktoreili“, *Nõukogude Õpetaja*, nr 15, apr 10, 1947.
- [27] V. Voore, „Tehke ettevalmistusi elava nurga asutamiseks“, *Nõukogude Õpetaja*, nr 31, lk 4, juuli 30, 1948.
- [28] U. Aavik, „Jaan Anveldi nimeline Tallinna I Internaatkool 1957-1968“, Tallinn, 2015.
- [29] A. Raudsepp, „Ajaloo õpetamise korraldus Eesti NSV eesti õppekeelega üldhariduskoolides 1944-1985“, Tartu Ülikool, 2005.
- [30] J. Vedru, „Nõukogulik spordipoliitika Eesti NSV-s stalinismist sula-ajani“, Tartu Ülikool, 2016.

- [31] M. Taru, E. Pilve, ja P. Kaasik, *Noorsootöö Eestis 19. sajandi keskpaigast kuni 21. sajandi esimese kümnendi lõpuni*. Eesti Noorsootöö Keskus, 2015.
- [32] A. Vekmer ja N. Karotamm, „ENSV RKN ja EK(b)P KK määrus nr. 553“, *Nõukogude Õpetajam nr 26*, juuli 06, 1945.
- [33] A. Salnikova ja Z. Khamitova, „School architecture as a way of promotion of Soviet identity in 1930s' Stalinist Russia“, *Hist. Educ. Child. Lit.*, kd X/1, lk 177–194, 2015.
- [34] V. Ordlik, „Ehitagem eeskujulik spordiväljak“, *Nõukogude Õpetaja, nr 52*, dets 28, 1946.
- [35] ENSV Rahvakomissaride Nõukogu ja EK(b)P Keskkomitee, *Määrus nr. 533 „Eesti NSV Hariduse Rahvakomissarriaadi koolide ja tehnikumide juurde kooli-spordiväljakute ehitamise kohta“*. 1945.
- [36] „7-klassilise kivist maakooli hoone tüüpprojektide konkursi võistlustöö 'Sügis'. Arhitekt Ilmar Laas, EAM_1531 Ar 3.5.27“, *Eesti Arhitektuurimuuseum*. <http://www.muis.ee/museaalView/1933146>.
- [37] L. Haljak, „Koolimajad ja lasteaiad“, *Eesti NSV Arhit. Almanahh*, 1947.
- [38] J. Tarum, „Selgusid 7-kl. maakoolihoonete tüüpprojektide võistluse tulemused“, *Nõukogude Õpetaja, nr 47*, nov 22, 1946.
- [39] Riiklik aktsiaselts Eesti Projekt, RA, ERA.T-14.4-4.467 4-klassilise maa algkoolitüüpprojekt. .
- [40] „7-klassilise kivist maakooli hoone tüüpprojektide konkursi võistlustöö 'Meie kool'. Arhitekt Endel Laas, EAM_1533 Ar 3.4.29“, *Eesti Arhitektuurimuuseum*. <http://www.muis.ee/museaalView/1933162>.
- [41] Eesti Vabariigi Ehitusministeerium, RA, ERA.R-1992.2.28 Tüüpprojektid. .
- [42] Riiklik aktsiaselts Eesti Projekt, RA, ERA.T-14.4-6.25155 7-klassilised tüüpprojektid. .
- [43] „Kohtla - Järve Kesklinna Põhikooli arengukava aastateks 2017-2021“, 2016.
- [44] *Kohtla-Järve Kesklinna Põhikooli fotokogu*. 2019.
- [45] „Kooli ajalugu“, *Kiviõli I Keskkool*. <https://k1k.ee/et/kooli-ajalugu>.

- [46] „E-Kinnistusraamat”. <https://kinnistusraamat.rik.ee/Avaleht.aspx>.
- [47] Eesti Teadusagentuur AS (AIS), RA, EFA.204.0.6273 Kiviõli I Keskkooli hoone. 1954.
- [48] „Toila Vallavalitsus”. <https://toila.kovtp.ee/koolid>.
- [49] Riiklik aktsiaselts Kommunaalprojekt, RA, ERA.T-2.4-1.9455. .
- [50] „Kohtla Põhikool, ERM Fk 2827:1”, Eesti Rahvamuuseum, 2000. <https://opendata.muis.ee/object/544459>.
- [51] „Ehitisregister”. <https://www.ehr.ee/>.
- [52] Eesti Teadusagentuur AS (AIS), RA, EFA.204.0.7283 Uus kool Jõhvi rajooni Ahtme töölisasulas. .
- [53] Ü. Raudsepp, *Kohtla-Järve linna koolispordi teatmik*. Jõhvi: Kohtla-Järve Vanalinna spordikooli koolispordi osakond, 1999.
- [54] H. Veltmander, „Virumaal ehitati uusi koolimaju”, *Nõukogude Õpetaja, nr*, jaan 1949.
- [55] Riiklik aktsiaselts Kommunaalprojekt, RA, ERA.T-2.4-1.2554 Sompa koolihoone; objekt 5847. .
- [56] „Sompa kool (keskkool), EAM Fk 18296”, *Eesti Arhitektuurimuuseum*. <https://opendata.muis.ee/object/3646930>.
- [57] K. Kooskora, „Sillamäe Kavandatava muinsuskaitseala inventeerimine”, 2016.
- [58] S. Nurme, „Sillamäe linnaruumi töötuba. Lõpparuanne”, 2005.
- [59] G. Tiigiste, „Stalinistlik koolihoone Puiestee tänaval”, *Muinsuskaitsepäevad*, 2020. .
- [60] Tartumaa Hooneregister, RA, EAA.T-1168.3.1800 Puiestee 62 karbis. .
- [61] Tartumaa Hooneregister, RA, EAA.T-1168.2.15759 Puiestee 62. .
- [62] Tartumaa Hooneregister, RA, EAA.T-1168.3.1801 Puiestee 62. .
- [63] Oras Karl (AIS), RA, EFA.209.1.5052 Tartu 3. Keskkooli välisvaade. .

- [64] Tartumaa Hooneregister, RA, EAA.T-1168.3.1954 *Tartu Vald Lähte, Lähte KK.* .
- [65] V. Rohtla, *Lood 60-aastasele koolile.* Lähte, 2019.
- [66] Ajalehe Edasi toimetus (AIS), RA, EFA.263.0.130423 *Vaade Lähte Keskkooli hoonele.* .
- [67] Tartumaa Hooneregister, RA, EAA.T-1168.3.243 *Oja 28, Kallaste keskkool.* .
- [68] *Kallaste lasteaed-põhikool arengukava 2018 – 2021.* 2018.
- [69] Aleksei Šlenduhoovi erakogu, *Kallaste Keskkooli Vaated.* .
- [70] *Elva Gümnaasiumi arengukava 2019-2022.* 2019.
- [71] Tartumaa Hooneregister, RA, EAA.T-1168.3.1928 *Elva KK, Tartu mnt 1/3.* .
- [72] Eesti Teadusagentuur AS (AIS), RA, EFA.204.0.17613 *Elva uue keskkoolihoone välisvaade.* .
- [73] „Kooli ajalugu“, *Tartu Forseliuse Kool*, 2021. <https://tfk.tartu.ee/esileht/kooli-ajalugu/>.
- [74] Tartumaa Hooneregister, RA, EAA.T-1168.3.1885 *Tähe 103.* .
- [75] Tartumaa Hooneregister, RA, EAA.T-1168.2.18386 *Tähe 103.* .
- [76] Tartu Linna ja Rajooni Riiklik Arhiiv (AIS), RA, EFA.197.0.30830 *Tartu linna VIII keskkool Tähe tänaval.* .
- [77] Tartu Vallavolikogu, „Kõrveküla põhikooli arengukava 2015-2019“, Kõrveküla, 2014.
- [78] Tartumaa Hooneregister, RA, EAA.T-1168.3.866 *Kõrveküla, keskkool.* .
- [79] „Võru Kreutzwaldi Gümnaasiumi ajalugu“. <https://www.vkrk.edu.ee/voru-kreutzwaldi-gumnaasiumi-ajalugu>.
- [80] Mägi Artur - jurist (AIS), RA, ERAF.9613.1.101.15 *Vaade Võru Keskkoolile.* .
- [81] Võrumaa TSN Täitevkomitee haridusosakond, RA, VAMA.V-475.1.129 *Mikitamäe 7-klassilise Kooli eelarved ning seletuskirjad.* .
- [82] „Mikitamäe Põhikool“, *Kultuurimälestiste register.*

- <https://register.muinas.ee/public.php?menuID=architecture&action=view&id=724>.
- [83] „Mikitamäe Kool”. <http://www.mikita.edu.ee/html/>.
- [84] Eesti Teadusagentuur AS (AIS), RA, EFA.204.0.7009 Mikitamäe 7-klassiline kool. .
- [85] „Avaleht”, Võrumaa Kutsehariduskeskus. <https://www.vkhk.ee/et>.
- [86] Eesti Teadusagentuur AS (AIS), RA, EFA.204.0.5771 Väimela Zootehnikumi uus hoone. .
- [87] Riiklik aktsiaselts Eesti Projekt, RA, ERA.T-14.4-6.1970 440-õpilaskohaga kool. .
- [88] Riiklik aktsiaselts Eesti Projekt, ERA.T-14.4-6.1969 440-õpilaskohaga kool. .
- [89] „Koolilugu”, Keila Kool. <http://www.keilakool.ee/keila-kooli-lugu>.
- [90] „Keila Keskkool, HMK_F 1379”, Harjumaa Muuseum. <http://www.muis.ee/museaalview/1463052>.
- [91] „Koolivõrgu rakendus”, Tallinna Ülikool. [https://arhmus.tlu.ee/~oscar/koolivork/koolileht.php?id=1000067&name=Tallinna Valdeku Gümnaasium\(Tallinna 30. Keskkool\)](https://arhmus.tlu.ee/~oscar/koolivork/koolileht.php?id=1000067&name=Tallinna%20Valdeku%20Gymnaasium(Tallinna%2030.%20Keskkool)).
- [92] A. Rästa, „Nõmme koolid tähistasid juubeleid”, *Nõmme Sõnumid*, nr 24, dets 16, 2005.
- [93] Loss Gunnar (AIS), RA, AFA.335.0.70404 Vaade Tallinna 30. Keskkoolile Valdeku tänavas Nõmmel. .
- [94] „Kotzebue building”, *Gustav Adolfi Gümnaasium*. <https://gag.ee/english/kotzebue-building/>.
- [95] H. Rannap, „Eesti kooli ja pedagoogika kronoloogia”, 2012.
- [96] Rahvusarhiivi filmiarhiiv, RA, EFA.333.0.165210 Tallinna Vana-Kalamaja Üldhariduskool. .
- [97] „Tallinna Juhkentali Gümnaasiumi arengukava 2009-2013”, Tallinn, 2008.
- [98] „TKVG ajalugu”, *Tallinna Kesklinna Vene Gümnaasium*. <http://www.tkvg.ee/index.php/et/meie-kool/507-meie-kool>.

- [99] Eesti Teadusagentuur AS (AIS), RA, EFA.204.0.6871 Tallinna 23. Keskkooli hoone V. Kingisepa tänaval. .
- [100] „Ajalugu“, Tallinna Pae Gümnaasium.
<https://pae.tln.edu.ee/web7/index.php/et/ulevaade-koolist/ajalugu>.
- [101] Riiklik aktsiaselts Eesti Projekt, RA, ERA.T-14.4-6.4939, Arh. ehituslik osa, konstr., santehnika, elektrotehnika joonised. .
- [102] Eesti Teadusagentuur AS (AIS), RA, EFA.204.0.12145 Tallinna 25. Keskkooli hoone viimistlustööd. .
- [103] „Kooli Ajalugu“, Pirita Majandusgümnaasium.
<https://pmg.edu.ee/avaleht/ajalugu/>.
- [104] Eesti Teadusagentuur AS (AIS), RA, EFA.204.0.4279 Valminud 36. Mittetäieliku Keskkooli hoone Pirital. .
- [105] „Koolivõrgu Rakendus“, Tallinna Ülikool.
[https://arhmus.tlu.ee/~oscar/koolivork/koolileht.php?id=1000102&name=Tallinna 39. Keskkool \(Männiku Põhikool\)](https://arhmus.tlu.ee/~oscar/koolivork/koolileht.php?id=1000102&name=Tallinna%2039.%20Keskkool%20(M%C3%A4nniku%20P%C3%B6hikool)).
- [106] Loss Gunnar (AIS), RA, EFA.335.0.190365 Vastvalminud Tallinna 39. Keskkool esimesel koolipäeval. .
- [107] „Pansionaaditeenus (Nõmme Sotsiaalmaja)“, Tallinn.
<https://www.tallinn.ee/Teenus-Pansionaaditeenus-Nomme-Sotsiaalmaja>.
- [108] Eesti Teadusagentuur AS (AIS), RA, EFA.204.0.12027 Uus internaatkooli hoone Nõmmel. .
- [109] „Kooli ajalugu“, Tallinna Muusikakeskkool.
<http://www.tmkk.edu.ee/uldinfo/kooli-ajalugu/>.
- [110] Riiklik aktsiaselts Eesti Projekt, RA, ERA.T-14.4-6.2002 Projektülesanne. I köide. Seletuskiri. .
- [111] Riiklik aktsiaselts Eesti Projekt, RA, ERA.T-14.4-6.2003 Projektülesanne. I köide. Graafiline materjal. .
- [112] H. Koov, „2. Peamaja on tüüpprojekt 2-02-27“, Tallinna Muusikakeskkooli majandusjuhataja ajaleht nr 2, veebr 2021.

- [113] Laane Karl (AIS), RA, EFA.683.0.199134 *Vaade Tallinna Internaatkoolile nr 1 Vabaduse pst 130.* .
- [114] „Loksa kool“, *Loksa Gümnaasium*. <http://loksakool.ee/ajalugu>.
- [115] Eesti Vabariigi Ehitusministeerium, RA, ERA.R-1992.2.67 *Loksa keskkooli hoone projekt. Loksa rajooni parteihoone projekt. Maardu asula kvartal nr. 17 ehitusprojekt. Meeri Lastekodu rekonstrueerimisprojekt. Mustvee II keskkooli juurde- ja ümberehitusprojekt. Märjamaa TSN TK hoone projekti ül.* .
- [116] Ajalehe Õpetajate leht ja ajakirja Haridus ühendatud toimetus (AIS), RA, EFA.373.0.399545 *Vaade Loksa Keskkooli hoonele.* .
- [117] „Klooga koolimaja“, *Laulasmaa Kool*. <https://www.laulasmaakool.ee/klooga-koolimaja/>.
- [118] Riiklik aktsiaselts Eesti Projekt, RA, ERA.T-14.4-6.1955 *Projektülesanne. Seletuskiri.* .
- [119] Riiklik aktsiaselts Eesti Projekt, RA, ERA.T-14.4.-6.1956 *Projektülesanne. Joonised.* .
- [120] „Meie kool“, *Turba Kool*. <https://www.turbakool.ee/tutvustus>.
- [121] Pitsner Heldur (AIS), RA, EFA.633.0.191853 *Koolihoone Turba asulas, valminud 1956.a.* .
- [122] „Kooli ajalugu“, *Kallavere Keskkool*. <http://kallavere.edu.ee/kooliajalugu.php>.
- [123] Rosenfeld Salomon (AIS), RA, EFA.357.0.89991 *Maardu koolimaja ehituselt.* .
- [124] „Ajalugu“, *Jõgevamaa Gümnaasium*. <https://jogevagymn.kovtp.ee/ajalugu>.
- [125] Riiklik aktsiaselts Kommunaalprojekt, RA, ERA.T-2.4-1.3700 *Kreutzwaldi nim keskkool.* .
- [126] „Eesti Hariduse Infosüsteem“. <http://www.ehis.ee/>.
- [127] „Peipsi Gümnaasium“, *Mustvee valla haridusportaal*. <https://www.mustvee.edu.ee/pg-info>.
- [128] Ajalehe Õpetajate leht ja ajakirja Haridus ühendatud toimetus (AIS), RA, EFA.373.0.399125 *Vaade Mustvee 2. Keskkoolile.* .

- [129] „Räpina Ühisgümnaasium“, *Kultuurimälestiste register*.
<https://register.muinas.ee/public.php?menuID=architecture&action=view&id=754>.
- [130] „Ajalugu“, *Räpina Ühisgümnaasium*. <https://yg.rapina.ee/koolist/ajalugu/>.
- [131] Eesti Apostliku Õigeusu Kirik eskiisis, RA, EAA.5355.1.158.164 *Räpina uus koolimaja 880 õpilasele*. .
- [132] „Ajalugu“, *Põlva Kool*. <https://polvakool.ee/uldinfo/polva-uhisgumnaasium/ajalugu/>.
- [133] Riiklik aktsiaselts Kommunaalprojekt, RA, ERA.T-2.4-1.17983 *Oktoobri tn 25/23, Põlva Keskkool; objekt 9580*. .
- [134] Oras Karl (AIS), RA, EFA.209.0.67258 *Vaade Põlva keskkoolile*. .
- [135] „Ajalugu“, *Saverna Põhikool*. <https://saverna.edu.ee/et/koolist/ajalugu.html>.
- [136] ENSV Haridusministeerium, RA, ERA.R-14.3.808 *Kirjavahetus Saverna Keskkooli ehituse küsimustes*. .
- [137] Ajakirja Kehakultuur roimetus (AIS), RA, EFA.259.0.28809 *Saverna keskkooli õpilased spordiväljakut rajamas*. .
- [138] „Ajalugu -2014“, *Orissaare Gümnaasium*. <https://oris.edu.ee/et/pohivaartused>.
- [139] Ajalehe Saarte Hääl toimetus (AIS), RA, EFA.382.0.139534 *Vaade Orissaare Keskkooli hoonele*. .
- [140] Ridala vallavolikogu, „Ridala Põhikooli arengukava 2007-2010“, 2006.
- [141] „Ridala 8-kl Kooli hoone“, *Eesti Pedagoogika Arhiivimuuseum*.
<http://arhmus.tlu.ee/cgi-bin/epam?oid=76978>.
- [142] „Tsirguliina Keskkooli arengukava“, 2004.
- [143] „Tsirguliina Keskkooli ajalooline kujunemine“, *Tsirguliina Kool*.
<http://www.tsirgu.edu.ee/et/kool/ajalugu>.
- [144] „Porkuni kuulumishäiretega laste kool“, *Kultuurimälestiste register*.
<https://register.muinas.ee/public.php?menuID=architecture&action=view&id=1233>.

- [145] Eesti Teadusagentuur AS (AIS), RA, EFA.204.0.62053 *Porkuni kurttumade kooli välisvaade*. .
- [146] „Haridus“, *Rakvere vald*. <https://www.rakverevald.ee/haridus>.
- [147] Eesti Teadusagentuur AS (AIS), RA, EFA.204.0.26881 *Vaeküla internaatkooli peahoone*. .
- [148] „160 aastat haridust Tudus“, *Tudu Kool*. <http://www.tudu.edu.ee/Ajaloost>.
- [149] Eesti Teadusagentuur AS (AIS), RA, EFA.204.0.26874 *Uus koolimaja Tudus*. .
- [150] „Kooli ajalugu“, *Järvamaa Kutsehariduskeskus*. <https://jkhk.ee/et/kooli-ajalugu>.
- [151] Eesti Teadusagentuur AS (AIS), RA, EFA.204.0.11565 *Türi Põllumajandustehnikumi uus õppekorpus*. .
- [152] „Ajalugu“, *Tootsi Lasteaed-Põhikool*. <https://www.tootsi.edu.ee/ajalugu>.
- [153] Riiklik aktsiaselts Kommunaalprojekt, RA, ERA.T-2.4-1.11820 *Tootsi alev, Kooli 7, 8kl kool*. .
- [154] Eesti Teadusagentuur AS (AIS), RA, EFA.204.0.6987 *Uus keskkoolihoone Vändra rajoonis Tootsi asulas*. .
- [155] „Arve ja fakte kooli ajaloost“, *Pärnu Ülejõe Põhikool*.
<https://www.ylejoe.parnu.ee/index.php/koolikorraldus/ajalugu/119-arve-ja-fakte-kooli-ajaloost>.
- [156] Oras Karl (AIS), RA, EFA.209.1.3317 *Vaade Pärnu 4. Keskkoolile*. .
- [157] „Meie koolimaja“, *Pärnu-Jaagupi Põhikool*. <https://www.pjkool.ee/et/meie-koolimaja>.
- [158] Riiklik aktsiaselts Eesti Projekt, RA, ERA.T-14.4-6.1975 *440-õpilaskohaga kool*. (*tp. nr. 2.02-17 kohandamine*) *Projektülesanne. Seletuskiri*. .
- [159] Riiklik aktsiaselts Eesti Projekt, RA, ERA.T-14.4-6.1976 *440-õpilaskohaga kool*. (*tp. nr. 2.02-17 kohandamine*) *Projektülesanne. Joonised*. .
- [160] Ajalehe Õpetajate leht ja ajakirja Haridus ühendatud toimetus (AIS), RA, EFA.373.0.398950 *Vaade Pärnu Jaagupi Keskkooli peahoonele*. .
- [161] „Koolist“, *August Kitzbergi nim Gümnaasium*. <https://akg.vil.ee/8-uldinfo->

koolist.html.

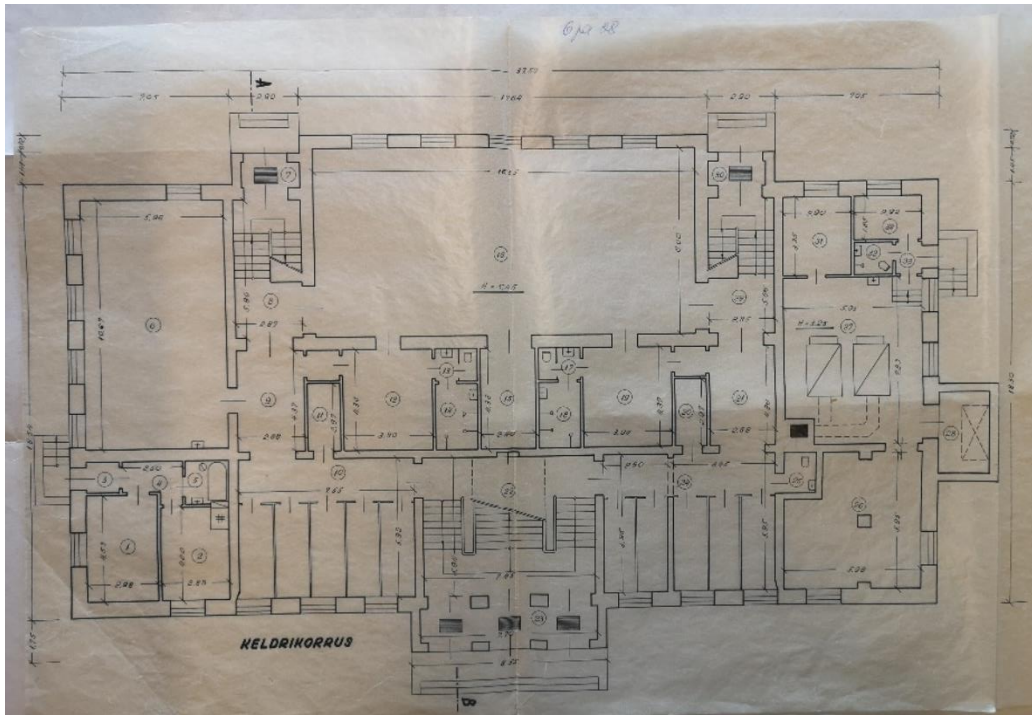
- [162] Riiklik aktsiaselts Kommunaalprojekt, RA, ERA.T-2.4-1.7625 Kooli tn 1, Nuia keskkool; objekt 20387. .
- [163] Riikliku projekteerimisinstituudi Eesti Projekt Tartu osakond, RA, EAA.5294.1.5 Projektülesanne. .
- [164] Ajalehe Kodumaa toimetus, RA, EFA.331.0.63101 Uus keskkooli hoone Lähtes. .
- [165] „Üldhariduskoolid“, Tartu linn. <https://tartu.ee/et/uldhariduskoolid>.
- [166] „Kõrveküla koolimaja“, E-varamu. <https://www.e-varamu.ee/item/BR4RBXV7ELXRYBXVLLTYAMZUUP7WOLZE?query=kõrveküla+koolimaja&rows=20&viewType=list&isThumbnailFiltered=false&offset=0&firstHit=BR4RBXV7ELXRYBXVLLTYAMZUUP7WOLZE&lastHit=lasthit&hitNumber=1>.
- [167] A. Vasari, „Kõrveküla 7-a. kooli aia kavand“. Tartu, 1956.
- [168] „Kodulehtede arhiiv Tartu Raadi Gümnaasium“, Tartu Aleksander Puškini kool, 2020. <https://www.apkool.eu/kooli-ajaleht/kodulehtede-arhiiv/#1487946244735-79d4387a-ba5e>.
- [169] „Tartu Kroonuaia kool otsib avalikul konkursil uut nime“, Tartu Kroonuaia kool, 2021. <https://www.kroonu.tartu.ee/teated/teadete-arhiiv/638-tartu-kroonuaia-kool-otsib-avalikul-konkursil-uut-nime>.
- [170] „Ehitusjärgus koolihoone Tartus Puiestee tänaval, ERM Fk 2994:1985“, Eesti Rahva Muuseum. <http://www.muis.ee/museaalview/3141815>.
- [171] V. Valitsus, *Tervisekaitsenõuded koolidele*, nr 4. 2013, lk 4–7.
- [172] Majandus- ja taristuminister, *Ehitisele esitatavad tuleohutusnõuded*. 2015.
- [173] Sotsiaalminister, *Tervisekaitsenõuded toitlustamisele koolieelses lasteasutuses ja koolis*. 2012.
- [174] Maa-amet, „Kiirpäring maakatastrist (Oja 28, Kallaste)“, 2007. <https://xgis.maaamet.ee/ky/27901:001:0150>.
- [175] Maa-amet, „Kiirpäring maakatastrist (Õpetaja 8, Lähte)“, 2020. .
- [176] Maa-amet, „Kiirpäring maakatastrist (tähe 103, Tartu)“, 2018.

<https://xgis.maaamet.ee/ky/79508:021:0001>.

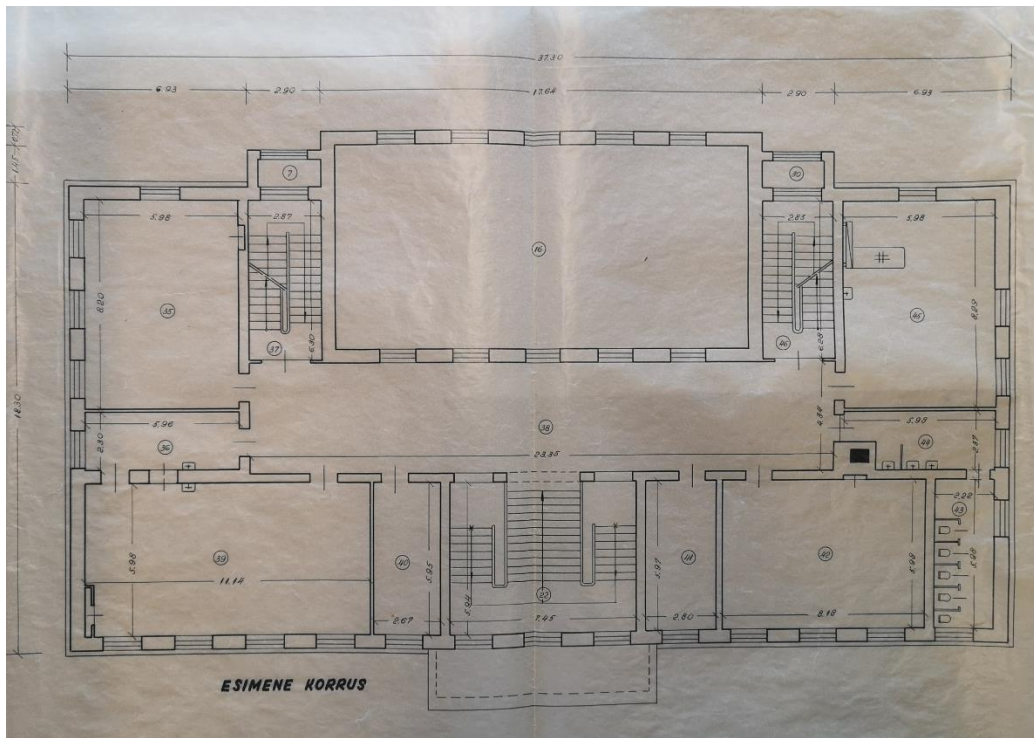
- [177] Maa-amet, „Kiirpäring maakatastrist (Tartu mnt 3, Elva)“, 2020. .
- [178] Maa-amet, „Kiirpäring maakatastrist (Vasula tee 12, Kõrveküla)“, 2020.
<https://xgis.maaamet.ee/ky/79403:002:1155>.
- [179] Maa-amet, „Kiirpäring maakatastrist (Puiestee 62, Tartu)“, 2018.
<https://xgis.maaamet.ee/ky/79512:032:0004>.
- [180] Sotsiaalminister, *Kooli tervisekaitsenõuded*. 2000.
- [181] V. Valitsuse, *Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus*. 2022, lk 1–40.
- [182] Nõukogude Liidu Telegraafiagentuur (TASS) (AIS), RA, EFA.242.0.32702 *Elva Keskkooli uus hoone*. .

LISAD

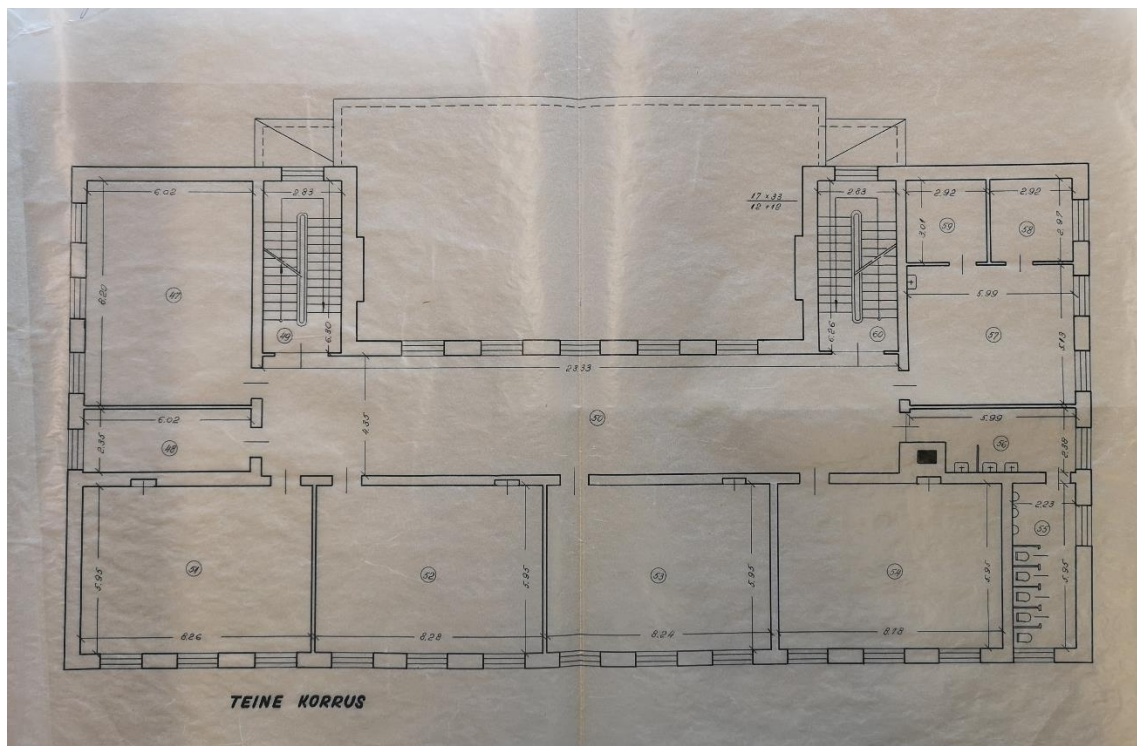
Lisa 1 Kallaste Keskkooli joonised

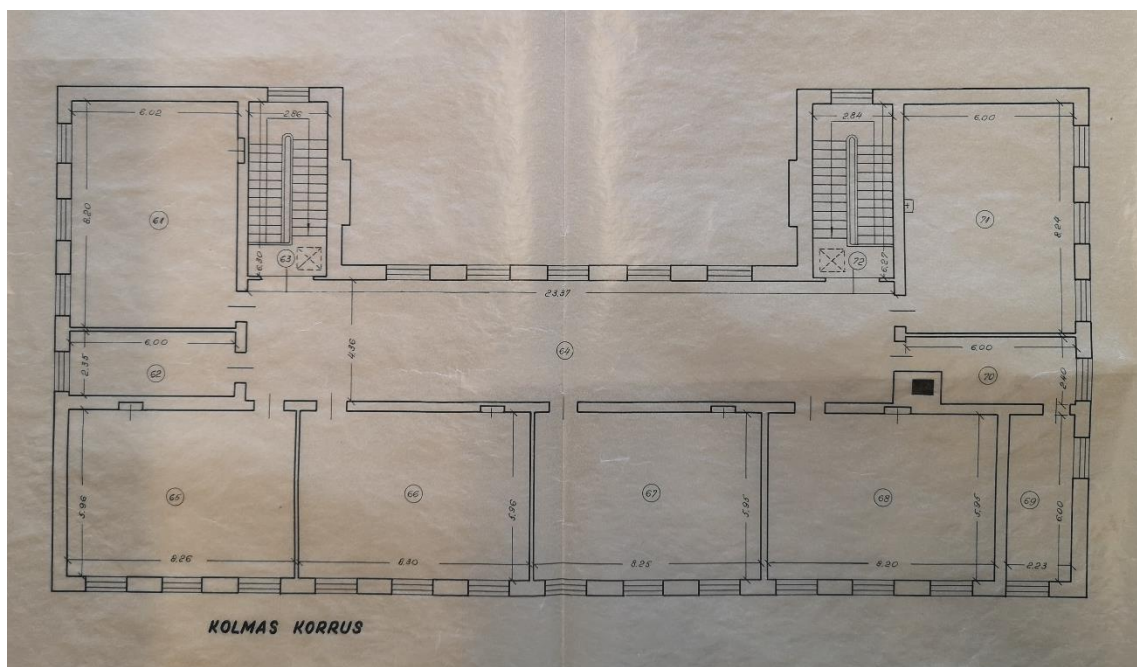
L 1.1. Kallaste Keskkooli keldrikorrus [67]

L 1.2. Kallaste Keskkooli esimene korrus [67]

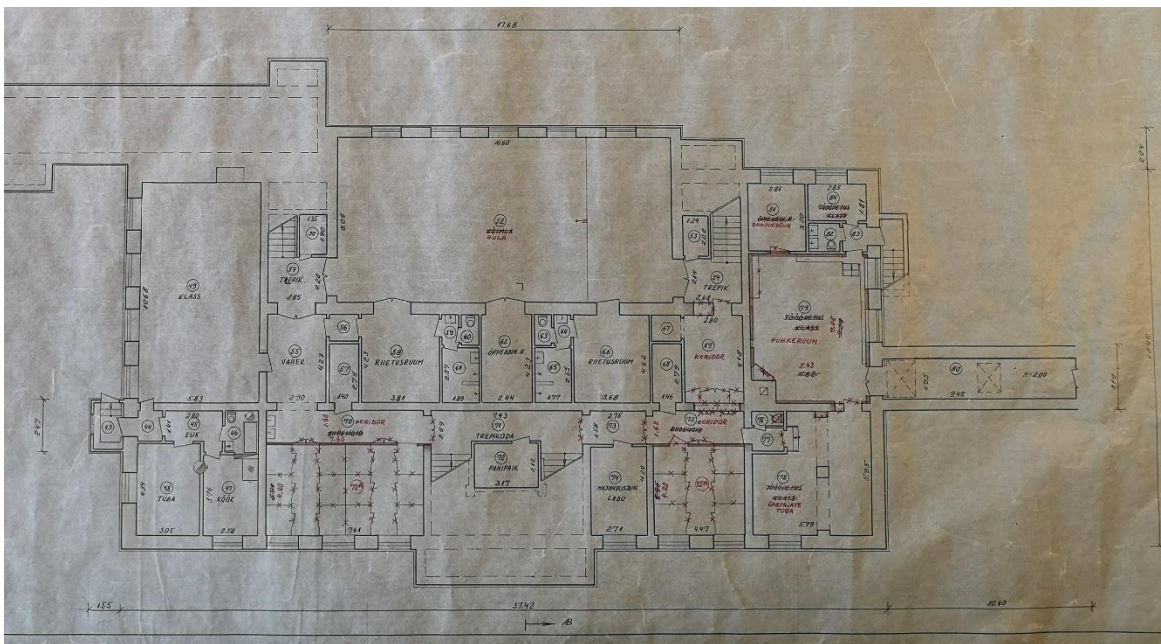

L 1.3. Kallaste Keskkooli teine korrus [67]

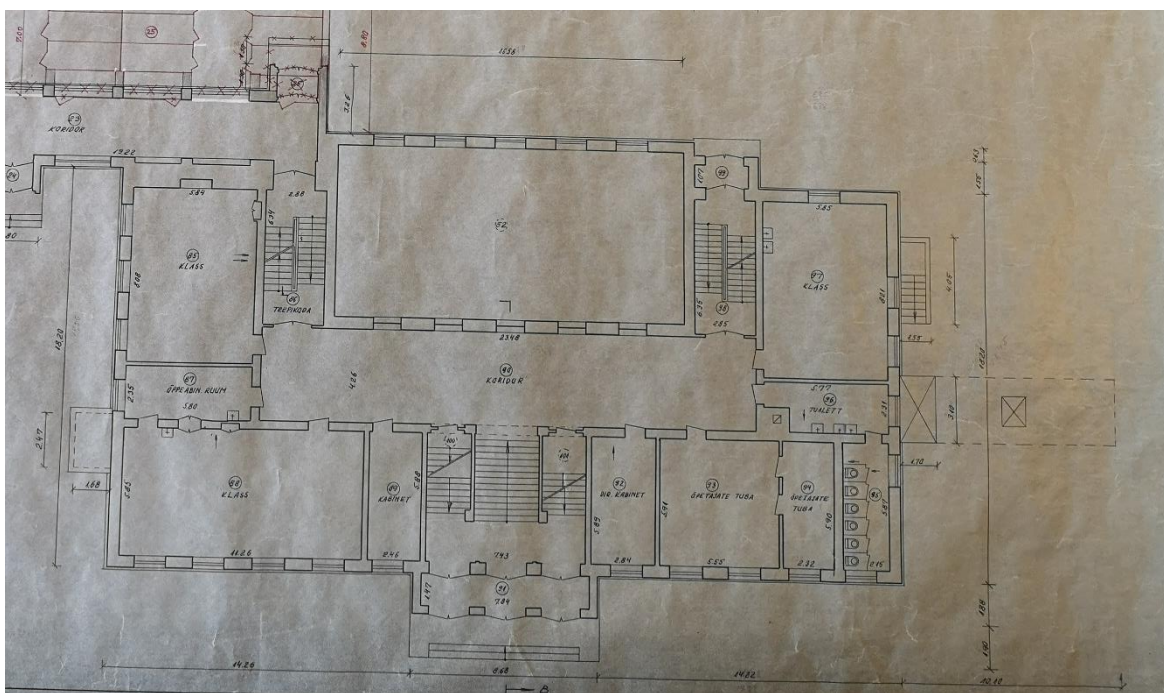

L 1.4. Kallaste Keskkooli kolmas korrus [67]

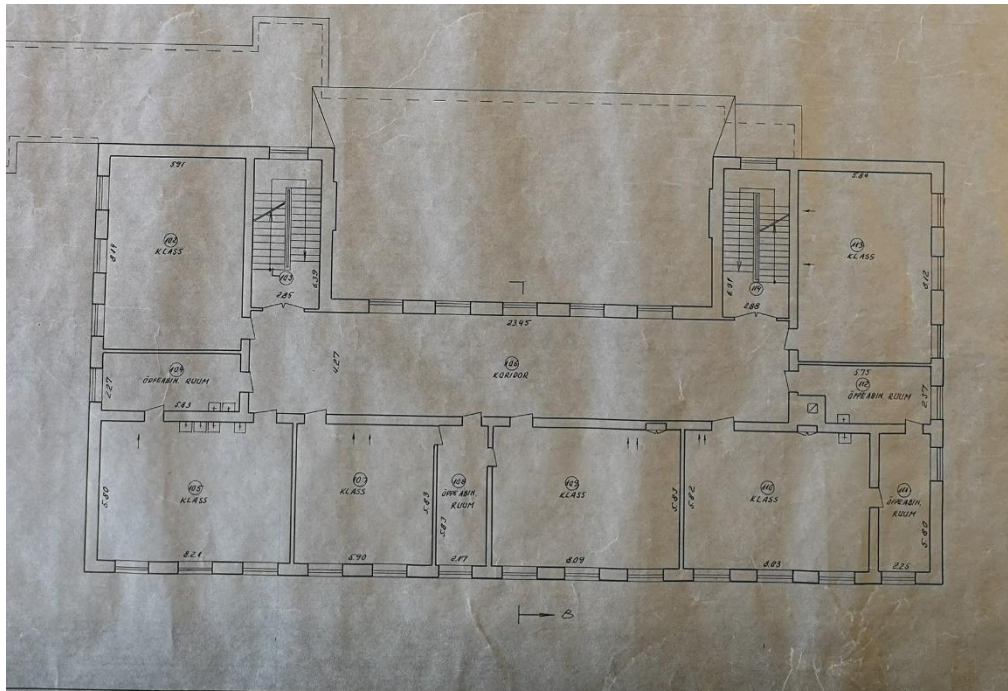
Lisa 2 Lääte Keskkooli joonised

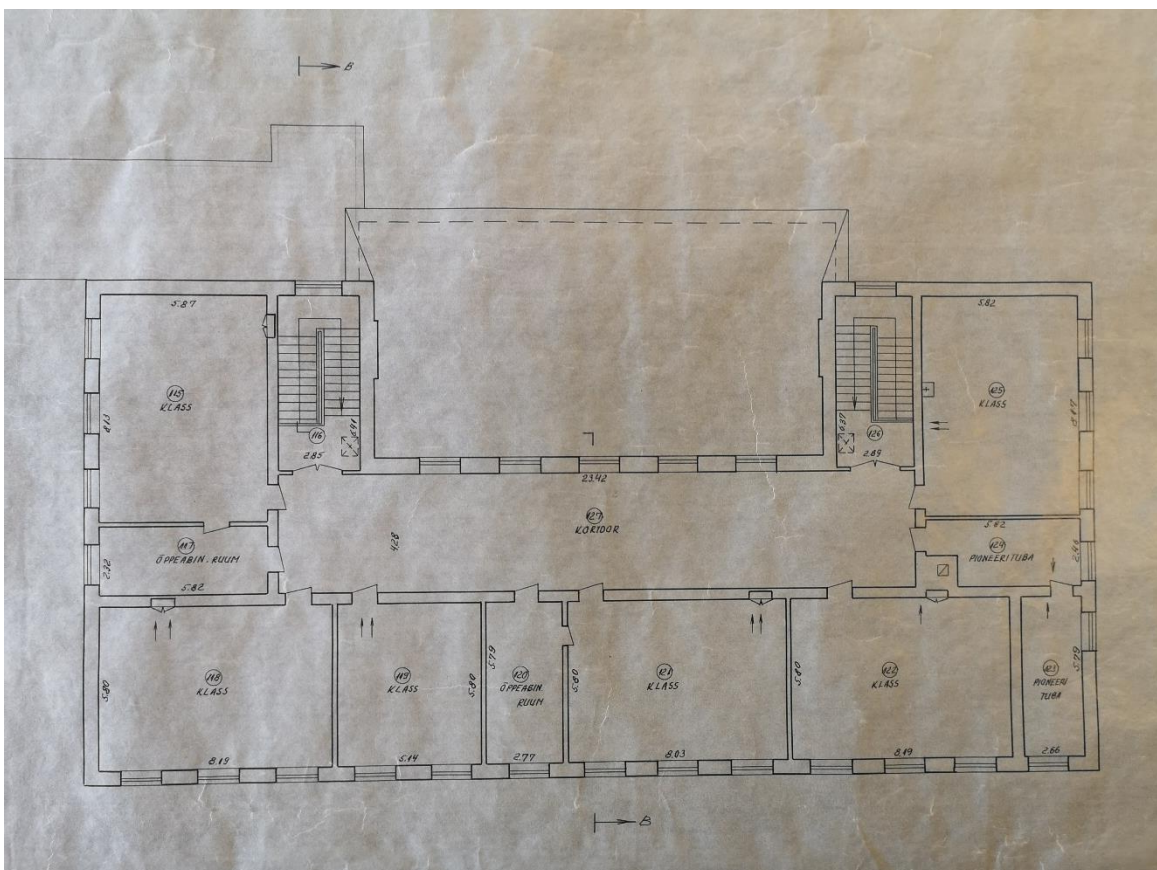
L 2.1 Lääte Keskkooli keldrikorrus [64]

L 2.2 Lääte Keskkooli esimene korrus [64]

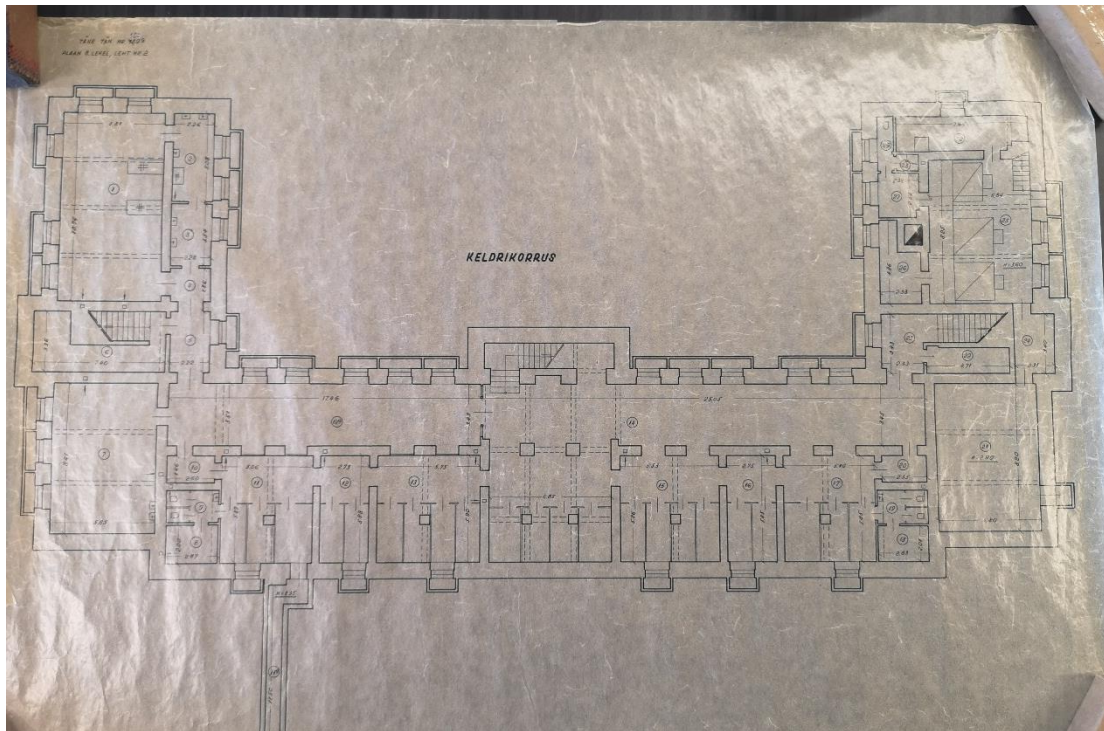

L 2.3 Lähte Keskkooli teine korrus [64]

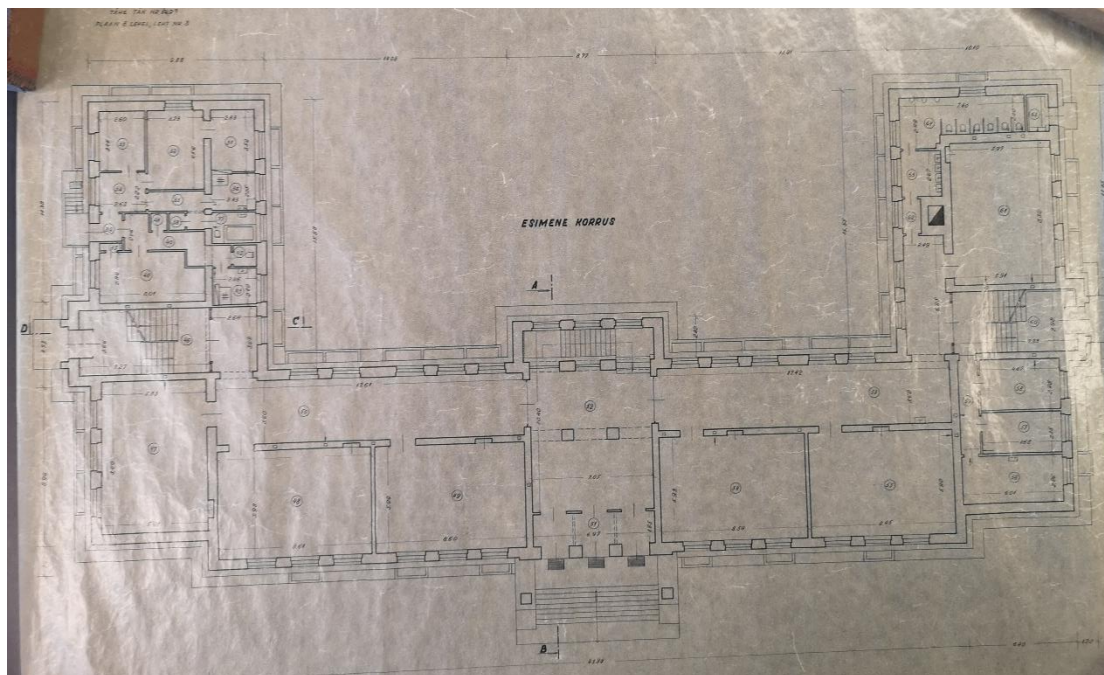

L 2.4 Lähte Keskkooli kolmas korrus [64]

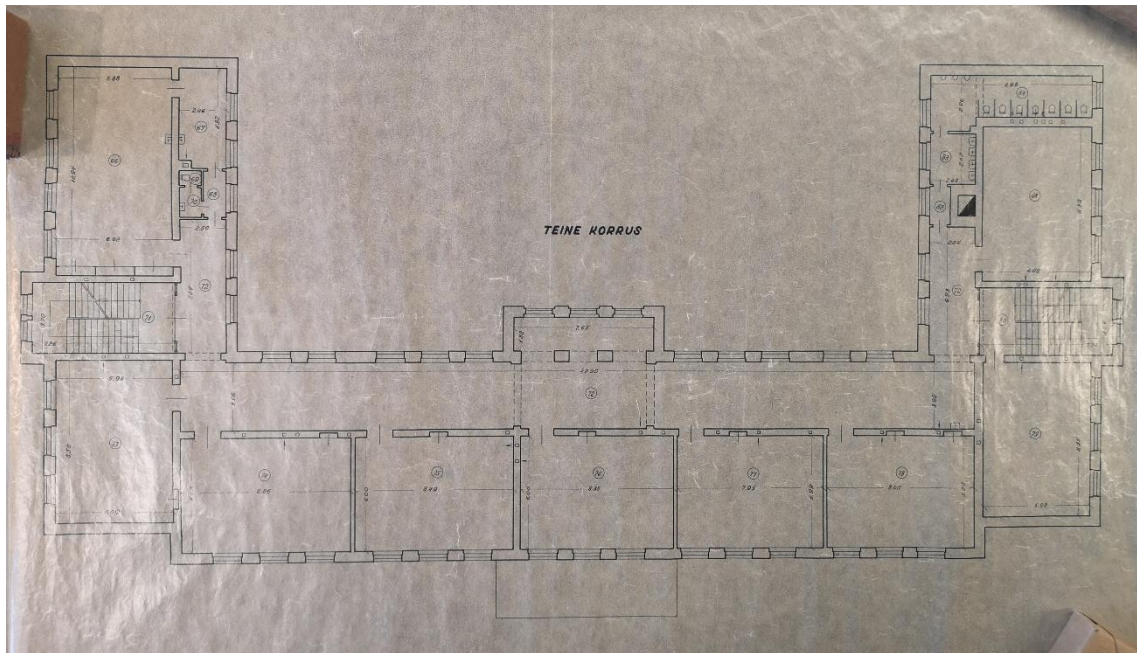
Lisa 3 Tartu 8. Keskkooli joonised

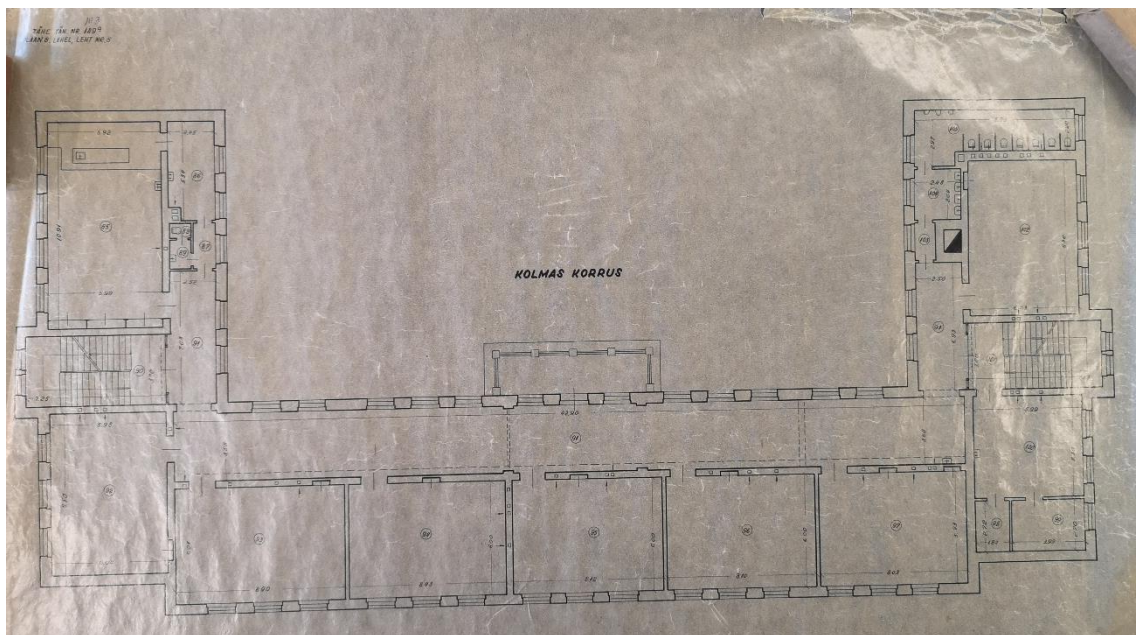
L 3.1 Tartu 8. Keskkooli keldrikorrus [74]

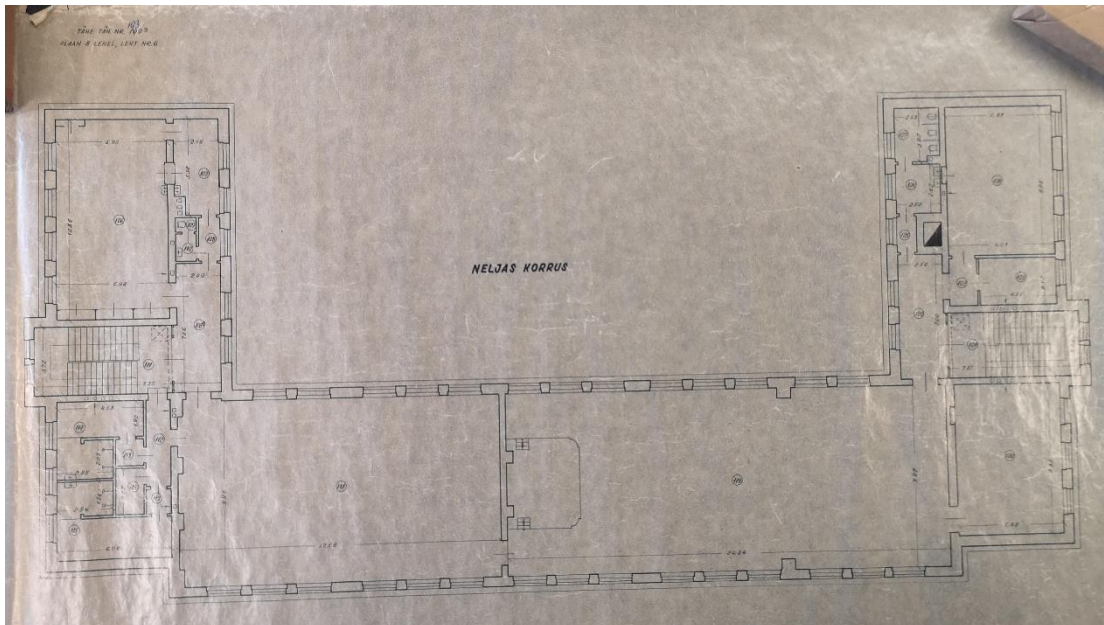
L 3.2 Tartu 8. Keskkooli esimene korrus [74]

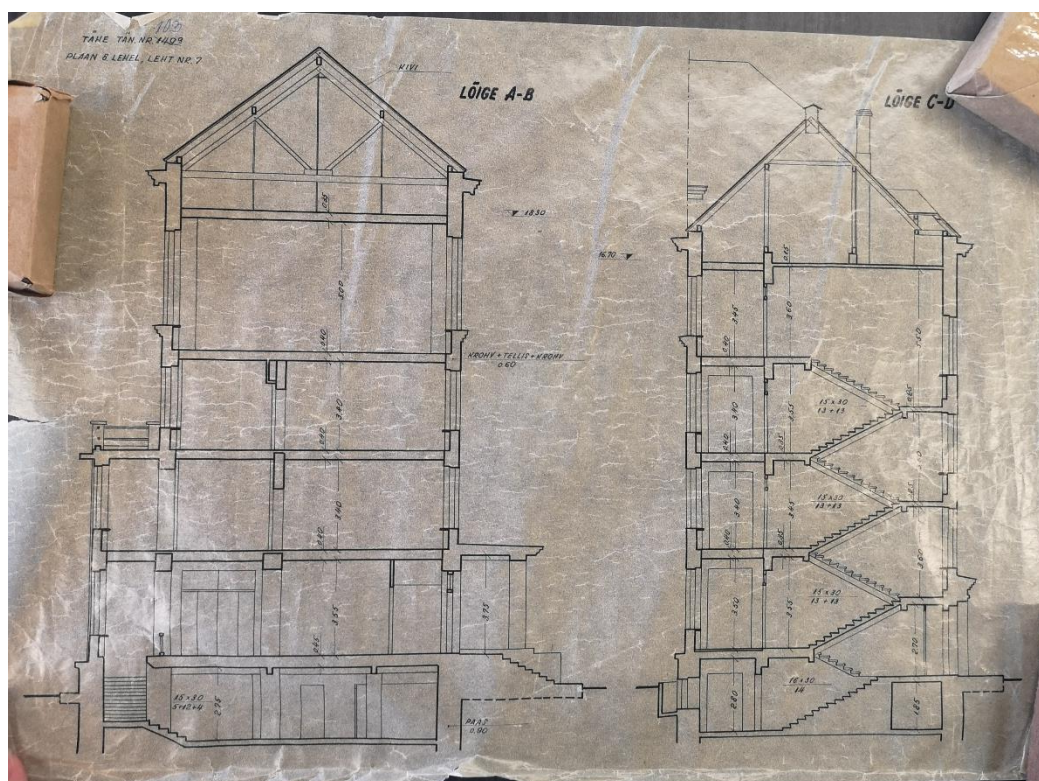
L 3.3 Tartu 8. Keskkooli teine korrus [74]

L 3.4 Tartu 8. Keskkooli kolmas korrus [74]

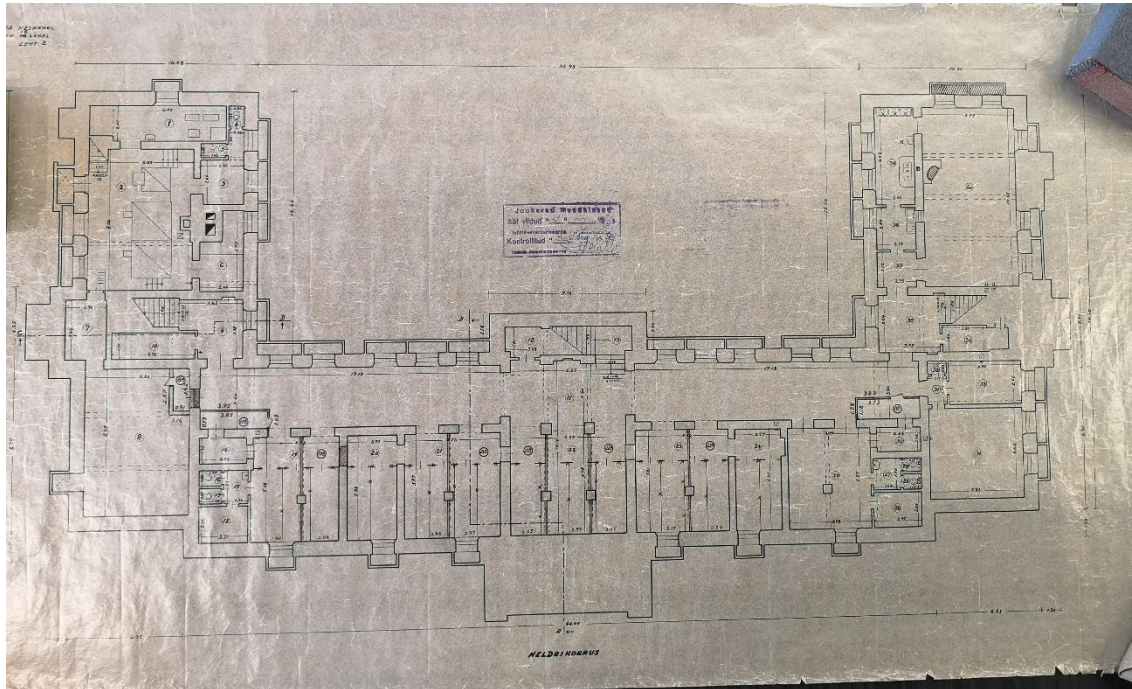

L 3.5 Tartu 8. Keskkooli neljas korrus [74]

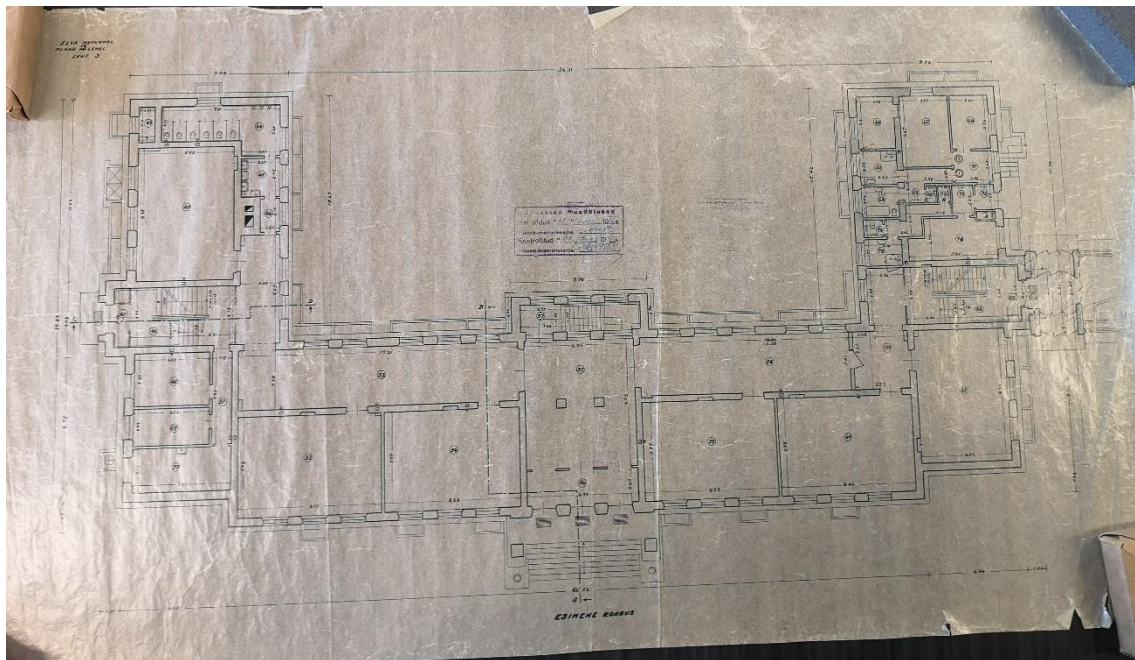

L 3.4 Tartu 8. Keskkooli lõiked [74]

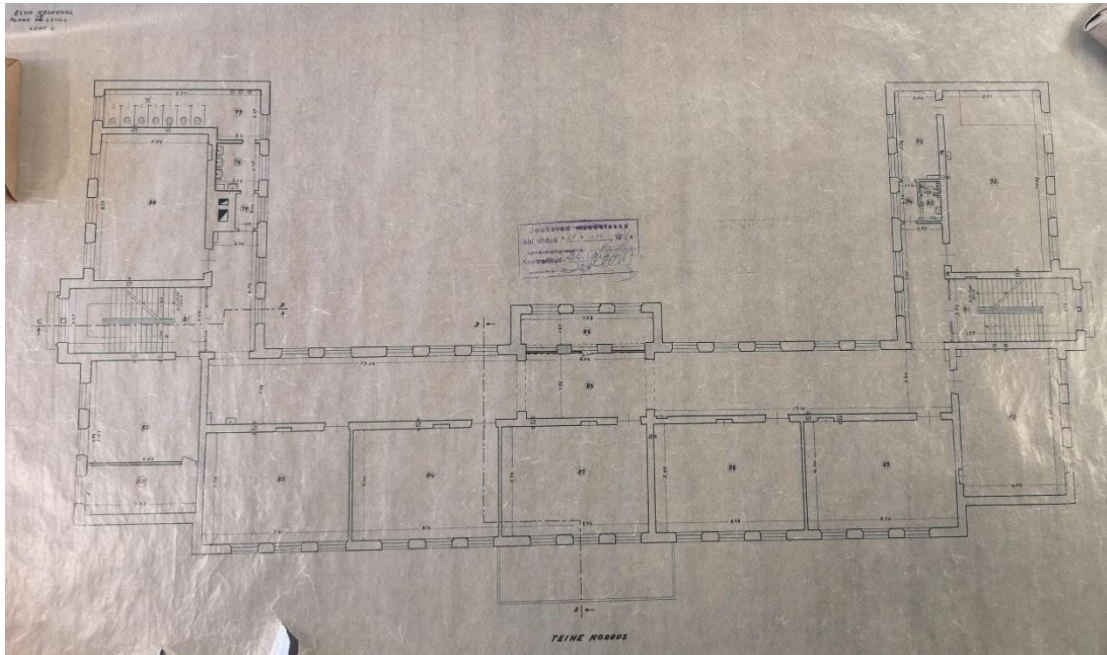
Lisa 4 Elva Keskkooli joonised

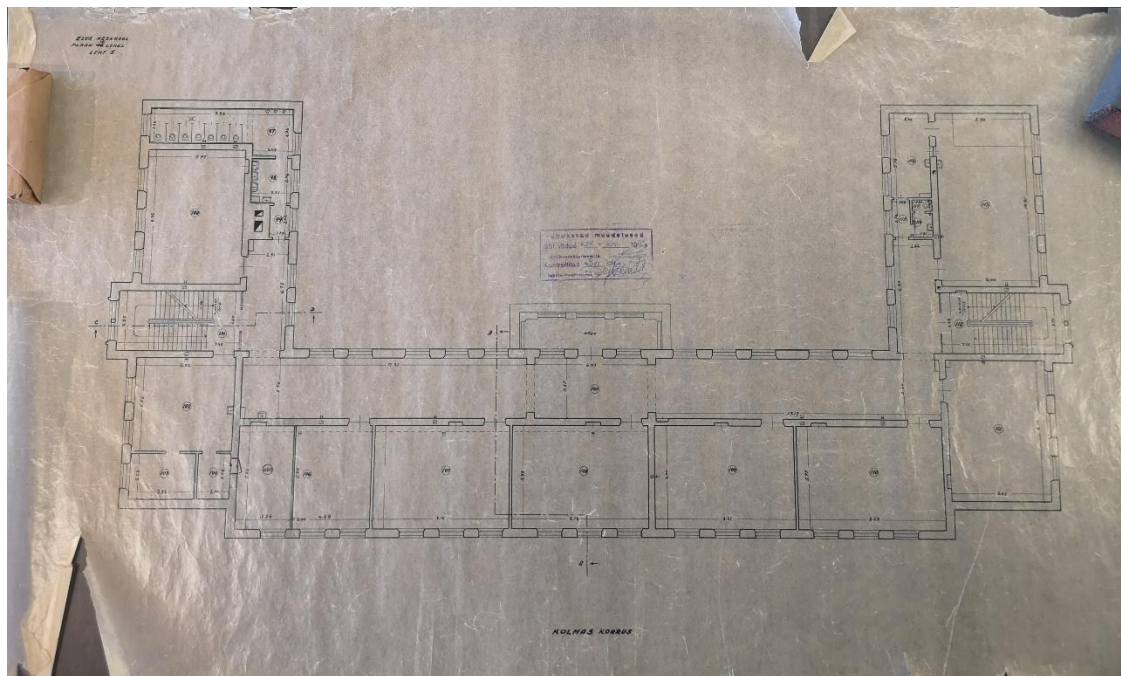
L 4.1 Elva Keskkooli heldrikorrus [71]

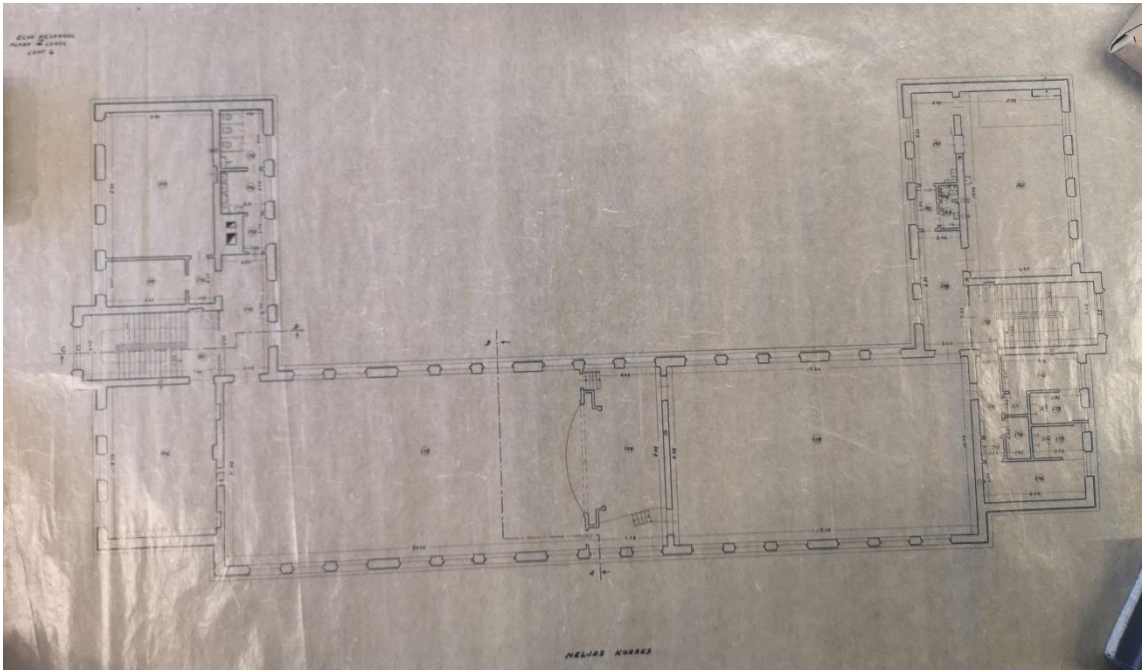
L 4.2 Elva Keskkooli esimene korrus [71]

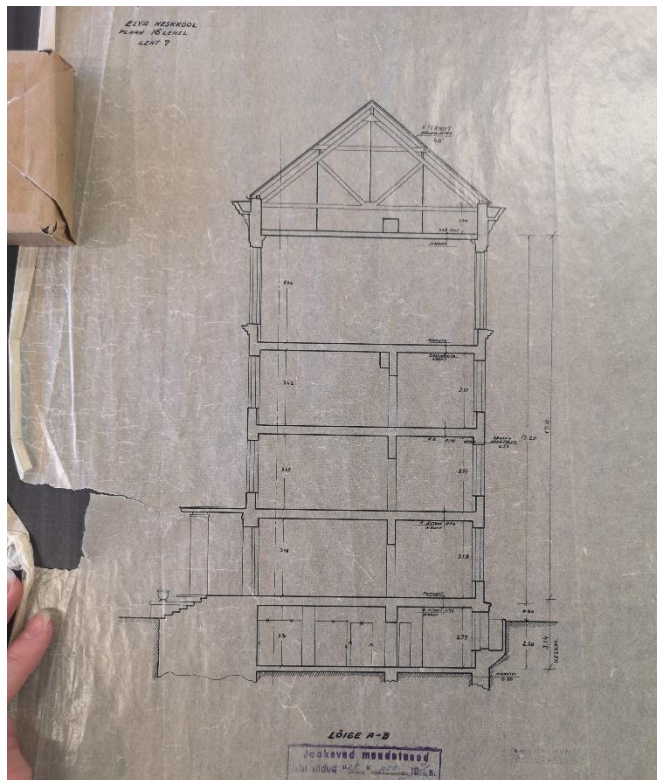
L 4.3 Elva Keskkooli teine korrus [71]

L 4.4 Elva Keskkooli kolmas korrus [71]

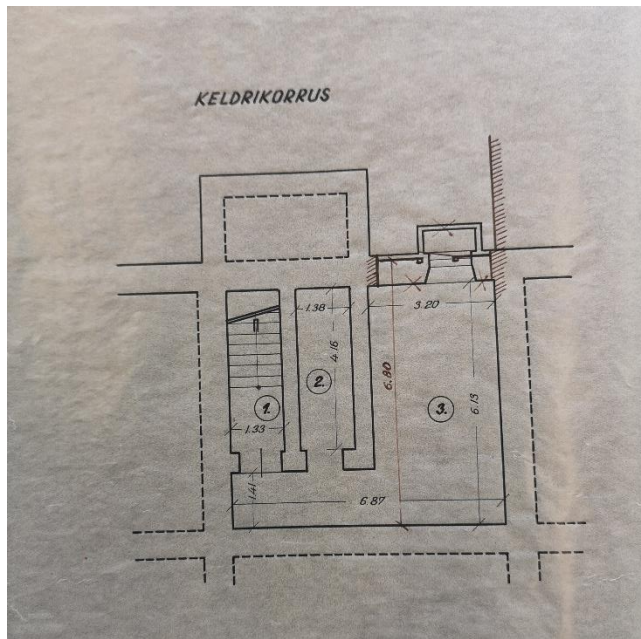

L 4.5 Elva Keskkooli neljas korrus [71]

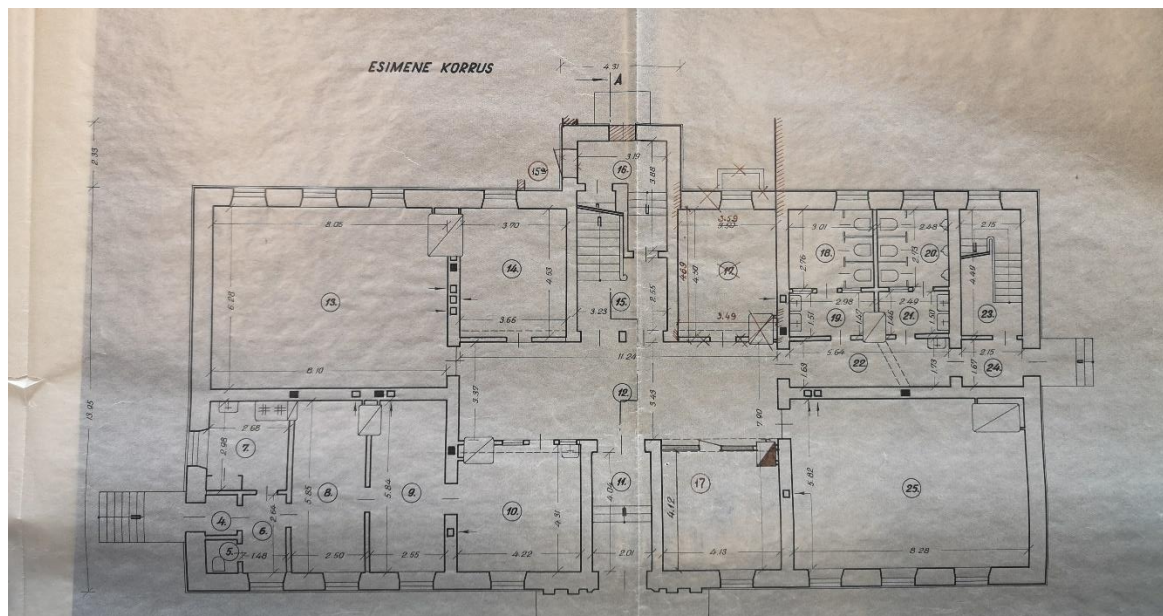

L 4.6 Elva Keskkooli lõige [71]

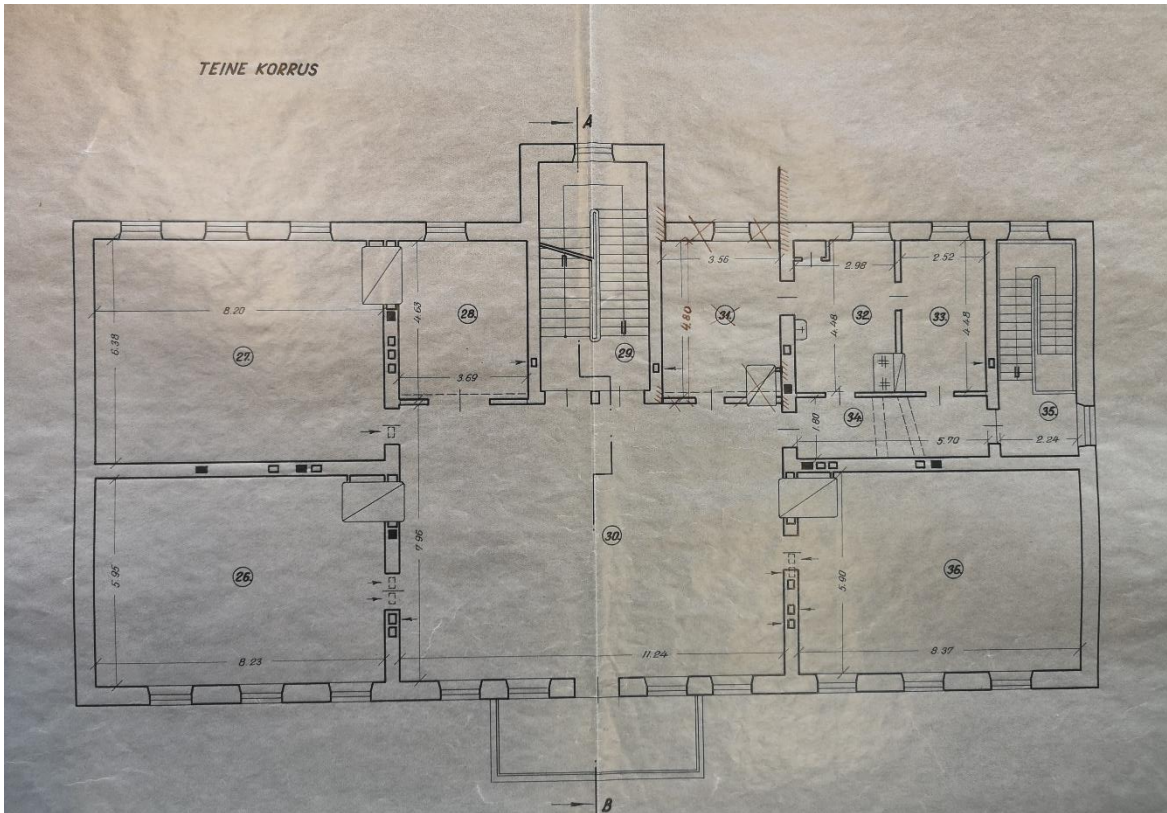
Lisa 5 Kõrveküla 7-klassilise kooli joonised

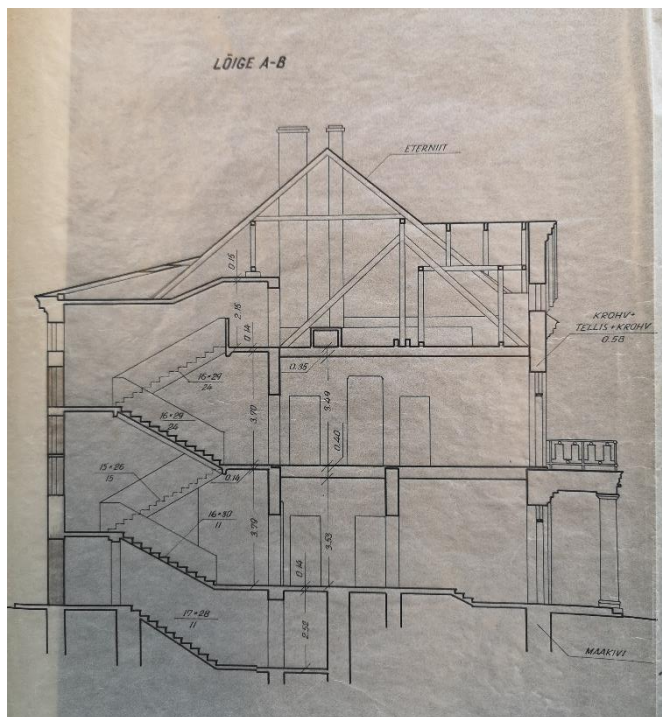
L 5.1 Kõrveküla 7-klassilise kooli keldrikorrus [78]

L 5.2 Kõrveküla 7-klassilise kooli esimene korrus [78]

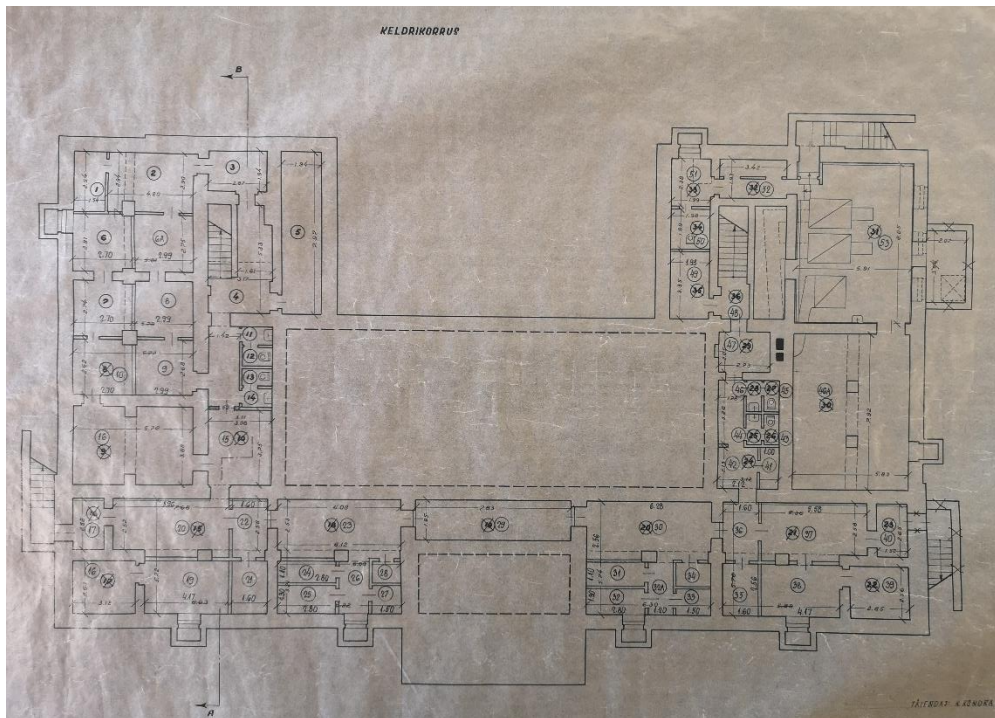

L 5.3 Kõrveküla 7-klassilise kooli teine korrus [78]

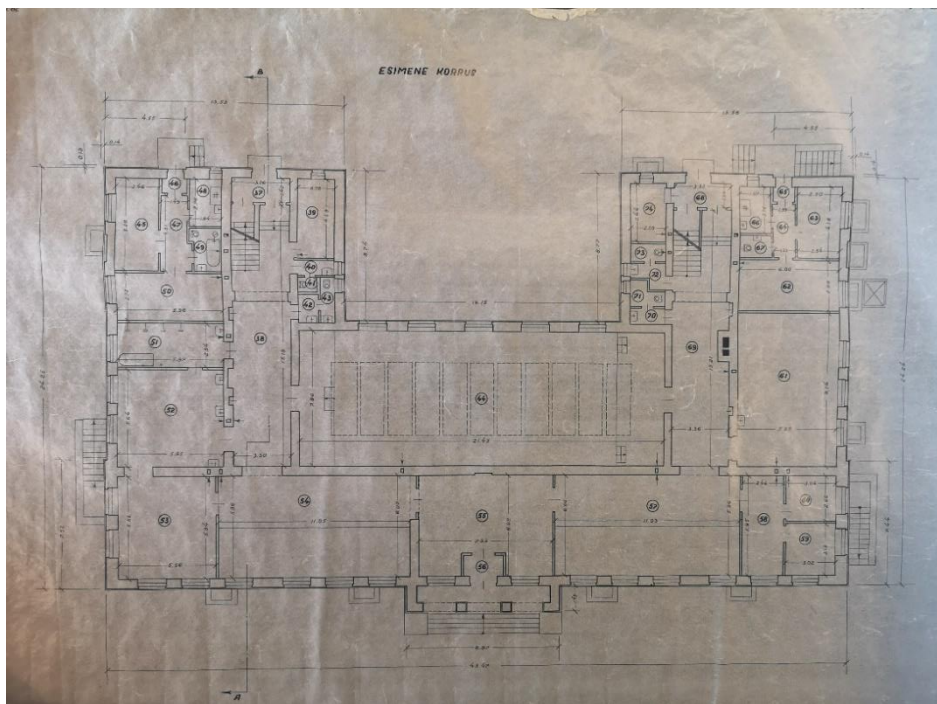

L 5.4 Kõrveküla 7-klassilise kooli Lõige A-B [78]

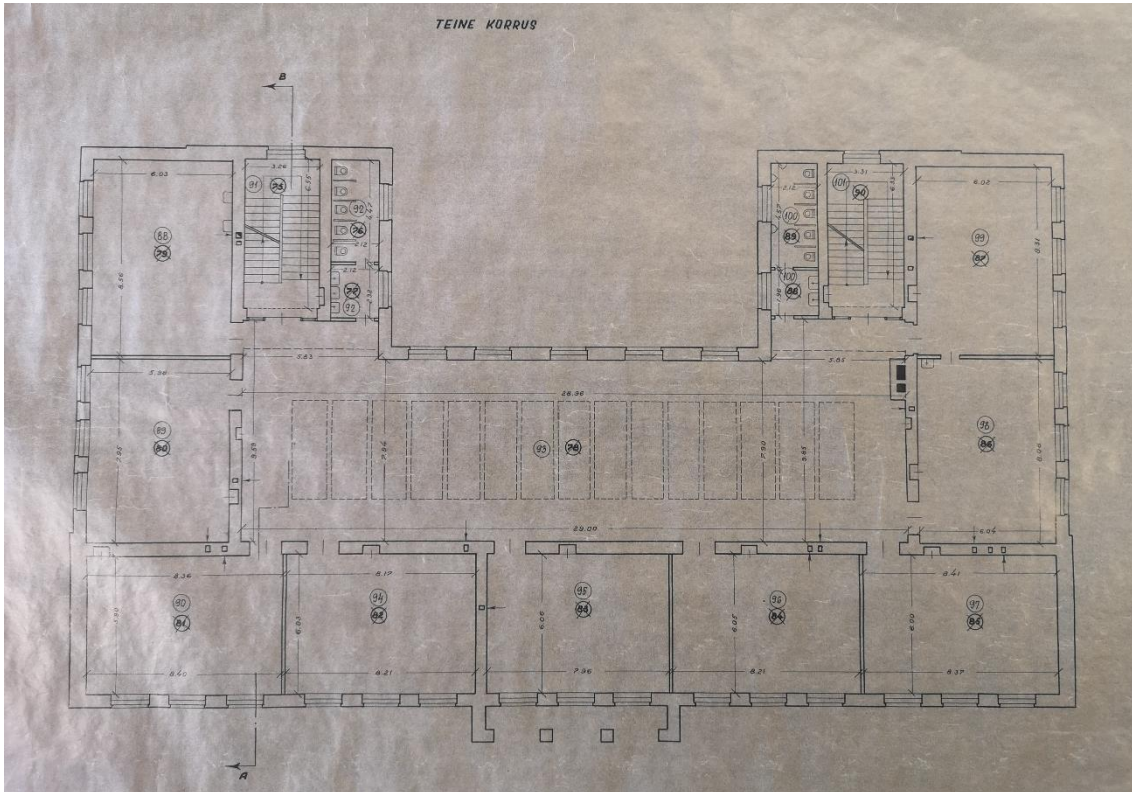
Lisa 6 Tartu 6. Keskkooli joonised

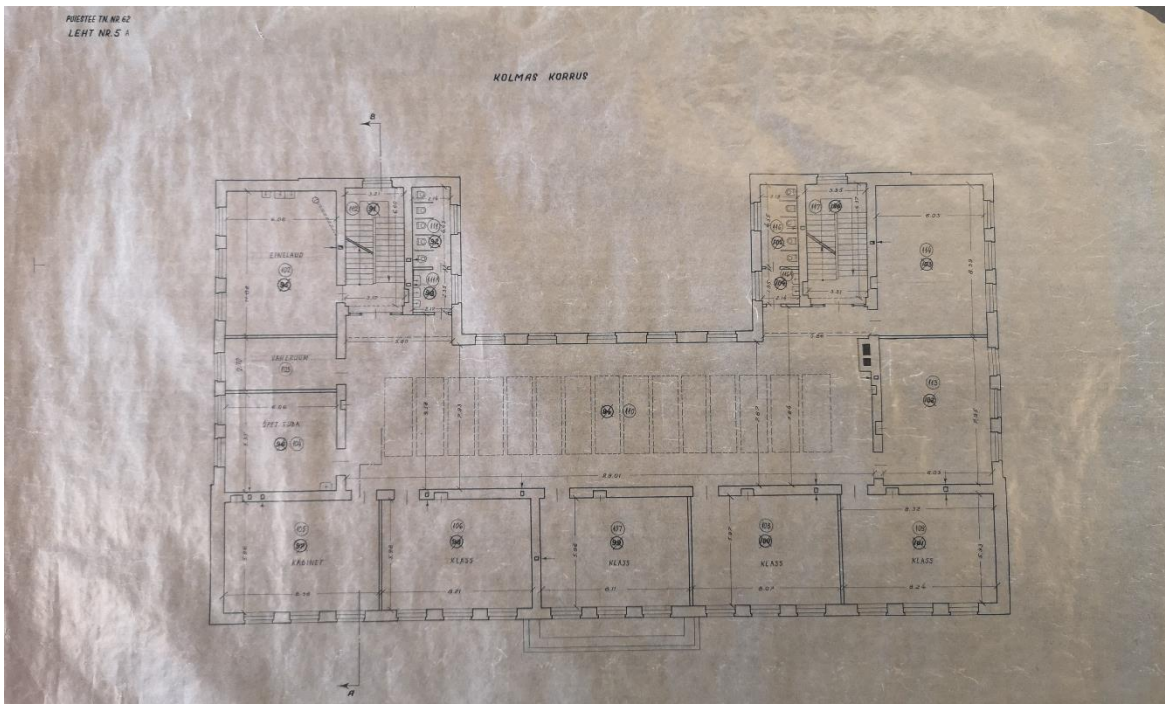
L 6.1 Tartu 6. Keskkooli keldrikorrus [62]

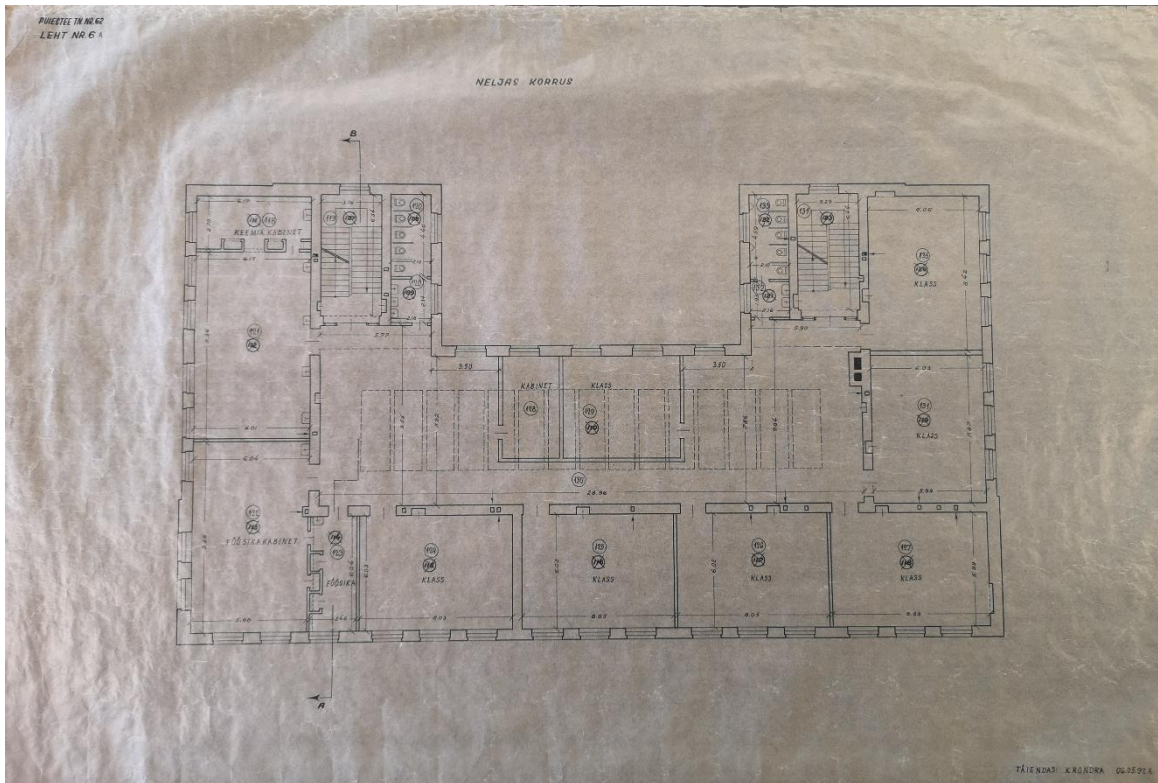
L 6.2 Tartu 6. Keskkooli esimene korrus [60]

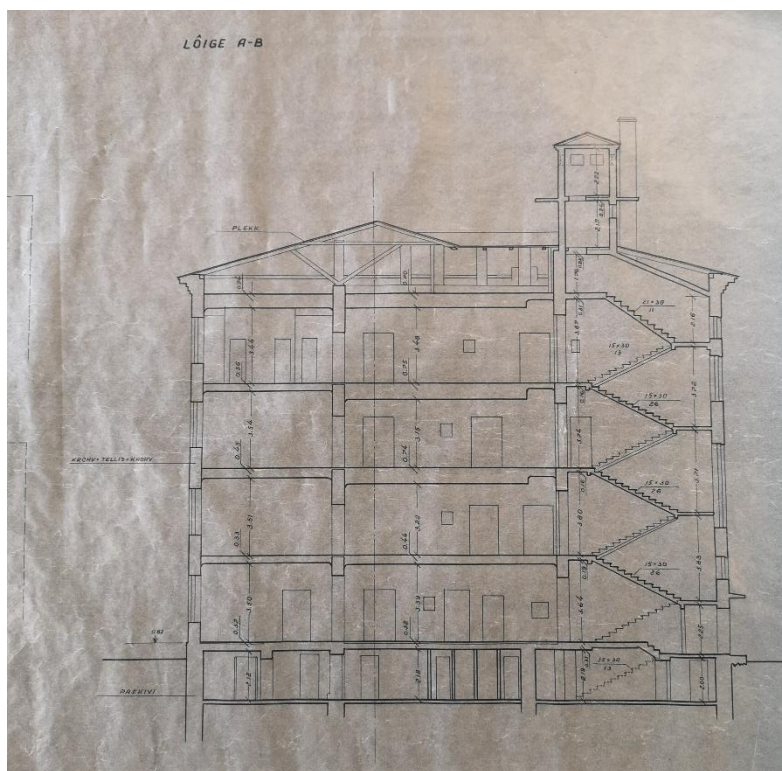
L 6.3 Tartu 6. Keskkooli teine korrus [62]

L 6.4 Tartu 6. Keskkooli kolmas korrus [62]

L 6.5 Tartu 6. Keskkooli neljas korrus [62]

L 6.6 Tartu 6. Keskkooli lõige A-B [62]